NEMZETI

NŐNEVELÉS

KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA TANÁRI TESTÜLETE

BERTA ILONA KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL

SZERKESZTI

SEBESTYÉNNÉ STETINA ILONA.

XXXIV. ÉVFOLYAM. 1913. X. FÜZET.

December.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Olvasóinkhoz. Sebestyénné Stetina Ilona	361—362
II.	Az ápolónői pályáról. gr. Apponyi Albertné	363—365
III.	A M. N. Sz. jelentősége. Békássy Istvánné	366—369
IV.	Pædagogiai utbaigazítások a béketanításra. Rosenberg Auguszta	370—373
V.	Az életkedv. Ritter után. Sebestyén Irén	374—381
VI.	«Vierter Weg.» Dr. Benedek Róza	382—405
VII.	A szombathelyi asszonygyűlés. S. S.	406—416
VIII.	Borostyánné Schnegon Vilma (arcképpel) Hollósné Hajdú Erzsébet	411—415
IX.	Tanulmányi kirándulás Czifferre.	416—418
X.	Fővárosunk tanításügye. Dr. S. M.	419—423
XI.	Külföldi lapszemle. Dr. Schmidt Mária	424—428
XII.	Iskolai értesítők. Bezsila Lenke	429—434
XIII.	Nőnevelési szemle. Bárczy István a háztartásról. — Egy zajtalan jubileumról. — A gazd. tanítónőképző tanulmányútja. — A középiskola reformja. — Az Orsz. Nőképző iskolái.	435—441
XIV.	Irodalom. Giordano di Bruno párbeszédei.	442—443

☛ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit s* ***az iskolákat és egyesületeket,*** *melyek folyóiratunkat járatják, hogy az előfizetési pénzeket* ***egyenesen kiadóhivatalunkba (István-út, Erzsébet - Nőiskola)*** *szíveskedjenek küldeni. A közvetve beküldés által az úgy is csekély előfizetési díj jelentékenyen megkevesbedik. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk. A folyóirat régi évfolyamai még kaphatók a kiadóhivatalban.*

A *„Nemzeti Nőnevelés“* megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) havonként három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a *„Nemzeti Nőnevelés“* címe alatt az Erzsébet-Nőiskolába (István-út 93. sz. a.); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyénné Stetina Ilona szerkesztőhöz (VIII. ker., Rákóczi-tér 4. sz.) küldendők.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXIV. ÉVFOLYAM. 1913. DECZEMBER. X. FÜZET.

OLVASÓINKHOZ.

Midőn ma folyóiratunk harmincnegyedik évfolyamát lezárjuk, a köszönet meleg szavaival fordulunk mindazokhoz, akik minket e hosszú, küzdelmekben és eredményekben gazdag idő alatt munkájukkal és érdeklődésükkel, tanácsaikkal és bátorításukkal, anyagi és szellemi javaikkal támogattak, megsegítettek.

Akkor indítottuk meg folyóiratunkat, mikor a nőnevelés ügyének, a folyóiratunk köré csoportosuló kicsiny társaságon kívül, más irodalmi művelője még nem volt, s mikor a nőkérdésnek sem volt rajtunk kívül egyetlenegy sajtóorganuma sem. Nőnevelésügyi folyóiratunk ma sincs több, noha a nőnevelésügy irodalmát művelők száma azóta örvendetesen megnövekedett. Örömmel és büszkeséggel mutathatunk rá, hogy nőnevelésügyünk eme munkásai közül nem csak azok maradtak hívek hozzánk, kik kezdettől fogva mellénk állottak — itt csak az elmulás okozott pótolhatatlan veszteségeket, — hanem a fiatalabb tanítói és írói nemzedék is velünk van, és megszólaltatja hasábjainkon a nőnevelés legújabb, legmodernebb eszméit is, újabb, eddig műveletlen irányokat jelölve meg a nemzeti munkára.

A nőnevelés ügye mellett gondosan figyelemmel kiséri ma is folyóiratunk a nőkérdés és nőmozgalom újabb törekvéseit is, noha itt a jelentékenyen megnövekedett munkát a később keletkezett folyóiratokkal már megoszthatja. Ha új irányokat folyóiratunk e részben nem is tör, rajta van, hogy nőnevelésügyünk munkásait mindenről tájékoztassa, ami a nőmozgalom fejlődéséből a leányok nevelését illetőleg fontossággal birhat.

De míg így folyóiratunkkal a fejlődés és haladás szolgála-

tában állunk, tántoríthatatlanul hívek maradtunk ahhoz az eszményhez, melyet harmincnégy esztendővel ezelőtt magunk elé tűztünk: dolgozunk nőnevelésügyünknek *nemzeti szellemben* való kiépítésén s összekötő kapcsot alkotunk nőnevelésügyünk munkásai között.

Kérve kérjük azért mindazokat, kik velünk törekvéseink helyességére nézve egyetértenek, kérve kérjük régi és új barátainkat, sorakozzanak jövőre is szeretettel folyóiratunk mellé, hogy az hasznos szolgálatait nőnevelésünk ügyének jövőre is megtehesse.

Fokozott bizalommal ajánljuk folyóiratunkat munkatársaink és olvasóink pártfogásába most, mikor a nyomdaköltségek folytonos emelkedése minket is arra kényszerít, hogy folyóiratunk előfizetési díját 4 koronáról 6 koronára emeljük fel, de amikor a régi csekély előfizetési díjért adjuk tovább is folyóiratunkat a magyar tanítónőknek és a tanítónőjelölteknek. E kedvezmény ellenértékeképen csak azt kérjük a magyar tanítónőktől, hogy folyóiratunkat magukénak tekintsék; támogassák munkásságukkal és terjesszék folyóiratunkat, hogy az hazánk legtávolabbi részébe is besugározza a nemzeti szellemben való nőnevelés fontosságának tudatát és segítőtársa lehessen mindenkinek, aki művelt, munkás és magyar nőket kíván nevelni a hazának.

Erre a feladatra kérjük mi Isten áldását s ebben a szellemben köszöntjük olvasóinkat és munkatársainkat 35-ik évfordulónk alkalmával.

Budapest. *Sebestyénné Stetina Ilona.*

AZ ÁPOLÓNŐI PÁLYÁRÓL.*

(A M. N. Sz. szombathelyi közgyűlésén tartott megnyitó beszéd.)

Alapszabályaink szerint szövetségünk közgyűlését ez idén egy vidéki városban kellett tartanunk. Azért örömmel fogadtuk el a szombathelyi nőtisztviselők egyesületének meghivását, hogy összejöjjünk most ebben a vendégszerető szép városban. A Szövetséget képező egyesületek, bár a legtöbbnek Budapest a székhelye, ritka nagy számban képviseltetik magukat a mai közgyűlésen, bizonyítva az általános fokozott érdeklődést Szövetségünk tevékenysége iránt. Ez a tevékenység a nőket érdeklő minden kérdésre, minden térre kiterjed.

Hallgatóim közt sokan vannak, kik évek óta dolgoznak szociális vagy karitativ irányban és kik tapasztalataiknál és tudásuknál fogva inkább volnának hivatva arra, mint én, hogy szavukat felemeljék. De az én mentségem talán épen az, hogy mivel nem merültem el oly mélyen egy speciális munkában, teljes elfogulatlansággal tekinthetem át az egész munkateret, amennyire azt áttekinteni lehet. És látom, hogy épen a legkiválóbb, saját munkájukban legjobban kiképzett egyének sokszor annyira bemélyednek ebbe, hogy bizonyos lenézéssel tekintenek

* Gróf Apponyi Albertné, a Magyarországi Nőegyesületek Szövetségének elnöke az ápolónőképzés fontosságáról már egy izben részletesen nyilatkozott folyóiratunkban. (Lásd az 1909. évi I. füzetének 1—6. lapját.) Azóta az ápolónők képzése érdekében társadalmi téren is lelkes agitációt fejt ki. A M. N. Sz. Szombathelyen tartott ülésének itt közölt megnyitó beszédében is ennek az ügynek kivánt barátokat szerezni. A tárgyalások során ebben a kérdésben ismételten is felszólalt. *Szerk.*

szomszédjaik tevékenységére. Különösen őszinte bánatomra látom az ellentétet a szociális és karitativ egyesületek között. Pedig hol állanánk a karitativ lelkek működése nélkül! Nekik mindent köszönhetünk, ami évszázadokon át történt szegény beteg, szenvedő embertársaink érdekében.

És nem is képzelhetek hathatós szociális munkát karitász nélkül, igazi felebaráti szeretet nélkül, époly kevéssé, mint karitativ tevékenységet, ha egy sem tud beilleszkedni a modern világba, átalakulni a mostani társadalmi, szociális szükségletek szerint.

A mai előterjesztendő javaslatok mind arra vannak hivatva: a nők előtt új pályákat nyitni megélhetésük könnyebbítésére, nekik új politikai és magánjogokat biztosítani velük járó kötelességekkel egyetemben.

Engedjék meg, t. hallgatóim, hogy különösen a kötelességekre figyelmeztessem önöket, mert bár a nők tevékenysége és érdeklődése szociális és politikai téren folyton nő, sajnos, inkább egyoldalúlag csak új jogok elérését halljuk hangoztatni és mellette háttérbe szorul a vele járó kötelességek öntudata.

A sok új eszme után való kapkodásban könnyen elfelejtjük a már elért eredményeket kellőképen kihasználni. Így áll a dolog elsősorban a kenyérkereső pályáknál. Mindig halljuk a panaszt, hogy annyi száz és ezer művelt, oklevéllel bíró leány nem tud semmi álláshoz jutni, mely tisztességes megélhetést biztosítana neki. És miért van ez? Mert mind ez a számtalan leány egy pályára tódul, a tanítónői pályára, vagy kisebb mértékben a hivatalnoki pályára. Pedig most is már vannak más pályák. Elsősorban egy szép, magasztos hivatás, mely mindenek előtt *nőies* és melyben a nő legszebb tulajdonságait, tehetségeit kifejtheti, t. i. a betegápolónői pálya. Ebben az irányban rövid idő előtt még igazi középkori állapotok uralkodtak itt. A betegápolással a legjobb esetben néhány női szerzet foglalkozott, mely sokszor nem birt a kellő ápolókkal; vagy úgynevezett világi ápolónők, kiket olyan műveletlen, durva körökből toborzottak össze, hogy nem voltak képesek a legközönségesebb cselédi

munkát sem teljesíteni. Mikor végre rájöttek úgy az orvosok, mint a társadalom, hogy ez az állapot tarthatatlan, keletkezett a «Gondviselés» ápolónői intézet, mely kitünő intézmény — és a Vörös Kereszt is foglalkozott buzgóbban ápolónők kiképzésével. De ez mind kevés a szükséghez képest. Sok ezer ápolónő kellene úgy a kórházak ellátására, mint az otthoni ápolásra. Azért nagyon ajánlom mindenhol, ahol csak lehet, ápolónői tanfolyamok létesítését. Mikor egy jobban kiképzett, művelt nőkből álló ápolónői karunk lesz, meg vagyok győződve, hogy ez nagy hatással fog birni az alkohol elleni küzdelemre is. Mert egy művelt nő ápolás közben sok alkalmat talál betegeit figyelmeztetni az alkohol káros hatásaira és egy nagy százalékot fog köztük megnyerni az abstinens eszmének.

Közgyűlésünk programmja igen hosszú, azért kérem az előadókat, hogy minél rövidebben nyilatkozzanak.

Örömmel állapítom meg, hogy a szövetség körén kívül álló előkelőségek is nagy számmal tisztelték meg megjelenésükkel közgyűlésünket, különösen hálát mondok azért az állam, törvényhatóság és a város képviselőinek, valamint a méltóságos püspök úrnak, akinek buzgósága a mi ügyünket felkarolta.

E néhány megjegyzés után a közgyűlést megnyitom.

Szombathely. *Gr. Apponyi Albertné.*

A M. N. SZ. JELENTŐSÉGE.*

Vasvármegye nőegyletei nevében örömmel és hálás nagy érdeklődéssel üdvözlöm a Magyar Nőegyletek Országos Szövetségét. Örömmel és hálával, mert a vármegye minden egyes, magános útján küzködő egyesületének erőt adhat és új munkakedvet az a tudat, hogy mindegyikük, bármily különböző alapon álljon is és bármily különbözők is legyenek céljaik, tagja lehet egy nagy országos és egy nagy európai szervezetnek, melyek keretében mindig találhat megértést, pártfogást és érintkezést messze vidékeknek a magáéhoz hasonló irányú egyleteivel.

Köszönjük a nőegyletek szövetségének, hogy az idén hozzánk jött el nagyfontosságú tevékenységét velünk megismertetni.

Nagy érdeklődéssel üdvözlöm azon kívül a M. N. Sz.-ét azért, mert látom, hogy munkásságában formát öltött és a kézzelfogható valóságok sorába lépett egy oly elvont intellektuális igazság, melyet jól esik megvalósultnak és ezáltal a köztudathoz közelebb hozottnak látni. Intellektuális igazságot mondtam, mert bár az élettapasztalatok nyomán is hinnünk kell, hogy van valami fundamentális szellemi különbség a nemek között, mégis az életjelenségek sokfélesége közepett ezt a különbséget megtalálni és megállapítani nagyon nehéz feladat volna. Csak az emberi értelem legmagasabb fokán, az ember elvont logikai gondolkodása terén van ezen különbségnek világos és preciz meghatározása.

Ezen az elvont téren a férfi gondolkodása kétségtelenül

* A M. N. Sz. szombathelyi közgyűlésén tartott üdvözlő beszéd.

analizáló; éles elmével boncol szét fogalmakat, osztályoz és részekre bont gondolatsorokat s ezáltal széthuzó, deduktiv művelettel körülsáncolja és kiélesíti az ellentéteket. A női gondolkodás összetevő, szinthézist alkotó, az ellentéteket megszüntető, a klassifikálás sáncait átugró, a megegyezést és összetartozást felismerő és összekapcsoló induktiv gondolkodás.

Logikai igazságokat át lehet vinni az életbe is és nem fogunk hibás következtetésekre jutni. És csakugyan azt látjuk az életből is, hogy a női lélek egyik mély alapvonása az ellentétek elsimítására és kibékítésre való törekvés.

Ámde az életben történnek következtetések hibás alapon is. Mikor ellentétes szempontok hívei lemondanak a harcról, vagy céljaik valami vitális részéről a béke kedvéért ez rendesen odavezet, hogy vagy hipokrita módon burkolt alakban folyik tovább a harc, vagy becsületes betartott rövid szünet után annál élesebben tör ki újabb, vagy ha betartják a békét végleg, akkor azt abbahagyott törekvések elkedvetlenedett félmunkája kíséri.

De ellentétek helyes logikai kiegyenlítése, az tehát, amely a női gondolkodás legmélyebb alaptörvényének megfelel, nem is épen kibékülést jelent, és nem megalkuvást. Hanem jelenti egy oly messze az ellentétek felett álló érintkezési pont megtalálását, hogy abban összeérkezhetnek, hogy abban egyesülhetnek az ellentétes irányok, anélkül, hogy le kellene mondaniok, külön legközelebbi céljaikról.

A Nőegyletek Szövetségének sikerült egy ilyen érintkező pontot találnia. Kötelékébe tartozhatnak a legkülönbözőbb alapon álló és a legkülönbözőbb irányú egyesületek. Ha létesülne nőegylet, amely a nő választó jogának elérése ellen küzdene, az ép úgy lehetne tagja a Szövetségnek, mint az, amely most a választójogért fáradozik. És e két egymással homlokegyenest ellenkező irányú egyletet is még összefüzné ez a kapocs, amely valamennyit egybetartja, az, hogy a Szövetség egyletének vezetői, munkásai és azok, akikért áldoznak, akikért dolgoznak, fáradoznak, mind nők.

Mind egyformán kezdő a közélet terén. Mind egyformán

részesei a szép előjogoknak és súlyos terheknek, melyek csak őket illetik, és amelyeket csak ők ismernek igazán. Mind egyformán tulajdonosai külön képességeknek, amelyek nagy szellemi értéket képviselhetnének, de amelyek fejletlenül, elhanyagolva, tulajdonosaik által is félreismerten sokszor csak úgy jelennek meg az életben, mint céltalan érzékenységek, illuziók, az élet finom árnyalatainak feleslegesnek tetsző megérzései, mint múló, de így is csodával határos sejtések messzelátása.

Mind egyformán őrizői — öntudatlan őrizői a multban, talán hirdetői a jövőben az emberi élet oly kiegészítő igazságainak, amelyek széthúzó gondolkozás előtt mindig rejtélyesek lesznek. Ezen kezdő bátorítását, ezen terhek és kiváltságok egyensúlyozását, ezen külön képességek fejlesztését és fegyelmezését, az indukciók ezen rejtőző igazságainak megismerését, nem tudom, célozza-e, de egészen bizonyosan eredményezni fogja az a tevékenység, amelyet a Nőegyletek Szövetsége folytat és ennek a talán sehol ki nem mondott igéretnek megsejtése fogja oly elválhatatlanná forrasztani a köteléket, amely a Szövetséget összetartja, hogy azt semmi széthúzó irány, semmi kisebb csoportosulás nem fogja szétbontani soha.

Egy oly intézménnyel állunk szemben tehát, amely önmagában hordja a biztosítékát annak, hogy tevékenysége előtt messze terek nyilnak meg és hogy beláthatatlan magasságokig vezethet az út, melyen járni kezdett.

Nem frázis az, ha itt magasságokat említek, mert az is logikai törvény és ezt megjegyezni jó, hogy ellentétek felett álló érintkezési pontok megtalálása csakis emelkedés útján történhetik meg. Ezt a szabályt illusztrálja is a Nőegyletek Szövetsége.

Úgy-e annak felfogása, hogy évről-évre kicsi körben egyformán folytatott munkálkodás hogyan szolgálhat mégis távolabbi célokat, egy nő élete hogyan mozdíthatja elő, vagy hogyan hátráltathatja milliárd nő élete érdekét, mélyebb meggondolást, több tudást, tágabb körű életismeretet igényel, mint a közelben kitűzött, kimondott cél megértése, tehát értelmi emelkedést.

És ennek átérzése (mert az, hogy áldozzunk, fáradjunk valamiért, arra nem elég a megértés, azt érezni is kell), ennek átérzése önzetlenebb életet, felfogást követel. Szeretni a távolálló ismeretleneket, érzéseinket közvetlen nem érintőket, a hálát nem adókat, azokat, akik még csak jönni fognak, ez nagyobb eltávolodást kiván az édes «én»-től, mint azon csoport szolgálata, melyhez ugyanis magunk is tartozunk, tehát ethikai emelkedést jelent.

És nem tudja az ember meglátni az ellentétek kiegyenlítésének nemhogy módját, hanem még lehetőségét sem, ha ethikailag és szellemileg nem emelkedett az ellentétek küzdelmi terének színvonalán felül.

Ez a változhatatlan logikai törvény bizonyítéka annak, hogy akár kiviszi az asszonyt jövőben tevékenysége és a fejlődés sodra a közélet terére, akár visszaviszi talán a csendes négy fal közé itt is, ott is a fórumon, mint az otthonban, mikor legszívesebben követi a maga intencióját, mikor legőszintébben nőies, mikor hallgat a maga induktiv logikájára és minden utánzás és kapaszkodás nélkül a maga útján jár, akkor lesz az asszony mindig leghívebb és leghathatósabb munkása, céltudatos munkása, reméljük a jövőben (mint öntudatlanul volt a multban), az ember általános értelmi és lelki emelkedésének egy még sokkal magasabb színvonal fölé, amelyen egyesülhet a gondolat kétféle ritmusa, rendezett váltakozású együttműködésre. És a Nőegylet Szövetsége épen ezen a helyes úton jár.

Szombathely. *Békássy Istvánné.*

PAEDAGOGIAI ÚTBAIGAZITÁSOK A BÉKE-TANÍTÁSHOZ.

Aki azon van, hogy *békére* tanítsa növendékeit az iskolában, annak nem annyira arra kell törekednie, hogy a háború oktalan voltáról győzze meg a gyermekeket, mint inkább azon lennie, hogy a jövő nemzedékben olyan világosan látó közvéleményt teremtsen, amely előnyt ad a döntőbiróság intézményének a háboru fölött, amely akkora önuralommal bír, hogy lehetségessé tegye az arbitratiót.

Nem szükséges, sőt talán káros egyenesen vita tárgyává tenni a katonai életpályának érdemeit, a katonaság költségeit, az újkori háború valamelyikének jogosult, vagy jogosulatlan voltát, vagy bármely más kérdést, amely könnyen visszatetszést szülhet.

Ellenben szükséges a háború a béke, a döntőbiróság fogalmait tisztába hozni a gyermekek előtt és reá nevelni őket a más nemzetekkel való rokonszenvezésre.

Talán ilyen módon

I. *közvetlen tanítás keretében.*

A) Amely iskolában polgári kötelességekről (nálunk az alkotmánytan keretében) tanulnak, ott maga a tanterv nyújt bő alkalmat *béketanításra.*

a) pld. az adórendszerről lévén szó, feltüntetjük a hadi kiadások összegét és arányát az állam kulturális kiadásaihoz képest;

b) a külügyek kapcsán lehet szó:

1. a nemzeteknek egymásra való utaltságuknak növekedéséről; a kereskedelem, ipar, közlekedés stb. terén;

2. a helyes nemzetköziség növekedéséről, a nemzetközi törvények, a hágai békeconferenciák, az interparlamentáris unió, a vasúti közlekedés, a nemzetközi hitelrendszer, a tudományos és szociális nemzetkőzi congressusok stb. révén.

3. Magyarázzuk meg a döntőbiróság előnyeit; ismertessük az arbitratió létező intézményeit;

4. El ne mulasszuk a létrejött nevezetesebb döntőbirósági itéletek ismertetését.

c) Állandóan szem előtt tartandó.

1. hogy igazság, jog, rend, önuralom (hódítás és erőszak egyenes negatiója) a művelt társadalom alapja és létföltétele;

2. hogy az ember nemcsak háborúban vérét ontva, de más téren is tehet hazájának szolgálatot. A művelt társadalmak hősei gyanánt ma azokat ünneplik, tisztelik, akik az emberiséget pusztító testi és szociális bajokkal veszik fel a küzdelmet.

B) Kereskedelmi és más magasabb iskolákban ahol nemzetgazdaságtant tanítanak, magyarázzuk meg, hogy:

a) a fegyverkezésre fordított költség gazdasági veszteség;

b) a hódítás nem maradandó, nem állandó.

II. *Közvetetten béketanításra alkalmat talál a tanító minden tantárgy keretében.*

1. *A hit- és erkölcstani leckék* alatt hangsúlyozzuk, hogy az igazság, az önuralom, méltányosság, a megbocsátás erényei nem kevésbbé kívánatosak nemzetek mint egyének tulajdonságai gyanánt.

2. *Történettanításkor*

a) magyarázzuk meg alkalomadtán valamely háború erkölcsi és anyagi okait és találtassuk ki a gyermekkel, miképen kerülhették volna el az illető nemzetek a háborut;

b) mutassunk rá a háboru nyomában járó nyomoruságokra és emeljük ki, hogy a nemzetek kivétel nélkül a béke korszakaiban gyarapodtak, szellemiekben és anyagiakban.

c) igyekezzünk a gyermekeket úgy irányítani, hogy törté-

nelmi kérdésekben és általában minden több nemzetet érintő ügyben az összes érdekelt nemzetek szempontjából nézzék a kérdést, hogy megtanulják és megértsék más nemzetek reményeit és vágyait;

d) fordítsuk a gyermekek figyelmét a felfedező és föltalálók nagy tetteire és más hősök munkájára és vezessük őket olykepen, hogy megértsék a békés munkások cselekedeteiknek a a háboruban tanusított hőstetteknél nagyobb jelentőségét.

3. *A földrajz tanítása keretében*

a) ismertessük meg a gyermekekkel más nemzetek szokásait, érdekeit és szükségleteit s így képesítsük őket a külföldiek vagy idegen nemzetek jobb megértésére;

b) értessük meg velök, mennyire függnek egymástól a nemzetek kereskedelem és közlekedés tekintetében és mily pusztító hatása van ezekre a háborúnak;

c) növeljük a gyermekben a más nemzetek iránti tiszteletet azzal is, hogy más országok felfedező, gyarmatosító, ipari, tudományos hőseit megismertetjük velök.

4. *Élő nyelvek.*

a) Valamely nemzet nyelvének, irodalmának és hagyományainak ismerete legbiztosabb módja a megértésének és a vele való rokonszenvezésnek; ha ilyen szempontból tanítjuk a modern nyelveket, okvetlenül fejlesztjük a más országokkal való barátságot;

b) mozdítsuk elő növendékeinknek francia, angol, német közelebb horvát, román, tót nyelvű iskolák növendékeivel való levelezésüket, ahogy azt az Élő Nyelvek társasága kezdeményezte.

5. *Más tantárgyak keretében.*

Számtan és *tollbamondás, szépírás* is alkalmat szolgáltatnak *béketanításra.* Feltüntetjük és összehasonlítjuk például egy dreadnought költségét iskola, kórház, vagy templom építésének vagy egy család évi kiadásainak költségeivel; egy hadjárat költségeit az ország egész évi culturbudgetjével; összehasonlítjuk egy hadjáratban elesettek számát a közelmultban történt ipari

vagy más baleset áldozatainak számával (pld. a Titanic catastrophájakor). Ily példák alkalmasak a háboru valódi természetének megvilágítására. A békepalota leírása, a hágai conferencia eseményei érdeket keltenek pld. tollbamondás alkalmából, dolgozat tárgyául.

Költsük fel a gyermekek érdeklődését a kórházak, az első segélynyujtás, életmentő csónakok s azokhoz hasonló életet mentő intézmények iránt. Más nemzetekkel való barátságot előmozdíthatjuk külföldi iskolákkal való baráti versengés utján akár ifjusági ujság, akár pályadíjak kitűzése, levélbélyeggyűjtés vagy bármely más közös érdekű munka révén.

Budapest. *Rosenberg Auguszta.*

AZ ÉLETKEDV.*

A kerti lakásnak ajtaját különböző színű üvegek ékesítik, Ha zöld üvegen át nézed a kertet, zölddé változik minden, ha sárgán keresztül, sárgának látszik minden s ha vörösen át szemléled, vörösnek. A kert — a világ. A szemlélő te vagy.

Az üveg, amelyen keresztül nézel, hangulatod.

Ebből az következik, hogy a világ A.-nak szemében másnak mutatkozik, mint B. szemében s hogy ma másként itéljük meg a dolgokat, mint tegnap.

Az ember nem abban a világban él, amelybe beleszületett, hanem abban a világban, mely kialakult legbelsőbb énjében.

Látnivaló tehát, hogy az emberi boldogság nagy mértékben függ a hangulattól, mely mintegy alaphangját adja meg egész lelki életünknek. Az élet teher vagy áldás, a világ siralom

* Egy holland ember, egy tudós professzor Ritter, aki nyitott szemmel, meleg érzéssel és mély megértéssel szemlélte a világot és az életet, egy kis könyvet írt a gyermekek neveléséről. Nem akart ezzel új pedagógiai rendszert megalapozni és kiépíteni, hanem tanácsadót, igaz jó barátot adott a szülőknek és nevelőknek kezébe.

Több érdekeset és tanulságosat mond ez a könyvecske mégis, mint sok módszeres neveléstani munka. Főjellemvonása a rövidség és világosság, egyszerűség és mérséklet tartalomban és formában. Ideális, de nem antasztikus: megvalósítható minden tanítása. Van benne valami Spinoza szelleméből, megérezzük gondolatmenetében a «more geometrico» következetességét, de megérezzük legfőképpen egy tisztalelkű, éleslátású, melegen érző ember szívének őszinte szeretetét a gyermek, az ember és az emberiség jövője iránt.

Mutatványul — Ritter könyve finn fordításának közvetítésével — a XII. fejezetet közlöm, melynek címe «Az életkedv». A könyv Hollandiában a következő címmel jelent meg. «*Ritter:* Hogyan neveljük gyermekeinket. Gondolatok a nevelésről. *Sebestyén Irén.*

völgye vagy örömök ligete, aszerint, amint hangulatunk borongós vagy derült. A vidámság nélkülözhetetlen feltétele a teljes lélekkel végzett munkának, az élethivatás betöltésének s alapja az emberek és dolgok helyes megítélésének. A derültség nemcsak áldást hoz reánk, derültnek lenni kötelességünk.

A mi korunk végtelen szegény életörömben és életkedvben. Pótlásukra lázasan keresik a szórakozást, Gyászos tévedésre vezet azonban ennek a két dolognak összevegyítése: a derültség ugyanis valódi arany, míg a szórakozásnak csalfa a csillogása. A vidámság és derültség állandó lelkiállapotnak jelenségei, a szórakozás vágya esetleges, tovaröppenő. Megvan a kezdete és a vége. A szórakozásnak, hogy hivatását betöltse, a munka után kellene következnie, a derültség ellenben elválhatatlan kísérője a munkának, életet és ható erőt ad annak.

Rosszul állanak ott a dolgok, hol szórakozásnak kell helyettesítenie az igazi vidámságot. Mulatni jókedv nélkül természetellenes és nem más, mint külső eszközökkel való pillanatnyi fölizgatása az érzékeknek. Megalázza az embert s mikor a mulatságnak vége, csupán üresség marad a lélekben. A szórakozás csak akkor van helyén és akkor felel meg rendeltetésének, ha életkedvvel végzett munka előzi meg.

Téved, aki azt hiszi, hogy a derültség és életkedv csak az egészséggel, külső szerencsével és sikerrel fér össze. Nem szükséges sokáig kutatnunk, hogy ráakadjunk komor, szomorú emberekre előkelőség és gazdagság közepette. És keresés nélkül is jól tudjuk, mi minden rejtőzhetik a legcsillogóbb burok alatt. A derült lélek kincs, melynek igen sokszor olyan ember a gazdája, ki szükséget szenved mindenben másban, kincs, melyet az ember akkor nyer meg, mikor küzd a mindennapi megélhetésért, küzd saját magával és szívével, kincs, amelynek megszerzésében a nevelés kell, hogy segítő kezet nyujtson az ifjú léleknek. És ezzel el is jutottunk tulajdonképeni tárgyunkhoz.

Segítségünkre lehet-e a nevelés ennek a kincsnek megszerzésében? Nézzük csak közelebbről a dolgot. A lélek derültségének tulajdonképeni alapja az egészséges test. Erőnek érzete

növeli életkedvünket. Szenvedések és fájdalmak tönkreteszik hangulatunkat. A gyermekek ingerültsége igen gyakran visszavezethető egy-egy új fog kibúvására vagy álmosságukra. A felnőttek levertségének is sokszor fizikai rosszullét az oka. Mondanunk sem kell tehát, hogy a lélek derültségét elősegíti a gyermek testi jólétére gondotfordító nevelés. Akinek gondja van gyermeke egészségére, nemcsak a jelennek tesz szolgálatot, hanem a jövőnek is. Mert az első évek rakják le alapját a későbbi egészségi állapotnak.

Nehéz azoknak a szülőknek helyzete, kiknek gyermekei születésüktől fogva gyenge testalkatúak vagy fogyatékosak valamilyen tekintetben. Legyen szabad rámutatnom két tévedésre, amelyek igen gyakoriak s amelyek — bár könnyen megismerhetők — újra és újra előfordulnak. Ha egy gyermeknek hiányzik valamelyik érzékszerve, általános szokás

1. szánni őt; 2. minden tekintetben segíteni a gyermeket. Csakhogy a szánakozás megaláz, a segítség pedig megakadályozza azoknak az erőknek kifejlését, melyek a gyermekbe vannak rejtve.

Mi a teendőnk tehát? Az emberi test úgy van fölépítve, hogy egyik szerv bizonyos tekintetben pótolni tudja a másikat. Fejlesszük ki a fogyatékos szervezetű gyermekben azokat az erőket, amelyek megvannak benne. Tanulja meg ápolni és gondozni azt, ami részére megadatott, még akkor is, ha mostohább volt hozzá a természet, mint másokhoz. Segítsük az ilyen gyermeket abban, hogy *független* legyen annyira, amennyire csak lehetséges.

Tegyük föl, hogy eljutunk a holdba és ott olyan élő lényeket találunk, akiknek a mi birtokunkban is meglévő érzékszerveken kívül még egy olyan szervük is van, melynek segítségével meglátnak mindent, bármilyen távolra irányítsák is tekintetüket. És ha a holdlakók szánakozásukban kivennének a kezünkből minden munkát, vajjon nem mondanók-e nekik: «hagyjatok békében; tökéletlenebbek vagyunk, mint ti, de hadd segítsünk magunkon azokkal az érzékszervekkel, amelyek birtokunkban vannak és hadd törekedjünk a magunk erejéből a boldogságra!»

Azok, akiknek csak négy érzékük van, olyan viszonyban vannak velünk, mint mi a hold lakóival.

Ismerünk mindannyian csendes, szótlanul szenvedő férfiakat és nőket, akiknek ajkáról nem hallik soha panasz s akik oly gyakran megvigasztalnak maguknál egészségesebbeket és erősebbeket is. Példájuk megszégyeníthet sokakat, kik többel áldattak meg, mint ők. A vak Wilson 1820-ban könyvet adott ki, melyben beszámolt a maga és még vagy ötvennégy vak ember életéről. Volt köztük költő, zeneművész, tudós és szónok, mérnök, matematikus és mechanikus. Tőle tudjuk, hogy mindnyájan derült lelekkel, nyugodt megadással viseltek el sorsukat.

Gyermekeink testének fejlesztése és edzése, a fogyatékos gyermekeknek arra való irányítása, hogy hiányzó érzékük pótlására a lehető legnagyobb gonddal használják többi érzékszervüket — ez a nevelőnek kötelessége, hogy megvethesse a gyermek lelkében a derült hangulatnak alapját.

Említettük már, hogy a zürzavar és a rendszertelenség nyomasztólag hat a kedélyre. A zűrzavar rosszkedvűséget, levertséget, elégedetlenséget, bosszúságot eredményez. A rend megnyugtat, könnyűvé és derültté teszi kedélyünket. Ennek a jó hangulatnak megszerzése érdekében kell a gyermeket rendhez szoktatnunk és pedig úgy, hogy rendszeretete második természetévé váljék. Meg kell szabadulnunk már egyszer attól az előítélettől, hogy a rendszeretet csak az egyszerű, köznapi lelkeknek sajátja s hogy a rendszertelenség az erős egyéniségnek és lángésznek jele. A rend egység, de olyan egység, mely helyet ad a leggazdagabb sokoldalúságnak. A rendszertelenség erőinknek hiábavaló, haszonnélküli tékozlására vezet és örökös elégedetlenségnek, kedvetlenségnek forrása.

De hagyjuk az egészséget és a rendet, — egy angyalt akarok bemutatni, amely ha csodavesszőjének csak hegyével is érinti meg az embert, már jókedvre hangolja, — egy angyalt, amely megkönnyíti a legmélyebb emberi fájdalmakat és elcsitítja a legkínosabb szenvedéseket is, mely a küzdelemben megbékít, a megbánás gyötrelmeiben megvigasztal, amely összetördeli az ön-

vádnak nyílvesszőit, amely támogatva és erősítgetve buzogtatja fel lelkünk legmélyében az ujjongó öröm forrását. Ennek az angyalnak a neve: *munka*.

A munka a leghatalmasabbb azon erők közül, melyek meghatározzák és kormányozzák az ember hangulatát. Törekedjünk tehát arra, hogy a gyermekeink szerezzék meg a tevékenységet. Ha semmi sem birna foganattal, kényszerítsük őket a munkára, A befejezett munka örömérzést vált ki mindenkiből.

A 18—19 éves fiatal lányok kedélye sajátságos jelenséget mutat: hiányzik belőlük az életkedv. Keresik a fájdalmat és a szenvedéseket. Egyedüli orvosságuk a munka; szükségük van munkára és megint csak munkára.

Az a munka, amelyet magunk végeztünk el, az a tudat, hogy valamit szellemünk vagy kezünk fáradtságával létrehoztunk, az emberi élet legnagyobb gyönyörűségei közül való — tán ki is mondhatjuk, hogy ez a legnagyobb. A mai korra annyira jellemző pesszimizmus és életunalom a jövőben csaknem teljesen eltűnnék, ha vágyat tudnánk ébreszteni fiainkban és leányainkban az igazi cselekvő munkásságra. «Legyen teljesületlen kívánságod is.» Bölcs mondás ez, amely ellen mégis gyakran vétenek a szülők. Megadnak gyermekeiknek minden elképzelhető jót és azzal védekeznek, hogy nem lehet tudni, mit hoz szegényekre a jövendő. Hadd élvezzenek az élet javaiból annyit, amennyit csak bírnak. Tudjátok-e, hogy milyen sors vár az ilyen gyermekekre? Kicsi korukban élvezetből élvezetbe rohanva később egyáltalában nem törődnek az apró örömökkel, eltompulnak még a nagyobbakkal szemben is, elfásulnak, megöregednek időnek előtte és belőlük válnak az úgynevezett blazirt emberek. Csak ritkán éreznek elégedettséget, mert a lélek derültségének egyik legfontosabb feltétele, hogy örülni tudjunk csekélységeknek is. Tartsatok meg valamit az eljövendő nepok számára! Boldog, aki húszéves korában még nem részesült abban az élvezetben, mit a rajnavölgyi utazás nyujt. Boldog az, akit nászútja ajándékoz meg ezzel a gyönyörűséggel. Hogy felfrissülünk és megújulunk, ha csak harmincéves korunkban jutunk el

Svájcba, mely addig is eszményünk volt s ahova már hosszú évek óta készülődtünk takarékoskodva, gyűjtögetve. És mily szerencsétlen az az ember, aki tizennyolc éves korában már jól ismer minden élvezetet.

Milyen szegény az az ember, aki mindent végigélvezett! Ez okból — és most térjünk vissza ismét fejezetünk tulajdonképpen tárgyára — ha meg akarjátok őrizni a gyermeki kedély boldog derültségét, ne részesítsétek őt túlságos korán élvezetekben. Ne nyújtsatok neki olyan örömöket, melyek nem illenek korához. Ebből a szempontból sok mindent el kellene vetni, ami már szokássá vált. Nem említek egyebet, mint a gyermekbálokat, amelyeket a legszívesebben teljesen kipusztítanék a ti gyermekeitek érdekében.

Ha a nevelést a jelzett irányba tereljük, életünk minden szakában megelégszünk a korunkhoz illő élvezetekkel és még maradnak teljesítetlen óhajtásaink is, amelyeknek elérésére irányuló törekvés minden időben megnyitja lelkünket az életkedv befogadására.

Az életkedvet fokozza a *zene* és *költészet*. Legyen a zene és költészet mindennapos vendég otthonunkban. Egy-egy kis ének közös dalolása közben, hogy összeforrnak a testvérek, a szeretet mélyül, boldog vidámság tölti el a lelket és gyönyörű emlékünk marad egész életünkre. Testvérek, kiket elválaszt egymástól az élet, ha évek multával újra összekerülnek, mily gyakran mondják egymásnak: «emlékszel-e még arra a dalra, amelyet valamikor együtt énekeltünk?»

Daltól legyen hangos az otthonunk! Szívünkből fakadnak azok a dallamok és előzik a diszharmóniát körünkből.

A költészet is kedves vendég legyen házunkban. A nagyközönség nem kedveli a költeményeket. Mi ennek az oka? Szeresse meg a gyermek már legkisebb korában a költészetet. Tanítsuk meg egyszerű kis versekre, szép zsoltárokra. Költészet, dal és zsoltár — erőt adnak és felfrissítenek az élet szomorú perceiben.

Egy haldoklót látogattam meg egyszer, egy öreg embert,

aki 85 éves volt és süket. Nehéz dolog haldoklóval beszélgetni és még nehezebb a fülébe *kiabálni* valakinek ilyen körülmények között. Hallgatva ültem le az ágy lábához és éppen olyan hallgatva ült az ágy mellett a betegnek három felnőtt fia. A haldokló felnyitotta szemét és mikor meglátott engem, új gondolat villant az eszébe. És ajkairól felhangzott halkan egy zsoltár, egyike azoknak, melyek oly szépen fejezik ki az Istenben való bizodalmat halálunk órájában. Sohasem tetszett nekem ez a zsoltár ilyen gyönyörűnek. Szótalan tisztelettel hallgattuk a haldoklót. Nem tudtam volna őt jobbon megvigasztalni, mint ahogy ő megvigasztalt bennünket. Megszorítottam kezét és meghatottan indultam haza.

Ennek az aggastyánnak halálos ágya mellett láttam be, hogy milyen jót teszünk gyermekeinkkel, ha könyv nélkül is megtanultatunk velük költeményeket és énekeket, amelyek nemes szellemek szívének legmélyéből fakadtak s amelyek erőt adtak már ezer meg ezer embernek. Az ember nemcsak kenyérrel él...

Az életkedvnek legveszedelmesebb ellenségei a szenvedélyek, Le kell győznünk szenvedélyeinket, hogy ne meneküljön el tőlünk az igazi életkedv. Ez alkalommal csak a következő figyelmeztetés van helyén. Van egy törvény, nem tudom, ugyanezekkel a szavakkal mondotta-e ki Darwin, de mindenesetre ő mutatott rá arra az alapgondolatra, amelyen az egész törvény fölépül s amelyet én a következő formába öntök. *A következmények sokszor csak akkor nyilvánulnak meg teljes erejükben, mikor az okul szereplő hatások már régen elenyésztek.*

Teljes mértékben érvényesül ez a törvény abban a fogalmi körben, amellyel mi foglalkozunk. Bár az ifjúság verőfényes derültségével rég tovaröppent, ifjú korunknak lelkünkben élő emlékei nem veszítették el ható erejüket. A boldog, vidám ifjúság egész életünkre kiterjedő derült kedélyhangulatnak kútfeje.

Tegyük napsugarassá gyermekeink életét. Nem azt jelenti ez, hogy élvezetet élvezetre halmozzunk. Azt akarom ezzel mondani, hogy a családi élet hangulata, az otthon szelleme legyen derült. Meleg érzések töltsék be otthonunkat, ne érezze ott ma-

gát senki rosszul. Jelenlétünk ne némítsa el a jókedvet, hanem ébresszen vidámságot. Könnyen elérhetjük ezt, ha hűségesen és lelkiismeretesen családunk körében munkálkodunk. A családi ünnepeket tartsuk tiszteletben. Az anya születésnapja örömünnep legyen. De ne feledkezzünk meg sem az atyának, sem a gyermekeknek, sőt a cselédeknek sem a születésnapjáról.

A vasárnap «Isten napja» legyen otthonunkban.

Ne hanyagoljuk el régi nemzeti ünnepeinket, örvendezzünk a kikelet és a nyár megérkezésének. Vesd el, te minden iránt közönyös ember, bár egy napra komorságodat, örülj együtt családoddal, szedj virágot a kora reggeli órákban és tedd a reggelizö asztalra feleséged helyére! A gyermekek követni fogják példádat, nem szükséges őket külön figyelmeztetned erre.

Minden ember életében vannak megoldhatatlan kérdések, problémák. A tudomány sokszor csak fokozza kínjainkat. Az életküzdelem gyakran mély ráncokat vés homlokunkra. A küzdések forgataga mily sok érettkorú embert űz el messzire ifjúságának paradicsomkertjétől. De ha el is veszítünk mindent, egy mégis megmarad: a mult idők *emléke*. Boldog az, kinek élete sötét egén csillagként ragyog a boldog ifjúság emléke.

És végül: vannak emberek, akiknek egész élete egyhangú, fárasztó munkában telik el. Egyik napjuk olyan, mint a másik s ez így tart éltüknek végéig. Ehhez járulnak a megélhetésnek örökös gondjai és egyéb szenvedések. És ezek közül az emberek közül sok állandóan boldognak vallja magát. Kérdezed tőlük, hogy honnan van derültségük és azt veszed észre, hogy ők tulajdonképen nem is ebben a bánatoknak és szenvedéseknek világában élnek. Egy másik világban tartózkodnak — szívük világában.

Az élet küzdelmeiben boldoggá és megelégedetté tesz bennünket a *szívnek tisztasága*.

Budapest. Fordította: *Sebestyén Irén.*

«VIERTER WEG.»

(A német nőnevelési iskolaügy mai állapota.)

A porosz vallás- és közoktatásügyi miniszter leküldte f. év elején a Königliches Provinzial Schulkollegiumhoz egy 1912 dec. 18-án kelt «Allerhöchster Erlass» hitelesített másolatát, mely szerint minden «Höhere Mädchenschule», mely az 1908 aug. 18.-i újjászervezés és tanterv* szerint belsőleg már átalakíttatott és mint magasabb leánynevelő-intézet elismertetett, a «*Lyzeum*» és az eddig Lyzeumnak nevezett továbbképző az «*Oberlyzeum*» elnevezést nyeri.

A «Gehobene Mädchenschule» és «Privatmädchenschule» pedig, ha bennök a tanítás az 1908 dec. 12.-i, vagy legalább az 1894 máj. 31.-i tanterv szerint folyik, «Höhere Mädchenschule» elnevezés használatára jogosíttatik.

Azon iskolák, volt liceumok stb., melyek nem alkalmazkodtak az 1908 dec. 12.-i szabályzat azon pontjához, hogy tanítói karuknak legalább $^1/_3$-a egyetemet végzett tanerőből álljon és nem vezették be a fenti legújabb tantervet, nem tarthatnak számot arra, hogy magasabb nevelőintézeteknek tekintessenek és így elnevezésüket illetőleg is degradáltatnak.

E rendelet a «Höheres Lehrerinnenseminar» elnevezést véglegesen törli, mert igen sok félreértésre adott okot. Az «Oberlyzeum» tudvalevőleg vagy három éves továbbképző tudományos tanfolyam vagy két éves háztartástani iskola. Tehát két irányú. Előbbit e rendelet szerint ezentúl «*Wissenschaftliche Klassen*

* Ezek célja a nő általános műveltségi nivójának emelése.

des Oberlyzeums»-nak (rövidítve *OL I., OL II., OL III.*), az utóbbit «*Frauenschulklassen des Oberlyzeums*»-nak (rövidítve *FS. I., FS. II.*) kell nevezni.

Az OL. tudományos osztályai felé helyezett gyakorló esztendő a «*Seminarklasse des Oberlyzeums*» (rövidítve *S-Kl.*) elnevezést nyeri.

Azok a tanulók, kik a FS.-t szabályszerűen elvégezték, végbizonyítványul: «*Schlusszeugnis der Frauenschulklassen des Oberlyzeums*»-ot nyerik.

Akik sikerrel vizsgáztak az OL I.-ről, érettekké lettek az S-Kl-ra. Vizsgálatukat: «*Reifeprüfung des Oberlyzeums*»-nak, bizonyítványukat pedig «*Reifezeugnis des Oberlyzeums*»-nak nevezhetik.

Akik a «Lyzeum» (rövidítve Lyz) I., vagyis legmagasabb osztályáról vizsgáztak, a «*Schlusszeugnis des Lyzeums*» bizonyítványt nyerik. De minden egyes alkalommal ki kell emelnie e bizonyítványnak hangsúlyozottan azt, hogy a tanuló a Lyz célját elérte és *külön* évfolyamokban végezte a négy felső osztályt. Minden más esetben csak távozási bizonyítványt (*«Abgangszeugnis»*) nyerhet a tanuló valamely intézet elhagyásakor.*

A «Königliches Provinzial-Schulkollegium Berlin» arra szólítja fel a magán- és nyilvános iskolák vezetőit, hogy ne törekedjék a «Lyzeum» elnevezésre, mert ezentul csak olyan tanárjelöltek fognak egyetemi tanerőkül tekintetni, akik már vizsgálataik alapján tanárrá (Oberlehrer, Oberlehrerin) ki is nevezhetők. Ilyenek alkalmazása pedig igen nagy anyagi áldozatba kerül.

Ezen rendelet fontos azon iskolák szempontjából, melyek szervezetileg már négy éve a felsőbb nevelőintézetek sorába tartoztak, ilyenekül el is ismertettek s most ennek külső, világos, félre nem érthető kifejezését nyerték a Lyz és OL elneve-

* Munkám folyamán a hivatalosan megállapított rövidítésekkel fogok élni:

Lyzeum = Lyz Tudom. Oberlyzeum = OL Frauenschule = FS Seminarklasse = S-Kl Studienanstalt = St-A.

zésben. De különös fontosságú azért, mert felszínre hozta azt a kérdést, mely lappang, mióta ez iskolák felsőbb nőnevelő-intézményekké elismertettek s mely jelenleg Németország tanügyi köreiben az érdeklődés középpontja.

Ez a kérdés a «*vierter Weg*» kérdése.

Mielőtt azonban e kérdés tárgyalására áttérek, röviden ismertetni óhajtom a német felsőbb nőnevelést célzó két főiskolatypust:

1. **Lyzeum és Oberlyzeum.** *Lyz.* Olyan iskola, mely tananyag, óraszám és tanterv tekintetében alkalmazkodott az 1908 aug. 18-iki újjászervezés pontjaihoz és amelyben a közép- és felsőfokon a tudományszakokon az óráknak legalább felét egyetemet végzett tanerők látják el. 10 osztályú. A X., IX., VIII. oszt. alkotja az Unterstufet, előkészítő osztályoknak is hívják, a VII., VI. és V. oszt. a Mittelstufét és a IV—I. osztályok az Oberstufet. Felállítható olyan Lyz. is, melyben csak Mittel- és Oberstufe van, sőt minden Stufe külön is állítható. A X. osztályba felvehetők azok a leányok, akik a hatodik, és a VII. osztályba, akik a kilencedik életévöket befejezték. A tanulók száma osztályonként ne haladja meg a 40-et. Az Unter- és Mittelstufébe kivételesen fiúk is felvehetők. A harmadik osztályt elvégzett növendék beléphet a gymn.-i és realgymn.-i Studienanst. U III. oszt.-ba, a másodikat végzett pedig az oberreale Studienanst. O III. oszt.-ba.*

OL Folytatja a Lyz munkáját: általános nőnevelést nyujt és mint a reáliskola a föléje helyezett három főosztállyal Oberrealschulévá, befejezett egésszé alakul, úgy a Lyz is a feléje helyezett OL-mal egy természetesen tagolt teljes intézményt alkot. Általános műveltséget nyujtó célja mellett azonban egy hasonlóan hangsúlyozott második célja is van: tudományos képzettséget is nyújt. Átvette ugyanis a régi «Höhere Lehrerinnenseminarium» feladatát, tanítónőket képez ki a feléje helyezett S.-Kl. segítségével. (E kettős célját gyakran szemére vetik.)

OL-ba a Lyz végbizonyítványával léphet a növendék, ha ezzel nem rendelkezik, felvételi vizsgát kell hogy tegyen.

Az OL állhat a két osztályos FS-ból vagy az OL három tudományosztályából. A FS növendékei kötelesek résztvenni az OL pedagógiai és még egy tudományszakán. Aki a FS.-t végezte, végbizonyítványt nyer. Aki pedig az OL tudomány osztályait végezte, érettségi bizonyítványt és ennek alapján beléphet az S-Kl-ba. Az S-Kl. elvégzése után tanítónői vizsgát tehet (Lehramtsprüfung) és taníthat «an mittleren Mädchenschulen u. Lyzeen», mint nem egyetemet végzett tanítónő, ki a népiskolák keretébe tartozik.

Az OL-t felruházták azzal a joggal is, hogy esetleg nyelvmester-

* Ugyancsak e II. osztályt végzett növendék posta- és távirda kisegítőnő lehet. A Lyz. végbizonyítványa pedig *a)* OL *b)* FS *c)* rajz-, torna-, háztartási- és kézimunka-tanítónői szemináriumokba, *d)* ipari szakiskolákba való belépésre képesít.

nőket, háztartástani, kézimunka és tornatanítónőket is véglegesen kiképezhet. Gyermekkert és gyakorlóiskola kapcsolatban legyen vele. ahol ez nem lehetséges, az S-Kl növendékei a Lyz.-ban folytatják A gyakorlati tanítást. Ez ellen a Lyz. protestál, mert nem akar az S-Kl gyakorló iskolájává sülyedni. FS és OL külön is állítható. Az OL növendékeinek száma nem haladhatja meg a 30-at.

Az OL tud. osztályait végzett növendék érettségije alapján az egyetemre is mehet. de csak a filológiai fakultásra és csak hosszú kerülő úton. E kerülő út három évet vesz igénybe, mert el kell végezze [1] az S.-Kl.-t és utána még két évig kell «Höhere Mädchenschule»-ban tanítson s csak ekkor kezdheti meg filológiai tanulmányait az egyetemen.

A szász három osztályos «Aufbau» megfelel az OL-nak, de felette az az előnye van, hogy közvetlenül egyetemre képesít, szóval egyenlő értékű az Oberrealschuleval.

2. **Studienanstalt.** Közvetlenül egyetemre képesít. A St A végzett, illetőleg érettségizett volt növendékei ugyanazzal a műveltséggel rendelkeznek, mellyel a fiúk, kik elvégezték az Oberrealschulet, a Realgymnasiumot vagy Gymnasiumot. E háromféle fiúközépiskolának megfelelően a St A is háromféle:

a) Oberreale St A ; *b)* Realgymnasiale St A ; *c)* Gymnasiale St A

a) öt osztályú, *b)* és *c)* hat. Ezeket V—I., ill. VI—I, vagy Unter- und Obertertia, Unter- und Obersekunda és Unter- und Oberprima osztályoknak nevezik.[2] Néha a két utóbbi irányzatnál kombinált osztályokat létesítenek. *a)*-ba felvehetők azok, akik a Lyz. harmadik és *b)* és *c)*-be azok, akik a Lyz. negyedik osztályáról rendelkeznek távozási bizonyítvánnyal. Más iskolákból jövők, vagy azok, akik nem a legalacsonyabb osztályba akarnak beíratkozni, felvételit tehetnek.

Érettségi bizonyítványuk ugyanúgy képesít egyetemi tanulmányokra, mint az említett fiúiskoláké, a nők előtt megnyitott szakokon. Érettségije az OL S-Kl-jéra is képesít. Növendékek száma osztályonként 30.

St A csak olyan városokban állítható fel, hol OL FS-val már van. Lehetőleg egy vezető kéz alatt óhajtják látni az OL-t és St A-t. A tanárok mindkettőben kötelesek tanítani. Nő és férfi tanerők lehetőleg egyenlő számban vannak. Az OL I. II. III tud. osztályaiban és a St A Untersekunda—Oberprima osztályaiban csak egyetemet végzett tanerők taníthatnak.

A Lyz., OL és St A a Provinzial-Schulkollegiumok felügyelete alá tartoznak.

Minthogy ezen iskolák általános tantervéről áttekinthető képet akarok nyujtani, felhasználom dr. Hans *Güldner*[3] ügyes táblázatait:

[1] Erlass vom 3. April 1909.

[2] Rövrdítve: Untertertia=U III, Obertertia=O III; Untersekunda=U II, Obersekunda=O II; Unterprima=U I, Oberprima=O I.

[3] Die höheren Lehranstalten für die weibliche Jugend in Preussen II. Aufl. Verl. der Buchh. des Waisenhauses, 1913.

a) I. A Lyz. ált. tanterve.

	Unterstufe Vorschule			Mittelstufe			Oberstufe				Összesen Ober- és Mittelstufe
	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	7—1
Tudományszakok.											
Vallástan	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	17
Német	10	9	8	6	5	5	4	4	4	4	32
Francia	—	—	—	6	5	5	4	4	4	4	32
Angol	—	—	—	—	—	—	4	4	4	4	16
Történelem és művelődés tört.	—	—	—	—	2	2	2	2	2	3	13
Földrajz	—	—	2	2	2	2	2	2	2	2	14
Számt. és mat.	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	21
Term.-tudom.	—	—	—	2	2	2	3	3	3	2	17
Összesen	16	15	16	22	22	22	24	24	24	24	162
Technikai szakok.											
Szépirás	—	3	2	1	1	1	—	—	—	—	3
Rajz	—	—	—	2	2	2	2	2	2	2	14
Kézimunka	—	2	2	2	2	2	(2)	(2)	(2)	(2)	6 (14)
Ének	2/2	2/2	2/2	2	2	2	2	2	2	2	14
Torna	2/2	2/2	2/2	2	2	2	3	3	3	3	18
Összesen	2	7	6	9	9	9	7 (9)	7 (9)	7 (9)	7 (9)	55 (63)
Az órák összege	18	22	22	31	31	31	31(33)	31(33)	31(33)	31(33)	217 (225)

I. *b)* Az OL. ált. tanterve.

a) *Frauenschüle.* (Általános nőnevelés.)

	FS II.	FS I.	Összesen	
Pedagogia	2	2	4	*Gyakorlatok:*
Háztartástan	5	5	10	Konyha, háztartás, gyermekkert és betegápolásban.
Gyermekkertészet	4	4	8	
Egészségtan és gyermekápolás	4	4	8	Jótékonycélú és társadalmi egyesületek megtekintése.
Gazdaságtan és szocialis tudom.	2	2	4	
Háztartástan, könyvv. és számvit.	1	1	2	
Kézimunka	2	2	4	

Ez az iskola a szabadság jegyében született, él és működik. A tanítást és tanulást, néhány főprincipiumtól eltekintve, nem köti semmi. Kötelező e növendékek számára heti 2—12 órában résztvenni az OL III., II., I. tudom.- és technikai óráin szabad választásuk szerint. Külön tantervük erre sincs. Sőt tekintettel ez iskola fiatalságára tapasztalatok gyűjtését és közlését kívánja a felsőbb hatóság az egész vonalon.

b) *Wissenschaftliche Klassen u. Seminarklasse.*

Tanítónőképzés.

	Wissenschaftliche Klassen			Összesen	Seminar-klasse
	OL III.	OL II.	OL I.		
Tudományszakok.					
Vallástan	3	3	3	9	1***
Pedagogia*	2	2	2	6	3
Német	3	3	3	9	1***
Francia	4	4	4	12	1***
Angol	4	4	4	12	
Történelem	2	2	2	6	1***
Földrajz	2	1	1	4	
Matematika	4	4	4	12	1***
Term.-tud.	2	3	3	8	1****
Didaktika és próbatanítás*	—	—	(4)**	—	4
Gyak. tanítás iskolákban	—	—	—	—	4—6
Tudományos órák	—	—	—	—	8
Összesen	26	26	26	78	26 (25—27)
Technikai szakok.					
Rajz	2	2	1	5	—
Ének	1	1	1	3	—
Torna	3	3	3	9	3
Összesen	6	6	5	17	3
Az órák összege	32	32	31	95	29 (28—30)

*Pedagogiát, didaktika és próba tanítást az OL összes osztályaiból ki akarják küszöbölni s áttenni az S=Kl-ba, ahova való is. A régi tanterv hatásának tekintik, hogy e tárgyak az új tanterv szerint is felvétettek az OL III—I osztályaiba. Igy vetkőzik ki az OL mindinkább szakiskolai, ill. tanítóképzői jellegéből és válik egyenlő értékűvé a St A mit Oberrealschulkurseval.

**Más órák helyett.

***Módszer kapcsolatban a szak irodalmával.

****Módszer kisérletek vezetésével.

II. A St A ált. tanterve.

a) *Oberrealschulkurse.*

	Ober Tertia	Unter Sekunda	Ober Sekunda	Unter Prima	Ober Prima	Összesen
Tudományszakok.						
Vallástan	2	2	2	2	2	10
Német és fil. prop.	4	4	4	4	4	20
Francia	4	4	4	4	4	20
Angol	4	4	4	4	4	20
Történelem	2	2	2	2	2	10
Földrajz	1	1	1	1	1	5
Matematika	4	5	5	5	5	24
Term. tud.	4	4	4	4	4	20
Összesen	25	26	26	26	26	129
Kötelező technikai szakok.						
Rajz	2	2	2	2	2	10
Torna	3	3	3	3	3	15
Összesen	5	5	2	5	5	25
Nem kötelező szak.						
Ének	1	1	1	1	1	5
Az órák összege	31	32	32	32	32	161

b) *Realgymnasiale Kurse.*

	Unter Tertia	Ober Tertia	Unter Sekunda	Ober Sekunda	Unter Prima	Ober Prima	Összesen
Tudományszakok.							
Vallástan	2	2	2	2	2	2	12
Német és fil. prop.	3	3	3	3	3	3	18
Latin	6	6	6	6	6	6	36
Francia	3	3	3	3	3	3	18
Angol	3	3	3	3	3	3	18
Történelem	2	2	2	2	2	2	12
Földrajz	1	1	1	1	1	1	6
Matematika	4	4	4	4	4	4	24
Term. tud.	3	3	4	4	4	4	22
Összesen	27	27	28	28	28	28	166

	Unter	Ober	Unter	Ober	Unter	Ober	Összesen
	Tertia		Sekunda		Prima		
Kötelező technikai tárgyak.							
Rajz	2	2	2	2	2	2	12
Torna	3	3	3	3	3	3	18
Összesen	5	5	5	5	5	5	30
Nem kötelező tárgy.							
Ének	1	1	1	1	1	1	6
Az órák összege	33	33	34	34	34	34	202

c) *Gymnasiale Kurse.*

	Unter	Ober	Unter	Ober	Unter	Ober	Összesen
	Tertia		Sekunda		Prima		
Tudományszakok.							
Vallástan	2	2	2	2	2	2	12
Német és fil. prop.	3	3	3	3	3	3	18
Latin	6	6	6	6	6	6	36
Görög	—	—	8	8	8	8	32
Francia*	3	3	2	2	2	2	14
Angol	3	3	—	—	—	—	6
Történet	2	2	2	2	2	2	12
Földrajz	1	1	1	1	1	1	6
Matematika	4	4	3	3	3	3	20
Term. tud.	3	3	2	2	2	2	14
Összesen	27	27	29	29	29	29	170
Kötelező technikai szakok.							
Torna	3	3	3	3	3	3	18
Rajz	2	2	—	—	—	—	4
Összesen	5	5	3	3	3	3	22

*Francia helyett angolt is választhat IV—I-ig.

—A gymnasiumi kurzus Unter- és Obertertia fokon tehát teljesen megegyezik a realgymn.-ival. Oberprimáig is együtt tanithatók a lányok hittan-, német-, latin-, történelem- és földrajzból, valamint torna és énekből. A hittan, történelem és földrajz, továbbá a technikai tárgyak az Oberrealschulkurseval is közösen taníthatók.

	Unter Tertia	Ober Tertia	Unter Sekunda	Ober Sekunda	Unter Prima	Ober Prima	Összesen
Nem kötelező szakok.							
Ének	1	1	1	1	1	1	6
Rajz	—	—	2	2	2	2	8
Összesen	1	1	3	3	3	3	14
Az órák összege	33	33	35	35	35	35	206

E táblázatokat a komoly tájékoztatásra és összehasonlítások megejthetésére nélkülözhetetleneknek találom. Teljes tudatában vagyok azonban annak, hogy nem vezetnek be valósággal a Lyz, OL és St-A belső életébe. Hogy az ezen iskolákban lüktető életet megismerhessük, az őket éltető szellemet felfoghassuk, ismernünk kell részletes tantervüket írásból és személyes tapasztalatok árán kell ismereteket szereznünk annak gyakorlati alkalmazásáról.

Megszereztem tehát tantervüket és szaktárgyam, a német nyelv és az első idegen nyelvnek, a franciának szempontjából behatóan áttanulmányoztam, azután iskolalátogatásra jelentkeztem a Königliche Augusta-Schule[1] és a Sophie Charlotten-Lyzeum Charlottenburg[2] igazgatóinál: dr. Lenschau, ill. dr. E. Wehrmann igazgatóknál.

A Königliche Augusta-Schule a következő egymással szerves összefüggésben álló intézetekből áll:

a) 10 osztályú Lyz.

b) OL FS-val és S-Kl-val.

c) St-A[3] (Az idén állították fel a U I. osztályt, mert a St-A öt éve működik. 1915 húsvétján fogják az első érettségi vizsgát tartani.)

[1] Berlin SW., Kleinbeerenstr. 16—19.

[2] Berlin-Charlottenburg, Rosinenstr. 12.

[3] A St.-A. gymnasiumi jelleggel bír.

d) Mittelschule kilenc osztállyal. Ez az S-Kl növendékeinek gyakorló iskolája.

e) Gyermekkert. Ez a FS gyakorló iskolája. Növendékek száma 960.

A Sophie Charlotten-Lyz jelenleg 10 évfolyamú, de 20 osztályú Lyz U is vannak M és O osztályai. M-be járnak, kik Michaeliskor, O-ba, kik Osternkor iratkoztak be. Növendékek száma 731.

Mind a Königliche Augusta-Schulenak, mind a másiknak szűk az épülete. A növendékek száma az utolsó négy év alatt megkétszereződött. Mindkettő számára épül a teljesen modern berendezésű új iskolaépület. Milyen lehet a szellemi élet e szűk falak között? Hogy e kérdésre feleletet adhassak, összeállítottam óriási órarendjükről a magam órarendjét és látogattam mindkét iskolában a Lyz-t és a K. Aug.-Schuleban az OL-t és St-A-t aug. 27-től szept. 20-ig bezárólag, napi 4—5 órában. Bár tudom, hogy jelenleg a tanítás terén Németországban a matematika és francia nyelv tanításának kérdése áll előtérben, én szaktárgyamra fordítottam főfigyelmemet. Szellemi életük éppen e nyelv kapcsán bontakozhatott ki előttem úgyis teljesen, hiszen a német nyelv anyanyelvük. A francia nyelvet abból a szempontból figyeltem, hogyan tanítják itt az első idegen nyelvet.

Iskolalátogatásomról a következőkben óhajtok beszámolni:

Mindenekelőtt felemlítem, hogy azonnal meglepett az órák rövidsége és az erősen intenzív tanítás. Ezek magyarázatát az alábbi rendelet adja:

Erlass der Unterrichtsverwaltung. Allgemeine *Einführung der Kurzstunden.* Ugyanis 1911 aug. 22-én bevezették az összes iskolákba az ú. n. *rövid órákat.* A tanítás ideje 45 perc. (Zeitdauer einer Lektion.) Ezt a 45 percet azonban a rendelet szerint a tanítás számára feltétlenül biztosítani kell. Más szolgálati kötelesség teljesítése a «Lektio» ideje alatt mellőzendő. Pl. az osztálynaplóba való beírás stb. A szünetidő összege hat rövid óránál 1 óra, ill. 60 perc, ötnél 50; de úgy beosztva,

hogy minden két óra után van hosszabb szünet. Tehát 6 rövid óra mellett $5^1/_2$ órát tölt a tanuló az iskolában. 8—$^1/_2$2-ig.

E rendszert is a szükség teremtette meg. Nagyobb városokban és a fővárosban, Berlinben az óriási távolságok mellett kártékonyan hatott a növendékek egészségére, ha egyes órák miatt d. u. is bejártak az iskolába. Hat hosszú órát meg egymásután nem bírtak volna meg. Így engedélyeztetett a hat rövid óra egymásutánja, azzal a kikötéssel, hogy az utolsó mindig technikai óra legyen. Kisebb vidéki városokban e rendeletet vegyes érzelmekkel fogadták.

A következőkben a hospitált órák anyagát és az előírt anyagot közlöm.

a) *Német nyelv.** Lyz. Mittelstufe. Klasse VII. Hospitált órák. 1 óra. 10 percig nyelvtan. A Qu betűvel kezdődő szavak helyes, tiszta, világos kiejtése. Der Apfelbaum prózai olvasmány értelmes, érthető olvasása és elmondása.

Előírt tananyag: Porger-Lemp, Deutsches Lesebuch III. Teil. *Olvasmányok,* költemények világos, értelmes, természetes olvasása és összefüggő tartalomelmondás.

Olvasmányok a porosz történelem és a germán mitologia köréből.

Nyelvtan: Alaktan, egyszerű tőmondat.

Irásbeli dolgozat. Hetenként egy tollbamondás és kéthetenként egy isk. dolg.

VI. *Hospitált órák:* 1 óra. Tétel: *Schildbürgerstreiche.* Olvasás, a helytelenül kiejtett szavak szigorú javítása. Az egyes összefüggő részek önálló tárgyalása, a lényegnek egyetlen rövid mondatban való megállapítása. Pl. így: Wie die Schildbürger Licht ins Rathaus bringen. Vagyis: *Überschrift* alkalmazásának gyakorlása.

Előírt tananyag: U. a. IV. Teil. Egyszerű bővített mondat.

* A tantervi adatokat lásd: «Bestimmungen über die Neuordnung des höheren Mädchenschulwesens vom 18. Aug. 1908.», továbbá dr. Güldner fent idézett művében és az értesítőikben.

Összevont mondat. U. a. Látott, hallott, olvasott dolgok rövid elb., ill. leírása.

V. *Hospitált órák:* 7 óra. Tétel: *Meisterschuss.* Elolvasás után a tanár három kérdéssel áttekintést vet az olvasmányon, azután a történeti hátteret magyarázza. 2. órán az olv. részl. tárgy. 3., 4. órán *Belsazart* ugyanígy dolgozzák fel. 5. órán Goethe Dichtung u. Wahrheit. (Folytatás.)

Külön nyelvtani órák: A növendékek mintapéldákon vezetik le az alaktan és mondattan legfőbb szabályait. Főcél: Lehető legrövidebbre szabott vezérfonallal nyelvtani áttekintést biztosítani.

Előírt tananyag: U. a. V. Teil. Olvasmányok a mondavilág, történelem, természetrajz, földrajz keretéből. Német vonatkozású olv. 12 költ. Bürger, Schiller, Goethe és Uhlandtól. Verstan elemei. Összetett mondat, különös tekintettel az interpunkcióra.

Négyhetenként házi, kéthetenként írásbeli dolg. Tollbamondás, nyelvtani tétel is.

Oberstufe. IV. *Hospitált órák:* 2 óra. A tanár felolvassa az előre megjelölt három olvasmány címét és a növendékek kézfelnyújtással döntenek az egyik olv. tárgyalása mellett. Ez: *Siegfried és Kriemhild búcsúja a vadászat előtt.* Elolvasás után a tanár 3—4 kérdéssel biztosítja a részlet költői hatását, azután stiliszt. és gramm. magyarázatot nyújt. 2. óra: A mult szellemi élete a jelennel szemben. Kiinduló pont a Nibelungenlied.

Előírt anyag: U. a. VI. Teil. *Niebelungenlied.* Schulausgabe von *Legerlotz.* Gudrun. Udvari költ. Balladák. Nyelvtan: Összetett mondat, szórend a fő- és mellékmondatban. Konjunktivus használat. Irásbeli dolg.: 7 házi, 5 isk., 1—2 tollbamondás.

III. *Hospitált órák:* 2 óra. Tétel: *Odisszea.* A tanár első kérdése, ki mennyi ideig készül az Odisszeára? Felelet: 20 perc, $^1/_2$ óra. Kivételesen kívánja, hogy jövő órára mindegyik $^3/_4$ órát készüljön s azután számoljon be róla, hogy mennyit végzett el ez idő alatt. A feladott anyagot illetőleg első kérdése: Hogyan tagolták a kérdéses részletet. *Überschrift* gyakorlás. — Felelet

közben szigorúan javítja a dat. és acc. hibás alkalmazását, nem tűri az als és nachdemmel bevezetett mondatok halmozását stb. s a növendékekkel magyaráztatja, hogy miért nem? Következő órán rátér az új anyagra, a szebb részletek iránt külön érdeklődést kelt, vonatkoztatja a klasszikus multat a jelenre.

Nyelvtan: Nehezebb mondatfűzés és kivételek.

Előírt anyag: U. a. VII. Teil. Homeros *Ilias* und *Odyssee* im Auszug. Schiller: *Wilhelm Tell.* Goethe és Schiller művei és élete. Poetika.

Mondatok elemzése, szóképzés. Jelentésváltozás, idegen hatás. Irásbeli dolg. mint a IV.-ben.

II. *Hospitált órák:* 2 óra. *Népköltészet.* Tanult költemények alapján, a népdal sajátságai. *Füzetjavítási óra.* Az érdekesebb és komolyabb stil. és gramm. hibák közös tárgyalása. Idegen szavak elleni küzdelem, kettős okadatolással: 1. A német nyelv sokkal gazdagabb, semhogy idegenből kelljen kölcsön kérnie. 2. Az idegen szó egy fokkal rosszabbítja a neki megfelelő német szó jelentését. Példák. 10 percig történeti nyelvtan.

Előírt anyag: u. a. VIII. Teil.

Hermann u. Dorothea Götz von Berlichingen. Szabadságharc költői. Goethe utáni líra és epika, népköltészet. romantikusok. Nyelvtan és poetika rendszerbe foglalása. Hat házi írásb. dolg.

I. *Hospitált órák:* 2 óra. Történeti órán elmondottak rövid összefoglalása. *Stílusjavítás.*

Goethe és az ember. Felejthetetlen óra mind a növendékek, mind a hospitáló számára. Hogy e felső fokon mily fokozott mértékben járulnak a német nemzeti érzés fejlesztéséhez, azt ez az óra kiváltképen mutatta. Minden gondolatot az a büszke érzés hatott át, hogy Goethe német ember volt.

Előírt anyag: Euripides és Goethe: *Iphigenie auf Tauris.* Schiller: *Wallenstein.* Grillparzer: Weh dem, der lügt etc. Schiller és Goethe gond. költészete. Rövid irod. tört. áttekintés. Német nyelvjárások. Irásb. dolg. u. a.

Az Oberstufen az olv. középpontját a középkori költészet, továbbá Goethe és főként Goethe, végül Schiller alkotják.

A tárgyalandó anyagot a növendékek ízlésétől teszik gyakran függővé.

OL. Wissensch. Klasse III. *Hospitált órák anyaga:* 3 óra. *a)* Miért hibás a *Rückumlaut* elnevezés. (Tört. nyelvt.) Hogyan keletkeztek a családnevek? A hét nap neve. *b) Luthers Meinung vom Dolmetschen.* Házi írásbeli dolgozatra való előkész. *c)* Ismétlés. *Das Nibelungenlied. Parzifal.* Hazai és idegen tárgyú mondák és azok feldolgozásai. Mily mondakörök egyesülnek a fenti két költői műben?

Előírt anyag: Irodalomtört. a legrégibb időtől Lessingig. Középkori költ. Luther Márton, Sendbrief vom Dolmetschen és más művei. 8 házi, 2 isk. írásbeli dolg.

II. *Hospitált órák:* 2 óra. *a) Rückert,* mint német nemzeti költő. Die geharnischten Sonette. Költői tehetségének sokoldalúsága. Liebesfrühling. Kindernlieder. (Schuman.) Keleti nyelvek fordítója. Mindez szemelvények alapján. *b)* Lessing «*Nathan*»-ja tetszés szerinti személyének jellemzése.

Előírt anyag: Irod. tört. Szemelvények Klopstock ódáiból, Lessing, Herder, Rückert műveiből. Félév Goethere fordítandó. Shakespeare művei nyomán vonatkozás Lessingre, főként Hamb. Dramaturgie. Irásbeli dolg. u. az.

I. *Hospitált órák:* 2 óra. *a)* Attekintés a *Wallenstein-trilogia* felett. Mikor áll a cselekvés e trilogiában a tetőponton? A tragikus és ironia fogalmak fejtegetése után: Miért rejlik Wallensteinnek Piccolominivel szemben tett nyilatkozatában tragikus ironia? *b)* Tört. német nyelvtan. Legfontosabb jelenségek a német nyelv történetében. A német nyelv, mint világnyelv.

Előírt anyag: Irod. tört. Schiller. A romantikusok. Realizmus. Jelenkori költészet. Világirodalom legfőbb jelenségei, főként német vonatkozásaikban. Irásb. dolg. U. az.

St.-A. Klasse VI. *Hospitált órák:* 3 óra. *a)* Az epikai és lír. költ. főbb vonásaiban, tanult költemények alapján. Eichendorff: *Sehnsucht* c. költ. tárgy. Hangulat, helyzet megrögzítés, ritmus és forma. *b) Dalköltészet* felosztása kül. szempontok, ú. m. keletkezés, tartalom, érzelmek, évszakok és ünnepek sze-

rint. *c)* Szövegolvasás, *nyelvtani elemzés,* tanár által adott igealakok meghatározása.

Előírt tananyag: Porger-Lemp, Deutsches Lesebuch VII. Teil. Irod. tört. Schiller és Goethe. Verstan. Nyelvtan: Mondattani és alaktani gyakorlatok. Írásb. dolg. 4 házi, 4 isk., 2 tollbamondás.

V. *Hospitált anyag:* 2 óra. *a)* «*Satzbild* eines einfachen Satzes, einer Satzverbindung u. eines Satzgefüges». Az Infinitivsatz verkürzter Satz. *b)* Romantikus vonások Fouqué «*Undine*» című munkájában. *Előírt tananyag:* u. a VIII. Teil. A romantikusok szemelvények alapján. Egmont, Götz von Berlichingen, Maria Stuart. Herm. u. Dorothea. Nyelvtan: Idegen és meghonosodott szavak. Jelentésváltozás. Összefoglalás. Írásb. mint a VI.-ban.

IV. *Hospitált anyag.* 3 óra. *Das Lied von der Glocke.* A schafhauseni harangról vett motto latinul és németül. A költ. elolvasása után áttekintő kérdések. Eredmény: A harang, mint az emberi élet kísérője. A költemény részletes tárgyalása:

A harangöntéshez szükségelt előkészületek. A tulajdonképeni harangöntés. A harang elkészült. Vonatkozás az emberi életre, melynek főfázisainál a harang jelentkezik. Keresztelés. A nemek öntudatlan egymásmelletti élete. Kölcsönös szemlélet. Felismerés. Első szerelem. Egyesülés. Öntudatos élet. Az első boldog idő; a családi élet külső és belső szétomlása. Az állam. A törvény védelmében. Az állami élet belső feloszlása. A forradalom. A kész harang hivatása. A mottó viszonya a költ.-hez.

Előírt tananyag: A próza és dráma története. Szemelvények e két tárgykörből. Költemények. Ismétlés. Írásb. dolg. u. az.

III. *Hospitált órák:* 2 óra. a) *Der Hrotsvitha.* Gedicht über Gaudersheims Gründung u. die Thaten Kaiser Oddo. Tartalom és házi írásb. dolg.-ra való előkészítés. *b)* Ritterliche Epos, *Der arme Heinrich,* von Hartmann von der Aue. Überschrift gyakorlás. Dialektika a görögöknél. Heinrich nővére szóharca apjával, anyjával. Az apa apai hatalmával és észokokkal, az anya szívokokkal érvel. A leány álláspontja az aszketikus

felfogást mutatja. Az emberi élet hiábavalósága. E gondolat a haláltáncképeken. A berlini Marienkirche érdekes haláltánc képe. A fenti három egyén szóharcának eredménye.

Előírt tananyag: Áttekintés a legrégibb, a XVI., XVII. és a XVIII. század első felének irodalomtörténetén. Magánolv.: Ingo u. Ingraban. Irásb. dolg.: 8 házi.

II. *Hospitált órák:* 2 óra. a) *Eckerman és Goethe. Goethe lírája.* Első költemények. Ajánlás. Mennyiben nem felelnek meg az első költemények az ajánlásban mondottaknak. A dalok és mottók egymáshoz való viszonya. Anakreoni dalok. Leipziger Liederbuch. Szemelvények, pl. Glück u. Traum. Glück der Entfernung.

b) *Strassburg.* (Herder). A strassburgi anakreoni dalok értékesebb mivolta. Anette, Franciska, Friederike, Lilly-dalok. Franciskához írt «Abschied» dallal kapcsolatban az első ibolya motivuma már a középkorban.

Előírt tananyag: A XVIII. és XIX. sz. irodalomtörténete Shakespeare és Lessing. Francia írók német vonatkozásaikban. U. az.*

* Az OL és St.-A.-ban kevés és gondosan megválogatott szemelvény alapján ismertetendők az irodalomtörténeti korszakok. E korszakok fő jellemző vonásait a növendékeknek kell meglátniok és kifejteniök. Az olvasmányok és költemények is történeti egymusutánban adandók. A kiváló művek iránti szeretet mindvégig ápolandó. Történelem és irodalomtörténet kapcsoltassék. Középfelnémet szöveg ne a grammatika kedvéért, hanem a középkor uralkodó eszméinek megismerése céljából olvastatandó. Ugyane cél vezesse a tanárt, midőn a klasszikus írókat (fordításban vagy eredetiben) ismerteti. (Itt csak folytatja az OL. a Lyz.-ban az Ilias és Odisszeával már megkezdett munkát.) A világirodalom korszakalkotó geniuszainak műveit ismertetni kell. Ezek kiválasztását a tanterv az egyes iskolákra bízza. A célt azonban megállapítja: szélesítni ezáltal a látókört, nevelni az esztétikai izlést. A St.-A. a német nyelvi anyagon építse fel a filozófiai tudást.

Költeményeknél a költői hatás biztosítása és a tartalom és forma közti kapcsolat megértetése a fő. Ez a célja a poetika és verstan tanításának is. (Utóbbiak története is adandó.) A forma, mint a művészi hatás eszköze. Nyelvtan célja a nyelvérzék finomítása által biztosítani a nyelvtudást. Fonetika az újfelnémet nyelv minél szebb kiejtésére a felső fokon

*b) Francia nyelv a Lyz.-ban.** Közvetlen főcél, hogy a korunknak megfelelő könnyű irodalmi szemelvényeket teljesen felfogják, a beszélt idegen nyelvet megértsék és annak írásban és szóban való alkalmazásában bizonyos készségre tegyenek szert. Közvetett célja pedig, hogy megismerkedjenek a franciák szellemi életével és szokásaival.

Módszerük: Fonetika (elmélet nélkül). Hangokból indulnak ki, majd szavakra és mondatokra térnek át. Egyenként és csoportokként gyakorolják a helyes kiejtést. Azután tanulnak írni. Szókincsüket a mindennapi életből és olvasmányaikból gyarapítják. Állandóan kívánják a könnyebb dalok éneklését. Olvasmányaik végig két csoportra oszlanak. Az egyszerűbbek arra szolgálnak, hogy azok alapján beszédgyakorlatokat végezzenek. Ezek tehát a közvetlen főcélt szolgálják, arra valók, hogy a tanítás nyelve minél előbb a francia legyen. A beszédgyakorlatokat a tanterv még a felső fokon is kívánja. A nehezebb olvasmányok a közvetett célt szolgálják. A legmagasabb osztályban is kötelező a francia szövegnek németre való lefordítása, mert az olvasmányok teljes átértését mindenkép biztosítani akarják.

A nyelvtant induktiv és németül tanítják. Csak a felső fokon igen ritkán s nagy aggodalmak között adnak rövid francia nyelvű magyarázatot.

Írásbeli dolgozatok egészítik ki a tanítást. E dolgozatokat azonban nem tekintik a tanuló francia tudása fokmérőéül. Fordításokat németre és viszont még az I. oszt.-ban is végeznek

is igénybe veendő. Az írásbeli dolgozatoknál kerülni kell a sablont. Szabadon választott témák rövid kidolgozása a liceumok új irányelve. A növendék *közölje* bátran mondanivalóját egyszerű, közvetlen, természetes stílusban, ahogyan az az ő nyelvhasználatának megfelel. Házi írásbeli dolg. célja a kutatásra és önálló munkára való szoktatás. Az OL. és St.-A. felsőbb osztályaiban hónaponként egy teljes iskolai napon szünetel a tanítás (M. E. vom 14. Mai 1912.), hogy a növendék tanulmányozásra szentelje ez időt. «*Studientag*» e nap neve és mint az eredmény mutatja, igen bevált.

* Tantervi adatokat ld. u. ott.

Reproduktiókat írásban csak szóbeli bő megtárgyalás után. Újabban extemporalét vezettek be a felsőbb osztályokba.

A hospitalt órák alapján is megállapíthatom, hogy német nyelvű grammatika és fordítás a lelke a francia nyelvi oktatásnak. Valamint azt is, hogy új tanerők új szellemet visznek be és észrevehető, hogy a francia nyelv tanítása reform alatt áll.

A fenti módszer mellett természetes, hogy jelenleg egy-egy francia órán 10, legfeljebb 15 perc esik a francia nyelven mondottakra. Legtöbbször maga a tanár ragaszkodik annyira a tantervben előírt módszerhez, hogy előfordult, hogy a németül, sőt franciául feltett kérdésre a tehetségesebb növendékben meg volt a készség, hogy azonnal franciául feleljen s a vezető tanár vagy tanító nem engedte. Előbb németül kívánta hallani, azután franciául.

Figyelemre méltó azonban az, hogy egyik évben olyan tanerőt alkalmaznak, kinek anyanyelve a francia, a másikban ugyanilyen angolt. 12 órára van kötelezve. 10-et a direktor jelöl ki számára, 2-t szabadon választhat. Ez azután anyanyelvén beszél egész órán. A francia tanítás eredménye gyanánt megállapítható,* hogy kitünően tudják németül a francia grammatika szabályait, készséget tanusítanak a francia szövegnek németre való lefordításában, elég jó diktatokat készítenek, de rendkívül hibás minden reproduktiojuk és a született francia kisasszony nem kap kérdéseire egyetlen hibátlan feleletet sem, ha egyáltalán felelnek a kérdéseire. A közvetett főcélt nem érik el, a közvetlent meg se közelítik.

E kettős főcélt az OL és St A-ban érik el.

Francianyelv az OL és St A-ban. A tanterv szerint mindenekelőtt az osztály képessége iranyadó, de olvasmányokul mindenesetre olyan műveket kell választani, melyek kiváló eszmei tartalmuak és művészien szépek. Különös gond fordítandó a memoireokra és a francia klasszikus korbeli levélirodalomra,

* A francia nyelv tanítása közben sohasem mulasztják el a francia viszonyoknak német viszonyokkal való szembeállítását.

továbbá a 19. sz.—i lirai és francia klasszikus korbeli drámai költészetre. Regény csak részleteiben ismertetendő, eposz és költői elbeszélés nem tárgyalandó. Rousseau, Diderot, Mme de Staël főként német vonatkozásaikban ismertetendő, hogy a növendékek a nemzeteket összekapcsoló eszmékkel is megbarátkozzanak. Irodalomtörténet csak fővonásaiban. Verstan csak tárgyalt költeményekkel kapcsolatban. Történeti nyelvtan, amennyiben ez a régibb francia nyelv ismerete nélkül lehetséges. Beszédgyakorlatok és németről franciára való fordítás állandó.

Irásbeli dolgozatok, mint a Lyz felsőbb osztályaiban. (Diktat, reproduktió.) A latint tanító StA-k számára kötelező a két nyelv egybevetése. A gymnasiumi jellegű StA-ban, milyen a Kön. Augusta-Schule StA-ja is, kevesebbet kívánnak a francia nyelvből, mivel 2 klasszikus nyelvet tanítanak.

*

A fent leírtakból is látható, hogy a Lyz és OL meg a StA a tantervet illetőleg csak ott tér el egymástól, hol a StA új tantárgyakat vesz fel és mégis különbözik a Lyceumok szellemi élete a StA szellemi életétől. Mert míg ez utóbbiaknál a tanítás súlypontja vagy a klasszikus nyelvekre, vagy a realiakra esik, addig a *Lyz és OL-ban a német nyelv a tanítás középpontja.* A végig hallgatott német órák összbenyomásaként azt emelhetem ki, hogy ez iskolatypus valóban felismerte az anyanyelv óriási és általános nevelő értékét és komolyan veszi a gondolatot, hogy csakis az az iskola éri el az ideális célt, a nemzeti szellem nevelését, amelyikben az oktatás súlypontja az anyanyelv tanításán nyugszik. És ez iskolatypus «deutsch-national» idealis célja érdekében nem követte sablonosan a fiúiskolákat, sem azok kopiáit (mint ők nevezik) a StA-okat, illetve ezek módszerét, hanem sok tekintetben a «Pfadfindearbeit» nehéz munkájára vállalkozott. Azért ez iskolatypust sokan «das moderne (neu) humanistische Gymnasium»-nak nevezik».

Ideális céljukat úgy vélik elérhetőnek, hogy írásban és szóban a nyelv grammatikailag helyes és irodalmilag szép használatára szoktatják a tanulót. Nem tűrnek meg egyetlen hibás

vagy közönséges kifejezést, idegen szót vagy idegenszerűséget és irtják a tájszókat, ébren tartva folyton az érdeklődést a tökéletes nyelvhasználat iránt. Elmélyednek a német nyelv gazdagságába és szépségébe oly mértékben, hogy annak tartalma történetében megelevenedik előttük, megértik számos fokozaton és élik annak életét fejlődésében és változataiban egyaránt. Az OL általános tanterve alatt közölt azon törekvésük, hogy a pædagógiát és próbatanítást áttegyék az S-Kl-ba is ezt az ideális célt szolgálja. A felszabadult órákat részben a német nyelv számára követelik, hogy több alkalmuk legyen nevelni a német nemzeti szellemet, s hogy megfelelhessenek a módszer azon követelményének, hogy a nyelvtörténeti és irodalomtörténeti eredményeket maguk a növendékek vonják le és ne készen kapják azt.

Az irodalomtörténeti eredményeket olvasmányaikból vonják le. Ez olvasmányok (főként a mondák és tört. elb.) és a költemények kapcsán emelik óráról órára a német fajszeretetet. Rámutatnak minden alkalommal a német nemzet fényes nagy multjára, jelenére és hibáira. Két egymás után való német és francia órán két különböző tanártól hallotta pld. a tanuló azt, hogy a német nemzet csak Napoleon kora óta szokott le arról a nagy hibájáról, hogy másokra támaszkodjék. S azóta ereje nőttön nő. Moltke és Bismarck nevét hibásan irta az egyik és a német nyelv tanára felvilágositotta róla, hogy miért nem érdemli meg az a német leány, hogy német leány legyen, aki e neveket még helyesen leirni sem tudja.

A tanári kar a hazafias érzés nevelésében egy szív, egy lélek. Frl. Roseno Oberlehrerin véleménye szerint más szakok tanitói kezére járnak a német szaktanitónak, mert az anyanyelvi tanitás csak úgy felelhet meg feladatának, ha az iskola összműködése segíti ebben. Fenti célt szolgálják ünnepélyeik is. Részt vettem a lélekemelő Sedán ünnepen, melyet nem a tulajdonképeni évfordulón, szept. 2-án tartottak, mert akkor a «Parade» miatt iskolai szünet van, hanem szept. 1-én. «Choral» és «Schriftverlesung» után felváltva ének és szavalattal ünne-

pelték a fényes győzelmet, majd «Ansprache» következett és a «Deutschland, deutschland über alles» hangjai mellett, melyet a tanári kar is együtt énekelt a tanulókkal, oszlott szét a lelkesült növendéksereg.

Valóban, ha Németország minden iskolájában ily szeretettel foglalkoznak az anyanyelvvel, mint e Lyz-ban és ily lelkesülten ünnepelnek, mint e boldog gyermekek ezen a Sedán ünnepélyen, akkor még ma is az iskolamesterek teszik naggyá Németországot.

Hogy a német nőnevelési iskolák e jelenlegi két főtypusát minden fokozaton párhuzamba állíthassuk, szükségesnek tartom még a következő táblázat közlését: (L. 22. old.)

E táblázat világosan mutatja, hogy mi tulajdonképen a «*vierter Weg*» kérdése.

A ma fennálló viszonyok mellett három úton jut el a német leány közvetlenül az egyetem padjaiba, még pedig az összes fakultásokra, melyek a nők előtt már megnyittattak.

E három út:

a) Oberreale St. A.

b) Realgymn. St. A.

c) Gymnasiale St. A.

Az OL érettségije ellenben ma még nem képesít közvetlenül az egyetemre. Aki OL-i érettségivel akar az egyetemre menni, az el kell még előbb végezze, mint ezt már említettem az S-Kl-t, szóval tanítónői oklevelet kell szereznie, utána két évig gyakorlati tanítást kell végeznie, s miután így három évet elveszített, beiratkozhatik az egyetem egyetlen fakultására: a filologiára.

Az OL tanterve megegyezik az oberreale St. A. tantervével, csekély és könnyen kiegyenlíthető eltérésektől eltekintve. Tanári karuk is ugyanaz. Mi sem természetesebb tehát, minthogy a Lyz és OL növendékei, tanári karai és igazgatói, a szülők, meg azon 37 porosz város, melyeknek anyagi erejét felülmulja az, hogy fennálló Lyz. és OL-aik mellé még StA-t is állitsanak, célul tűzték ki, hogy megszerzik az OL érettségije számára is

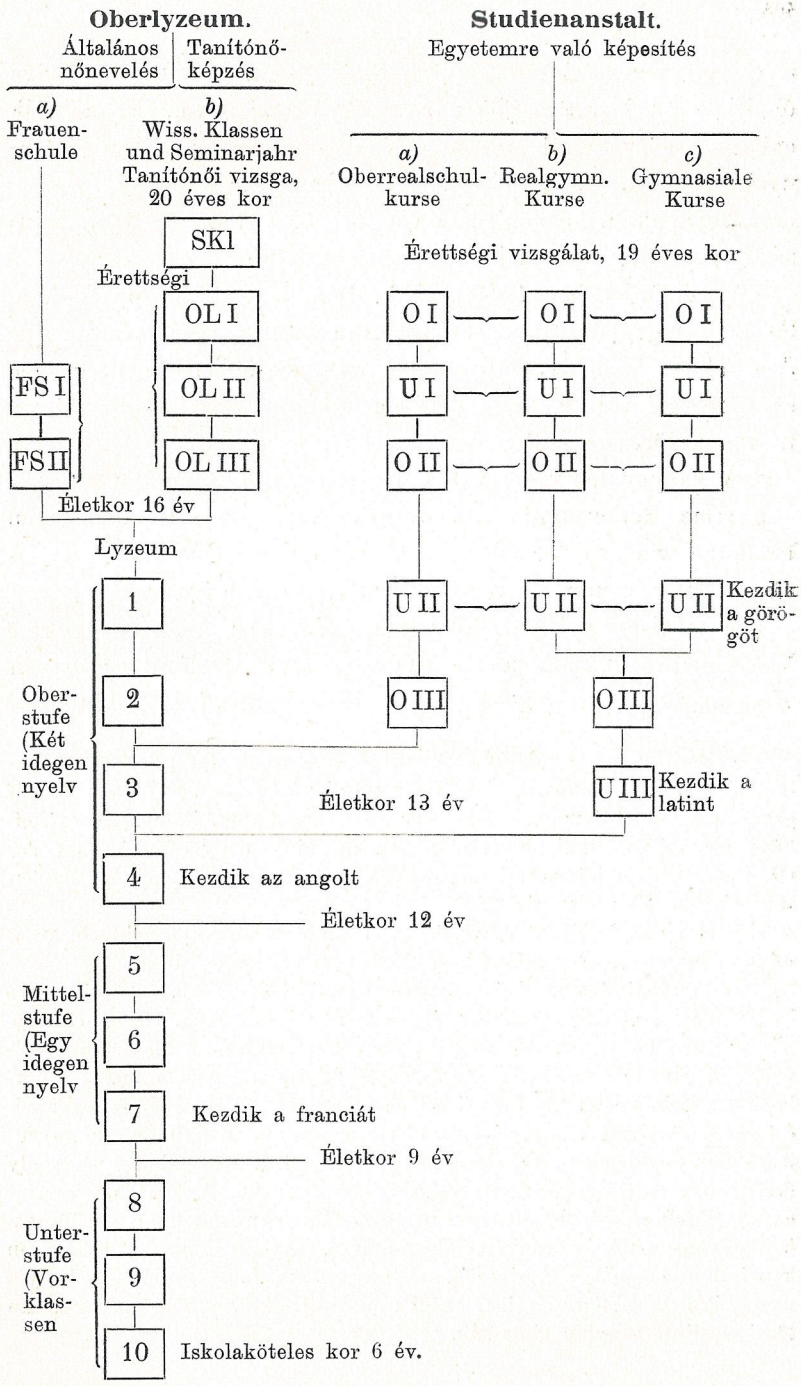
Oberlyzeum.
Általános nőnevelés
Tanítónőképzés
Studienanstalt.
Egyetemre való képesítés
a) Frauenschule
b) Wiss. Klassen und Seminarjahr Tanítónői vizsga, 20 éves kor
a) Oberrealschulkurse
b) Realgymn. Kurse
c) Gymnasiale Kurse
SK I
Érettségi
Érettségi vizsgálat, 19 éves kor
OL I
OL II
OL III
FS I
FS II
O I
U I
O II
U II
O III
U III
Életkor 16 év
Lyzeum
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
Kezdik a görögöt
Kezdik a latint
Életkor 13 év
Kezdik az angolt
Életkor 12 év
Kezdik a franciát
Életkor 9 év
Iskolaköteles kor 6 év.
Oberstufe (Két idegen nyelv
Mittelstufe (Egy idegen nyelv
Unterstufe (Vorklassen

a közvetlen egyetemre való képesítés jogát. Egyenlő értéküvé óhajtják tenni érettségijöket a St A érettségijével. Ki akarják építeni a közvetlenül az egyetemre vezető negyedik útat a leányok számára. *Ez a «vierter Weg» kérdése.*[1]

Ugyanazt a küzdelmet vívja tehát a Lyz és OL, mint amit vívott a maga idején az Oberrealschule.[2]

E cél érdekében 1913. márc 26-án d. e. 10 órakor Halle a. S.-ban[3] nagygyűlést tartott a «Preussischer Landesverein für das höhere Mädchenschulwesen». 300-nál többen jelentek meg és elenyésző volt a nagy többség mellett azok száma, kik a liceumok törekvése ellen beszéltek.[4]

A nagygyűlés végezetül a maga részéről kimondotta:

«Das Reifezeugnis des Oberlyzeums muss in demselben Umfange wie das der Oberrealschule und der Oberrealen St. A. ohne weiteres zum Universitätsstudium berechtigen.»

A minister a képviselőházban 1913. ápr. 9-én a «vierter Weg» mellett nyilatkozott s kifejezte, hogy egyelőre tervbe van véve annak engedélyezése, hogy OL-i érettségivel különbözeti

[1] Említik még e kérdést a következő elnevezések alatt: Berechtigungsfrage, Volle Anerkennung des Reifezeugnisses der Oberlyzeen, Kampf gegen das Berechtigungsmonopol der Studienanstalten, Kampf der Erteilung der vollen Studienberechtigungen an die Oberlyzeen, Ausbau des OL-s als Universitätsvorbildungsanstalt, Soll das OL ausgebaut werden zum vierten Weg oder nicht?

[2] Hogy el fogják-e helyezni tudni majd a sok Oberlehrerint, ezt mint ellenérvet nem hozták fel az alább említett nagygyűlésen!

[3] Itt alapította az első magasabb leányiskolát és írta ez első német könyvet a magasabb nőnevelés céljára 250 év előtt Aug. Herm. Fancke.

[4] Legfőbb érv az volt ellenük, hogy nem tanítják a klasszikus nyelveket. A pártolók szerint ez meghaladott álláspont, mert mihelyt Allerhöchster Erlass vom 26 Nov. 1900 elismerte az Oberrealschule egyenlő értékét a többi fiú középiskolával, akkor az OL is kívánhatja az egyenjogosítást. — Ellenérv: A 19 éves leány szellemileg még mindig nincs oly érett, mint az Oberrealschulet végzett 18 éves fiú. A pártolók szerint ennek ellenkezőjéről úgy lehetne meggyőződést szerezni, ha a «Prüfungskommision» a fiú és leányiskolák számára, egy-egy taggal kölcsönösen képviseltetné magát. — A pártolók még megemlítik, hogy csodálatos, hogy a nagyszámú megántanuló ellen senki sem száll síkra, az OL-t pedig neme törekvéseiben annyian támadják.

érettségi vizsgálatra állhasson az, aki egyetemre akar menni, valamelyik St. A.-ban, egy bizonyos, (szintén később meghatározandó) idő elteltével. De intézkedés ez irányban sem történt még a mai napig sem. De valószínű, hogy ez nem is lép életbe, mert e kilátásba helyezett szurrogatum nem talált rokonszenvre.

A Lyz. és OL részéről egyelőre tovább folyik a harc és küzdelem, még pedig a teljes diadalért, mely a közel jövőben várható.

Mi, kik szintén a nőnevelés nagy reformharcát vívjuk, feszült érdeklődéssel várjuk a liceumok küzdelmének kimenetelét és kedvező eredményt jósolunk nekik. De tanuljunk is a német liceumoktól, egyesüljünk mi is növendékek, tanárok, igazgatók, szülők és vezető körök egy méreteiben is nagyszerű közös akarattá, hogy midőn a németek már a negyedik utat is építik, rendeződjék végre nálunk is, az egyetemi tanulmányokhoz szükséges előképesítés égető kérdése legalább az első vonalon.*

Győr. *Dr. Benedek Róza.*

*Az 1913. okt. 11.-i «Ministerialerlass» döntött a «Vierter Weg» kérdésében. A kérdés megoldása igen érdekes. E rendelet értelmében az Oberlyzeum érettségizett tanulója egy évre a Seminarklasseba kerül, az év végén leteszi a Lehramtsprüfungot s ekkor nyitva előtte az egyetem filologiai fakultása. A Seminarklasseban töltött egy esztendőt beszámítják annak a Pädagogisches Seminarjahrnak, melyet a Studienanstaltban végzett tanulók a Staatsprüfung (kb. megfelel a tanári szakvizsgánknak) után, mint gyakorlati évet kell eltöltsön.

Amint e rendelet hiteles másolatát megkapom, magyarra fordítva azonnal közölni fogom. E rendelet előnyeiről és hátrányairól ugyanakkor.

A liceumok addig is küzdenek tovább a németeknél megszokott energiával zászlójukon e jelszóval: «*Erweiterung der Studienberechtigung der Oberlyzeen.*» — Mennyi idő választ el még valjon bennünket e jelszótól?

A SZOMBATHELYI ASSZONYGYŰLÉS.

A Magyar Nőegyletek Szövetsége ez évben Szombathelyen tartotta közgyűlését, melynek sikere a Szövetség minden eddigi vidéki közgyűlésének sikerét messzire felülmulta. Nem csak azért, mert igen sok egyesület képviseltette magát e közgyűlésen, hanem azért is, mert mindenki bizonyos komoly kötelességtudással végezte a reábízott feladatot. Nem csak igérték az egyesületek küldöttei a közgyűlésen való megjelenést, hanem el is jött mindenki, akit nagyon komoly ok nem tartott távol. Mintegy 60 delegátus volt jelen és százakra ment a helybeli és vidéki érdeklődők száma, kik a tárgyalásokat és a közgyűléssel kapcsolatos előadásokat hűséges kitartással hallgatták végig.

Nem volt semmi hűhó, semmi hiábavaló fényűzés, bankett, pohárköszöntő vagy más szokásos sallang. De volt a szombathelyiek részéről igaz magyaros, barátságos szíves látás. A hivatalos kiküldöttek legnagyobbrészt a szombathelyi úri családok vendégszeretetét élvezték; s a szombathelyi úri asszonyok a két délelőtt és délután is tartott közgyűlés pihenő perceiben üdítő teával és finom harapnivalóval vendégelték meg a közgyűlés tagjait. Mindez hálát érdemlő kedves, magyaros szívességgel, de minden kérkedés és nagyzolás nélkül.

Maga a közgyűlés érdekes tárgysorával figyelmet ébresztett s mivel jól elő volt készítve, szépen és jól is folyt le. Az üléseken, melyek reggel 9-től déli egy óráig és délután 3—7-ig tartottak, mindvégig gróf Apponyi Albertné elnökölt s csak akkor hagyta el az elnöki széket, mikor a vitában maga is részt kívánt venni. Az ő nemes kitartása és az alelnöknek, Rosenberg

Augusztának fáradhatatlan munkabírása lelkesítette a résztvevőket s nálunk szokatlan figyelemmel és fegyelmezettséggel tartottak ki az üléseken mindvégig.

Az ülést gr. Apponyi Albertné nyitotta meg, s nagy tetszéssel fogadott beszéde után Radó Gyula megyei főjegyző — a megjelenésben akadályozott alispán helyett — a vármegye nevében üdvözölte lelkesen a közgyűlést, míg a város nevében Kiskos István polgármester adott a város örömének és üdvözletének meleg szavakban kifejezést. A Vasvármegyei Nőegyesületek nevében a főispánné Békássy Istvánné beszélt. Majd gr. Mikes Ármin megyés püspök intézte a közgyűléshez a következő beszédet:

«Mint «benevoli auditores», jóakaró hallgatók jelentünk meg a Szövetség közgyűlésén és mikor most a közgyűlést székvárosomban üdvözlöm, engedjék meg Uraim és Hölgyeim, hogy néhány gondolatot fűzzek ehhez a közgyűléshez. Amit itt látok, előttem novum, először vagyok szerencsés női parlamentben megjelenhetni.

De amit látok, természetes fejleménye a kornak, az emberiség fejlődésének. Mert a nő a villamosság, az æroplán, a rádium korszakában, a fejlődő társadalom fejlődésének harmadik stádiumába jutott. Az első fázisa a nő fejlődésének szomorú és az emberiség évkönyveinek szégyenfoltja lesz mindig az a bánásmód, amelyben a férfi a nőt részesítette.

Mert ha a férfi férfival szemben igazságtalan és durva is volt, az a bánásmód, amelyben a nő részesült, kívül állott az emberiesség határain. Értem a nőt, mint rabszolgát. Látom az időt, amikor a férfi a nőt vadászaton, vagy háborúban prédául ejtette, vagy amint a művelt görög az égéi tenger partján a vásártérre ment és árúcikként szerezte meg, és látom a magas kulturfokon álló rómait, aki előtt a házasság szentsége, hűsége nem ismeretes, és látom az időt, amikor a nő férfiak rabszolgája, dolgozó marhája, üres óráiban élvezeti cikke, melyet a tudatlanság és elzártság kettős falával vett körül.

Csak mikor az elbukott nőknek jelképe, a bűnös Magdolna odaomlik a Megváltó lábaihoz, hogy könnyével áztassa és amikor a Názáreti őt felemeli, és az őt többet el nem hagyja, hanem tanításának leghűségesebb lelkes követője lesz: jut a nő fejlődésének második korszakába, és róla mondja Lactantius: Mily bámulatosak a keresztények feleségei!

Mindazok az erények, amelyek a nő lelkében szunnyadtak, amelyeket a rabszolgakor le tudott szorítani, de kiirtani nem tudott, a tisztaság, a hűség, áldozatkészség, önzetlenség, lelkesedés, mindezek az erények felébrednek, kifejlődnek az asszonyban, a megvett árúcikk ideál lesz, amelyért lovagok küzdenek, kit trubadurok énekelnek meg, és a nő ott áll nemcsak ura, de férje mellett tanácsadóként, mint vigasztalója, erősítője, lelkesítője, buzdítója. Ez a nő történetének második korszaka, mely ott kezdődött, mikor Magdolna elkisérte

Mesterét a Golgothára, hűségesen őrizte sírját, amíg feltámadt és századról-századra, páratlan lelkesedéssel felemelkedett a nőiesség ideáljává.

De fordult a világ és a «ma» megváltozott társadalmi viszonyai megváltoztatták újra a nőnek szerepét. És a nőt fejlődésének harmadik stádiumában látom. A világ új irányzatai, a haladó kor, vagy az ő vágya kiragadta a nőt a családi otthon meghitt fészkéből, a nő megjelenik a nyilvános életben és ott elfoglalja az őt megillető helyet. Az emberiség első korszaka sötét volt, a második ideális, kérdés, milyen lesz ez a mostani harmadik fázisa a nő fejlődésének?

És látom magam előtt a gyárak kapuit kitárulni és jönnek százával, ezrével a munkásnők, pirospozsgás lányok, víg jókedvvel, vagy beesett arcúak, tüdővészesek szomorúan, látom a posta és távirda központjában a nőt lázas idegölő munkában reggeltől estig, látom a tanítónőt, fenn a havasi hegyi iskolában hogyan tanítja a más gyermekét hazafiságra, civilizációra, látom a nőt a kórházban, amikor ápolja más emberek beteg férjét, gyermekét, feleségét és látom az asszonyt, amikor elmegy hasonmásához, aki megfeledkezett méltóságáról és visszaesett portékának, árúcikknek, hogy felkarolja, hogy felemelje; és látom a nőt tudományos pályákon, az egyetemen, mint tölti meg lelkét, amelyet tudományszomj kitágított, látom az íróasztal mellett, amint önti legszebb, legfinomabb gondolatait, hogy az emberiséget megajándékozza, látom a nőt a közgyűlés termében, hogy irányítsa a női mozgalmakat és szociális gondoskodással javítsa az emberiség sorsát. És amikor én mindezt látom és ott találom a nőt a munka és az élet küzködésében, elzárkózottságából kilépve a társadalmi élet mezején, azt óhajtom és azt kérem, vigye magával a nő a családi szentély tűzhelyétől, vigye magával az életbe: a tisztaságot, a nemes ideálizmust, hogy ragyogjon a kőszénporos gyárban, a szürke hivatalszobában a nemes nőiesség ideálja, vigye magával a méltóságot, a tisztaságot, a szeretetet a közéletbe is és ha a nő egykor felemelte, megtisztította és idealizálta a családot, azt kívánom, hogy tisztítsa meg, telítse szeretettel, ideálizmussal a társadalmat is.»

A megyés püspök nagy tetszéssel, lelkesedéssel fogadott beszéde után a közgyűlés a következő kérdéseket tárgyalta s a Tanács indítványait mind egyhangulag emelte határozatokká.

A nyilvános közgyűlés ugyanis az elnöki megnyitó s az üdvözlő beszédek után a következő napirenddel folyt le:

1. Markos Györgyné felolvassa az igazolt delegátusok névsorát.
2. Szemere Ilona jelentést tett a M. N. Sz. évi működéséről.
3. Elek Pálné beszámol a Sz. vagyoni állapotáról.
4. Herich Károlyné és Sebestyénné Stetina Ilona pénztárvizsgálók jelentése alapján a felmentést a pénztárosnak megadták.
5. Elek Pálné pénztáros előterjesztése alapján a jövő évi költségvetési tervet elfogadták.
6. A tisztikart az zárt ülésen megejtett jelölések alapján újból egyhangulag megválasztották. Elnök lett tehát gr. Apponyi Albertné, alelnök Rosenberg Auguszta, titkár Markos Györgyné, jegyző Glücklich Vilma, pénztáros Elek Pálné. A Tanács tagjai: Heinrich Károlyné, Krajner Margit, Neumann Frigyesné, Rudnay Józsefné és Sebestyén Gyuláné. A Nemzetközi bizottságok tagjai lettek. Be- és kivándorlási

bizottság: Szemere Ilona. Sajtóbizottság: Zempléni Gyuláné. Leánykereskedelem ellen küzdő bizottság: Rosenberg Auguszta. Választójogi bizottság: Schwimmer Rózsa. Jogügyi bizottság: Szegvári Sándorné. Nevelésügyi bizottság: Sebestyén Gyuláné.

7. Pénztárvizsgálókul újból Herich Károlynét és Sebestyén Gyulánét küldték ki.

8. *Zipernovszky Károlyné* előterjesztette a Tanács béke- és választott bírósági szakosztályának indítványát, mely szerint a M. N. Sz. keresse meg a kormányt a III. hágai békekonferenciát előkészítő nemzeti bizottságok magyar tagjainak kinevezése és más kormányoknál, hasonló bizottságok kinevezésének megsürgetése iránt.

A közgyűlés az indítványt egyhangulag elfogadta.

9. *Gergely Janka* a Tanácsnak azt az indítványát terjesztette elő, hogy intéztessék kérvény a belügyminiszterhez, hogy az államszámviteli tanfolyamot végzett nőknek mindazokat a pályákat nyissák meg, amelyekre az 1883. évi törvénycikk értelmében a tanfolyam sikeres elvégzése szükséges. — Az indítványt, amelyhez többen hozzászóltak, a közgyűlés egyhanguan elfogadta.

10. *Rosenberg Auguszta* előterjesztette a Tanács béke- és választott bírósági szakosztályának indítványát a Magyar Szent Korona Országainak Vöröskereszt Egyesülete által országszerte rendezendő segédápolónői kórházi tanfolyamok hathatós felkarolása iránt. — Az indítványt többek hozzászólása után egyhangulag elfogadták.

11. *Zempléni Gyuláné* előadta a Tanácsnak azt az előterjesztését, amelyben a Tanács a kormány kezdeményezését kéri oly nemzetközi törvény megalkotására, mely háború esetén a nőknek védelmet nyujtson s megszüntesse a nők védtelenségével való visszaéléseket, amelyek eddig minden háborúval velejártak. A háborút elitélő és azt megkönnyebbíteni óhajtó. — Hozzászólások után ezt az indítványt is egyhangulag elfogadta a közgyűlés.

12. *Szemere Ilona* a Tanácsnak azt az indítványát terjesztette elő, amely szerint a Tanács kérvényt óhajt benyujtani a kereskedelemügyi miniszterhez aziránt, hogy a nők számára fényképező, könyvkötő és órásipari szakiskola állíttassék fel, vagy pedig az ily meglevő iskolák nők számára nyittassanak meg. — A közgyűlés minden megjegyzés nélkül egyhangulag fogadta el az indítványt.

13. *Greisinger Ottóné* a Nőtisztviselők Országos Egyesületének indítványát, melyet a Feministák Egyesülete és a Mária Dorothea-Egyesület is pártol, terjesztette elő. Eszerint kérés intézendő a kereskedelemügyi miniszterhez aziránt, hogy a pósta, távirda és távbeszélő, továbbá a vasúti szolgálatban a szükséges iskolai képzettséggel bíró nőket bocsássák a tisztképző tanfolyamokba; a segédtiszti státusban levők pedig — egyenlő kvalifikáció esetén — a férfiakkal egyenlő fizetésben és előmenetelben részesüljenek. — Az indítványt egyhangulag elfogadták.

14. *Glücklich Vilma* a Tanácsnak azt a kívánságát terjeszti elő, hogy ismételten nyujtassék be kérvény a közoktatásügyi miniszterhez, amelyben a M. N. Sz. a műegyetemnek s a jogi fakultásnak a nők előtt való megnyitását kéri. — Egyhangulag elfogadtatott.

15. *Elek Pálné* az iparvédelmi osztály indítványát terjeszti elő.

Folyamodványt kíván a kereskedelemügyi miniszter elé terjeszteni a falvakból a gyári központokba járó nőtlen ipari munkások és munkásnők lakása és ellátása érdekében. — Többek hozzászólása után a közgyűlés az indítványt további tárgyalás céljából az ipari osztályból a Tanács munkásnővédelmi osztályába teszi át.

16. A megjelenésben akadályozott *Jászai Mari* helyett *Markos Györgyné* adta elő a Tanács alkohol ellen küzdő szakosztályának azt az indítványát, mely szerint intéztessék folyamodvány a képviselőházhoz, amelyben a korcsmák és pálinkamérések vasárnapi munkaszünetén kívül az összes szeszmérő üzleteknek országgyűlési képviselőválasztás idején való zárvatartását kéri. — Az indítványt a közgyűlés egész terjedelmében egyhangúan elfogadta.

17. *Reichenhallerné* Pethő Irén a Tanács munkásnővédelmi szakosztálya nevében tett indítványt s ebben kéri, kerestessék meg a keresk. miniszter a bérminimum megállapítása iránt. — Ezt az indítványt is egyhangulag fogadta el a közgyűlés.

18. *Latinovits Róza* a Tanácsnak azt az indítványát terjesztette elő, amely a belügyminisztertől a nyilvános házak bezárását kívánja kérni. — Egyhangulag elfogadtatott.

19. *Castelli Erna* a Tanács nevében azt a kívánságot terjesztette elő, hogy a fels. kertészeti iskolák nők számára nyittassanak meg. E célból a földművelésügyi miniszterhez kérvény intézendő. — Az indítványt a közgyűlés egyhangulag fogadta el.

Végül *Rosenberg Auguszta* a Tanács választójogi szakosztálya részéről tett előterjesztést az igazságügyminiszterhez intézendő folyamodvány tárgyában, amely a polgári törvénykönyvtervezet, illetve törvényjavaslat megvitatásánál a M. N. Sz kívánságainak figyelembevételét kéri.

Szente dr. ügyvéd hozzászólása után, aki előadó minden fejtegetését megerősíti, a közgyűlés egyhangulag fogadta el az indítványt.

Ezeken kívül két olyan indítványt tárgyalt a közgyűlés, amelyet egyesületek nyujtottak be.

Az első indítvány, amelyet a Mária Dorothea-Egyesület terjesztett elő s az összes jelenvolt egyesületek támogattak, arról szól, hogy a leányközépiskolák-, polgári- és felsőbb leányiskolákban rendszeresíttessék a nemzetgazdaságtan tanítása. E célból a M. N. Sz. folyamodvánnyal fogja megkeresni a kultuszminisztert.

A második indítvány, amelyet a Feministák Egyesülete nyujtott be s a Mária Dorothea-Egyesület, valamint a Köztisztviselők Egyesülete, sőt valamennyi jelenvolt egyesület támogatott, a nők választójogának megadását sürgeti.

Szántó Mechhártnak az anyabiztosítás tárgyában előterjesztett indítványát a tanács a bővebb előkészítés végett a munkásnővédelmi szakosztályhoz utasították.

A közgyűléssel kapcsolatos érdekes előadásokra még visszatérünk. *S. S.*

BOROSTYÁNYNÉ SCHNEGON VILMA.

A dévai áll. polg. leányiskola igazgatója, ki a tanügyi pályán 35 évig működött s ki ezen iskola megalakulása, szervezése és vezetése körül oly sok érdemet szerzett, megvált hosszú és kiváló működése színterétől s nyugalomba vonult.

Borostyány Béláné Baján, Bácsbodrog vármegyében született. Elemi tanulmányait szülővárosa zárda-iskolájában, felsőbb tanulmányait pedig a kalocsai érseki tanítónőképzőben végezte kitünő eredménnyel. E város volt első működésének szintere. A «Notre-dame»-ról nevezett kalocsai iskolanővérek vezetése alatt álló szabadkai és bajai iskoláknál tanított 3 évig. Majd Lönhard Ferenc akkori erdélyi püspök meghivására Hunyad vármegyében Hátszegen foglalt állást a róm. kath. «Erzsébet» leányiskolánál. Kiváló működése feltünt Hunyad vármegye akkori kir. tanfelügyelőjének, Réthy Lajosnak, aki komoly hivatásszeretetét látván, kineveztette a szászvárosi, 1886-ban pedig igazgatói megbizatással a dévai áll. leányiskolához. Az állam rövid idő mulva felső nép-, majd polgári iskolát szervezett az eddigi elemi iskola fölé. Az új igazgatóra várt a szervezés, az alkotás és a berendezés nehéz munkája. Ember kellett ehhez, egész ember, akiben megvan az ügy alapos ismerete, az eszméért való nemes lelkesedés, a helyes itélet, a kiváló képzettség és mindenek fölött a nem lankadó munkakedv és erős akarat, mely a nehézségek közepette nem hátrál meg, hanem az akadályok láttán nő ereje. Ilyen, eszményeiben nemes, munkájában kitartó, az akadályoktól meg nem hátráló nő Borostyány Béláné, kinek nevéhez fűződik ezen iskola megalkotása, fejlődése és felvirulása. Mint ő maga mondja: ott állt ezen iskola bölcsőjénél, és mint szerető édes anya gyermekében, gyönyörködhetett annak serdülésében, nagyratörekvésében s élvezhette azt a dicsőséget, hogy a

vezetése alatt álló iskola a kezdet nehézségeit legyőzve, nagyra, népesre növekedett s méltó joggal soroztatott az ország legjobb ilynemű iskolái közé.

Hogy tanítói egyénisége és működése mily értékes volt, annak legnyilvánvalóbb bizonyítéka egyfelől a szülők és Déva város társadalmának bizalma és tisztelete, másfelől pedig felsőbb és legfelsőbb hatóságainak többször kifejezett elismerése és méltánylása.

De Borostyány Béláné a sok zaklatással, fárasztó munkával és súlyos felelősséggel járó kettős igazgatói munkája mellett arra is tudott időt szakítani, hogy Déva város társadalmának kulturális és jótékonysági munkájában is élénk részt vegyen. És ösztönözve a társadalom beléje helyezett bizalma, valamint elismerése által, sokoldalú tapasztalataival, lankadatlan munkakedvével e téren is akkora tevékenységet fejtett ki, hogy a közéletben személye tekintély számba ment, a vezető egyéniségekhez tartozott, kinek szava döntő súllyal birt a felmerült kérdésekben. Örömmel szegődött minden olyan mozgalomhoz, ahol jótékonyságról, szegény tanulók segélyezéséről és árvák istápolásáról volt szó. Az 1887. évben megalakult «Dévai Szegény Tanulókat Segélyző Egyesület»-nek megalakulásakor gazdája, majd alelnöke, utóbb elnöke lett. A «Hunyadmegyei Nőegylet»-nek 15 év óta, két ízben megválasztott alelnöke volt, úgyszintén alelnöki tisztséget viselt az «Orsz. Polg. Isk. Egyesület Szeben, Hunyad, Fogarasi Köré»-ben és a «Hunyadmegyei Ált. Tanítóegyesület»-ben. A «Magyar Iparvédő Egyesület» dévai fiókjának, az «Orsz. Polg. Isk. Tan. Egyesület»-nek rendes, a «Hunyadmegyei Tört. és Régészeti Társulat»-nak, az «Erdélyi Pártfogó Egyesület»-nek és a «Dévai Oltáregyesület»-nek választmányi, a «József Főherceg Szanatorium Egyesület»-nek pedig pártoló tagja. Mindezen egyesületek életében a hivatásával járó terhes feladatok mellett is szívvel-lélekkel részt vett s tekintélyét, tudását, befolyását, ambicióját, sőt még szokásait is bizonyos mértékig eszerint irányította, hogy ezáltal is szolgálja a társadalomnak, a közügynek és a hazának érdekeit.

Mindezek mellett azonban az iskola volt munkálkodásának kedvenc színtere. A közszolgálattal és a kettős igazgatással járó

BOROSTYÁNYNÉ SCHNEGON VILMA.

sokféle zaklatás és gondok ide nem tudták követni. Tanórái a pihenés és gyönyörűség órái voltak ránézve, de azok voltak a tanítványokra nézve is, kik a tanítónőjük iránt érzett szeretetüket, lelkesedésüket a tantárgyra is átvitték, s örömtől sugárzó szemük, ragyogó tekintetük elárulta, hogy akit várnak, annak a tantárgyait, tanóráit igazán szeretik is.

Majdnem 2 évtizeden át rendes tanóráin kívül szokása volt a nagyobb leánykákkal önképzőköri összejöveteleket tartani. Ilyenkor bő alkalma nyílt lelki világukba pillantani; szívükbe a nemeset, szépet és jót elplántálni; velük az élet sokféle változatairól, követelményeiről bizalmasan elbeszélgetni; őket az élet szemfényvesztő hazugságaitól szerető jó tanáccsal távoltartani. Mily sok bizalom fejlődött így ki tanító tanítvány és között! Menynyire becsülték és szerették a «szigorú Vilma nénit»! Amit ő mondott, tett vagy tanácsolt, az szent volt előttük, az előtt önként és szeretettel hajoltak meg és az iskolából való távozásuk után is, ügyes-bajos dolgaikkal — főleg pályaválasztáskor — nem egyszer hozzáfordulnak tanácsért, útbaigazító véleményért s megható gyengédséggel keresik fel leveleikkel még Amerikából is.

Hivatása iránti határtalan lelkesedéséből önként következik, hogy minden igyekezete, ambiciója, mérhetetlen nagy szeretete a dévai leányiskola köré összpontosult. Annak tekintélye, berendezése, felszerelése, rendbentartása képezte legfőbb gondját. Bár a magas kormány sok jóindulattal viseltetett kezdettől fogva az iskola iránt, anyagi támogatása korántsem fedezhette az iskola szép fejlődésével és folyton emelkedő nívójával karöltve járó áldozatokat. Mint minden új intézmény, ez is megsinylette volna a kezdet nehézségeit, de karöltve a tantestület és Déva város társadalmának jóindulatú támogatásával, pótolhatták a hiányokat. Gyakori és valóban magas színvonalon álló gyermekelőadások és mulatságok jövedelméből jutott mindenre; és sok ezer koronára tehető az az összeg, amely ily módon gyűlt s amely nemcsak a hiányzó felszerelés kiegészítésére volt elegendő, hanem lehetővé tette azt is, hogy 1887-ben tanítói könyvtárt létesítsen,

mely ma már valóban értékes, szép és válogatott művekből áll. Kevés iskola dicsekedhetik oly szép és gazdag «Tanítói» és «Ifjúsági» könyvtárral, mint amilyen a dévai áll. polg. és elemi leányiskolának van. Ily módon szerzett az iskola számára egy szép zongorát és gyönyörű díszlobogót s létesített különféle alapokat. A «Rendelkezési alap»-ból úgy helybeli, mint vidéki elszegényedett családok, kartársak, munkaképtelen, beteges exisztenciák stb. részesülnek támogatásban, kisebb segélyekben. Személyes összeköttetése révén jutott az iskola a «Furka Róza»-féle 1000 K-ás alapítványhoz, melynek kamatai évenként szorgalmas tanulók segélyezésére fordíttatik. Néhai Jung Ignácné dévai lakos, emlékezetét megörökítendő, a leányiskolára hagyományozta Déván a «Görögvárosban» levő szép nagy házát. A tanulók elméleti ismereteit az oly sok haszonnal járó tanulmányi kirándulásokkal igyekezett kibővíteni. Ilyenkor a «Tanulmányi kirándulási alap»-ból nem egy tanuló részesült segélyben, pedig több ízben a fővárosba, sőt egy alkalommal a tengerre is tett az iskola nagyobb költséggel járó kirándulást.

Az iskola fejlesztése, emelése céljából Borostyány Béláné nem riadt vissza semmiféle áldozattól, de el is érte törekvésével azt, hogy úgy az iskolát meglátogató szakemberek, valamint az idegenek is a legnagyobb elismeréssel jelentették ki, hogy szebben, gondosabban felszerelt polgári iskolát, mint a dévai, keveset láttak.

Déva város társadalmi intézményeinek és a magyar tanügynek oltárán is meghozta a maga áldozatát. Buzgólkodása révén sikerült 1896-ban a «Hunyadmegyei Nőegylet» részére 1000 K-ás, 1903-ban az «Eötvös-alap Tanítók Házára» és 1912-ben az «Orsz. Polg. Isk. Tanárok Házára» az iskola nevéhez kötött 400—400 K-ás alapítványt tenni s a «József Főherceg Szanatorium»-ban ágyalapítványra 100 K-át juttatni.

Hosszas dolog lenne felsorolni mindazon összegeket, melyekkel részint az iskolát, részint a közérdeket szolgálta és anyagilag támogatta! Egy bizonyos! Az, hogy az intézetek vezetőinek kezében olyan kapitális van, amely ügyes vezetés, bölcs gazdál-

kodás és nemes érdeklődés mellett csodákat művelhet egy intézet életében, de ehhez végtelen nagy odaadás, sok ambició, mindenekfelett pedig nagy munkaszeretet kívántatik. Az ilyen tanító munkáját megbecsülik és tisztelik a kartársak és a nagyközönség is. Ilyen gyönyörű elismerésben volt része Borostyány Bélánénak is 1903 május 9-én, mikor a kartársak, a tanuló ifjúság és a társadalom szeretete, bizalma és hálája impozáns módon nyilatkozot tmeg 25 éves jubileuma alkalmával — amikor Déva város színe-java megható gyöngédséggel ünnepelte negyedszázados tanítói működését, — melynek emlékezetére «Borostyányné Schnegon Vilma jubileumi alapítvány» címen 1000 koronás alapítványt létesített. Az alapítvány kamatait olyan tanulók nyerhetik meg, akik a magyar nyelv és irodalomban legszebb előmenetelt tesznek, mintegy elismeréséül annak, hogy hosszú pályafutása alatt kiváló szeretettel, valóban irói rátermettséggel és hivatottsággal kultiválta édes anyanyelvünket s a veleszületett igazi magyar érzést mérhetetlen szeretettel tudta beoltani tanítványai lelkébe is. Ebben nem ismert akadályt; azok a belső és külső nehézségek, melyek e tekintetben felmerültek, csak növelték ambicióját; «Sok és igaz magyar érzés»! ez volt zászlajára írva, ez az érzés aranyozta be hosszú pályafutásának útját és fokozta munkakedvét; s 34 évet meghaladó működése után nemes elégültséggel gondolhat ezen exponált nemzetiségi vidéken, szerető odaadással végzett munkálkodására, mely mélyen begyökerezte Déva város és az egész Hunyad vármegye társadalmát.

És most, munkálkodása alkonyán, fáradtan, de a jól végzett feladat boldogító tudatában tekinthet vissza pályájára. És midőn e hosszú áldásos munka után a megérdemlett édes nyugalom hívja: tanítványai, kartársai, barátai és tisztelői, s az egész város társadalma, szívében a hála, szeretet és tisztelet érzésével óhajtja, hogy munkás élete alkonyán a jól megérdemelt nyugalmat jó egészségben, megelégedésben még évek hosszú során át élvezhesse.

Hollósné Hajdú Erzsébet.

TANULMÁNYI KIRÁNDULÁS CZIFFERRE.

A pozsonyi állami tanítónőképzőintézet tanítványait a pozsonyi és a környékbeli iskolákba szokta elvezetni a különféle tanítási eljárások szemlélése céljából. Sok kitünő tapasztalatot szereznek így a tanítványok s közelebb jutnak az élethez, a valósághoz, mint ez intézetük gyakorlóiskolájában lehetséges, melynek belső és külső rendje elsősorban az ő szükségleteikhez alkalmazkodik.

Ez év november 5-én Czifferre Tabódy Ida tanárnő vezetésével rándultak ki, s itt egész nap Zichy Sarolta grófnő szíves vendégszeretét élvezték, ki nemcsak az anyagi és szellemi táplálékról gondoskodott végtelen szeretetreméltósággal, hanem még kedves szórakoztatásban is részesítette a képzőintézet 28 negyedéves növendékét.

A fiatal leánykák mohó lelkesedéssel szemlélték a czifferi iskolák összes osztályaiban a tanítást s azokat a népjóléti intézményeket, melyeket Czifferen a grófi család s jórészben maga Zichy Sarolta grófnő létesített. A közmagtárat, az aggok házát, az óvodát és a Szent Erzsébet műhelyeket mind gyönyörűséggel szemlélték s mikor az egész napot az ő «gyakorlati tanításuknak» szentelő grófnő tőlük meleg szavakban búcsút vett s őket hivatásuk szépségeire figyelmeztette, elragadtatásuk valóban a tetőpontra hágott.

Zichy Sarolta grófnő ugyanis a következő buzdító szavakat intézte az ifjúsághoz:

«Kedves növendékek! Fogadják hálás köszönetemet a gyönyörű virágokért, melyekkel megleptek.

Köszönöm Tabódy Idának kedves baráti figyelmét! Köszönöm a negyedik osztálynak, hogy ily bájos módon hozta el

saját tavaszi virányát az én őszies falusi otthonomba! * Üdvözlöm a tisztelt tanárnőt és nevelőnőt, üdvözlöm a leendő tanítónők nemzedékét önökben!

Tudom, hogy tele van lelkük magasztos lelkesedéssel azon nemes hivatásért, melyre hazánk elismerten legjobb képzőjében készítették elő önöket nagy és erős lelkű nők a legtöbb erőt követelő néptanítói hivatásra. És önöknek is Isten segítségével nagyokká és erősökké kell lenniök. *Nagyokká* a hazaszeretetben; *erősökké* a kitartó kötelességteljesítésben.

Vannak, kik mérlegelik azt, mi és mennyi a kötelességük, — vannak olyanok, kik odaadják egész életüket, teljes erejüket s ezt is keveslik önmagukban s érzik, hogy soha, de sohasem elég az, amit tehetnek Istenükért, hazájukért, embertársaikért! — sorakozzanak ezekhez és boldogok lesznek!

Már jövőre kilépnek az életbe, népünknek nemcsak tanítónői, de nevelői is lesznek; — legyenek barátai is. Hív, igaz, barátai — s a nép az önök barátja lesz — s az önök tanítója — az élet könyvéből!

Az a legnemesebb barátság, mely kölcsönösen nemesít!

Ma, midőn hospitálni jöttek a czifferi iskolákba, — óhajtottam egyszersmind megismertetni önökkel azon intézményeket, melyek az évek hosszú során át a közjó érdekében létesültek. A czifferi tantestület vállalta magára, hogy kalauzolja a templomba, a fogyasztási szövetkezetbe, a gazdakörbe, a közmagtárba, a szegényházba és az aggok otthonába.

Árpádházi Szent Erzsébet műhelyeire nézve pedig már ezek alkatrészét képezi az óvoda is, melyre az anya gyermekét bízza, midőn úgyszólván a bölcsőből emeli ki, mielőtt az iskolának adhatja át s maga munkája és keresete után kénytelen járni.

Árpádházi Szent Erzsébet műhelyek ismertetését egy füzetkébe foglaltuk össze.

A műhelyek feladata a társadalom minden rétegét egyesí-

* A növendékek névnapi üdvözletül virágot vittek Zichy Sarolta grófnőnek. *Szerk.*

teni közös munkára a közjó érdekében. Nem értem egyedül az anyagi jót, de a szellemieket is, a lelkieket is! Kegyelet a nagyok iránt, segítség a gyöngéknek! Kezdtük azzal, hogy Erzsébet királyné halála órájában rövid imát mondunk, — hogy a kicsinyeket, a gyermekeket vettük gondozásba, — fejlesztettük a háziipart — s ma azon fáradozunk, hogy megvalósítsuk a szegények házi betegápolását, — az elhagyatottak, az aggok otthona gondozását.

Érthetik, hogy itt tág tér nyílik a munkára. A mult nyáron Amerika nagyasszonyai jártak itt. S árpádházi Szent Erzsébet művében a modern kor szelleme alkotását, demokratikus szociális munkát láttak. Magam részéről megörültem az elismerés ezen formájának, mert éreztem, hogy a *szerény művet*, melyet magam egyszerűen a tiszta keresztény felebaráti szeretet jelében kezdtem s amelyet *e jelben* folytatunk közösen munkatársaimmal — saját korunk élő jó szelleme lengi át. Ez pedig életet jelent!

Minden kornak két szelleme van — a hanyatlás és fejlődés szelleme. Sokan csak azt látják meg, mely a hanyatlás, az alkonyat hideg fuvalma — s nem érzik meg az éltető erejét *jelenünknek*, melybe Istenünk életünket illesztette bele.

A fejlődés szelleme életképessé teszi az alkotásokat, — s a szeretet, mely lehellete, életet ad annak is, ami földből és agyagból van gyúrva.

A kor eme jó szelleme vegye az önök lelkeit is szárnyaira!»

A grófnő lelkesítő szavaira a növendékek a hála, tisztelet és szeretet szavaival feleltek, midőn megköszönték a nyujtott tanulságokat és a nemes élvezetet. Igérték, hogy a lelkesedést, melyet a Czifferen szerzett tapasztalatok lobbantottak lángra lelkükben, magukkal viszik az életbe, hogy erőt és bátorságot adjon nekik hivatásuk terheiben.

Magasztos érzésekkel gazdagodva váltak meg az ifjú növendékek a szociális intézményekben gazdag falutól, hol nagy nevelőerejű s egész életükre kiható pedagógiai tapasztalatokat szereztek maguknak.

Pozsony. *a. a.*

FŐVÁROSUNK TANÍTÁSÜGYE.

Az a hatalmas tanulmány, mely ezidén Budapest községi iskoláiról megjelent, jubiláris történelem az elmult negyven esztendőről, évkönyv 1912/13-ról és erős kézzel megvont vázlat sok forrongásról, a jövő sok reményéről.

Csak néhány mondatot a bevezető cikkekből! «400 intézetből mintegy 50,000 adat gyűlt össze feldolgozásra!» «Az új Budapest mielőtt anyagi kulturáját megteremtette volna: a szellemi műveltség demokratikus kiterjesztésére áldozta föl legelső és legszükségesebb filléreit.» «A harminchat új iskolaépület összesen kerekszámban 36 millió koronájába került a fővárosnak!»*

Már ezek a sorok is eléggé megvilágítják, hogy a közel nyolcszáz lapon bőven találhat tanulságot kevés kereséssel a közoktatás minden munkása, minden pártfogója. Kibontakozik a haladás útja, feltárul a gondosan leszűrt végeredmények gazdag egymásutánja. Száz meg száz feleletre bukkan az, aki kutató pillantással néz szét, hogy mi kell még, hogy hogyan lehet még jobban!

És a nőnevelés olvasói meghatva tekinthetnek maguk elé, ha ez a tágas világ belső életre ébred a lelkükben! Mennyit tehet és mennyit tett egy-egy nő egy-egy gyerekkel, egy-egy iskolával az egész városért, az egész ország gyerekeiért. Meny-

* Csak a fűtésnél is: «A különböző szempontok megvilágítására és a legjobb rendszer megállapítására legkiválóbb szakértőink, műegyetemi és felsőipariskolai tanárok, higienikusok, fűtőtechnikusok és fűtőszerkezeti gyárosok részvételével értekezletet tartottunk!»

nyit tanulhat ma már a kis család is a nagy iskolától, ahol olyan alkalmas tér nyílik a bő tájékozódásra! A mi napjainkban milyen beszédes, milyen messzehangzó a jó példa!

A történeti részben felelevenednek a mindenfokú és fajú iskolák keletkezésükben és fejlődésükben, meg elvonulnak előttünk a kezdet nehézségeivel küzdő pedagógiai munkák és a reformátori pedagógiai egyéniségek. Nagyon érdekes, hogy az első nőtanító úgy került a községhez, hogy egy leány beteg édesatyját nagy sikerrel helyettesítette. Régente egy-egy időre felvetették és meghonosították nálunk is az iskolai takarékok eszméjét azok, akik ellensúlyozni akarták a pazarló (és nem gyűjtő) magyar temperamentumot. Sajnálják, hogy azelőtt, de még most is, az iparospályára nagyrészt olyanok kerülnek, kik a szellemi foglalkozás és a tanulás elől menekülni akarnak.

Az idei évkönyvre áttérve, ott is mindjárt az első statisztikai táblázatoknál nagy számokat látunk, a közel ötezer tanerőt mindenütt folyton növekvő lelkes tanulósereg veszi körül, csak a keresk. tanonc- és iparosleánytanonciskoláknál esett a létszám! Talán a leányok a várva-várt kereskedelmi-iskolákban jó hatással lesznek erre is!

Az új épületek az emeleti tornatermekkel és a tetőterraszokkal, a fürdők és játszóterek, a tágasság, a helyes térbeosztás, a takarékosság, a higiénia kicsiben és nagyban, az áttekinthetőség, a könnyű tisztithatóság és az a kitünő felszerelés, hol már a bezárható és szellőző ruhatárral is kisérleteznek és ahol többnél-több iparművész foglalkozik, mindez együtt szinte a mesébe illenék, ha nem volna panasz, hogy a modern fűtőkészülékekhez még nem elég fegyelmezett, sem a személyzet, sem a fiatalság. Pedig már az épületek külső szépsége is nevelőleg hat! Mintha szeretnénk olvasás közben is megfigyelni, hogy milyen tagozódás befolyásolja legfelemelőbben, mi kábítja legkevésbé azt a kis gyereket, aki az iskolában kezd szokni a nagy társasághoz és a rendes munkához!

A szószoros értelemben vett tanításra és nevelésre készülnek rendszeres egyöntetű rendtartások, vagyis utasítások. Eze-

ket a beható megállapításokat körültekintő nagy mozgalom előzte meg. Megtaláljuk minden iskolatípusnak, minden egyes intézetnek a külön-külön leírását, de ezek a leírások — különösen a módszertanilag fontosak — majdnem mind megegyeznek abban, hogy sok tágabb és szűkebbkörű tanácskozásról, tervszerű megfigyelésről számolnak be. Gyakoriak a tanfelügyelői, szakfelügyelői, igazgatói és osztályfőnöki látogatások; és a tantestületi meg a szülői értekezletek nagyon gazdag és nem egyszer igen változatos programmot mutatnak fel, sokszor kedélyes társas összejövetelben végződnek. Egyéni formában, névvel közzétett nyoma van sok, sok általános érdekű indítványnak, kívánságnak, kétségnek, jöjjön az a hatóság, a tanító vagy a szülő részéről. Megvan az alapos összehasonlítás Wien megfelelő iskoláival. A tanítók is járnak-kelnek; néznek, utaznak, hogy az iskolás egyoldalúságon felülemelkedjenek, hogy szemhatáruk táguljon és legyen világlátottságuk. Sok a kiképző ujjáképző és továbbképző tanfolyam pedagógusok számára; mindenütt nagy szerep jut a főváros szociális tanulmányozásának. A központnak a központja, a Pedagógiai Szeminárium, nagyot fejlődött előadásaival, összejöveteleivel, vitaestélyeivel, könyvtárával és gyakorló iskolájával; vendégszerető, sőt sokszor tagfelvevő nem fővárosival szemben is és a külföldön már jó hírnévre tett szert. Vidéken nem specializálódik így és nem kerül ilyen könnyen össze az értelmiség, de azért szűkebb keretben és többféle beiratást, esetleg kevesebb pedagógiával és nagyobb szociálpedagógiával, milyen sok hasonlót alkothatnának.

A fővárosban például így hangzik egy-két nevezetesebb felszólalás: A szertárak kezelésére, üdvös volna egy praktikus kisérleti tanfolyam! A tanulók akárhány helyen sokat mulasztanak egészségi ok nélkül és kevesen vannak különösen a háztartási iskolákban; ebben a tekintetben a szülőkre gyakorolt kellő befolyás még megoldásra vár! Sok olyan gyermek jár csak egy évig ovodába, ki rászorulna a három évi gondozásra! Az elemi iskolában vessenek nagy súlyt az olvasás megszeretteté sére, a levélírás etikai fontosságára, a helyes életmód iro-

dalmi szemléltetésére, a gyűjtemények, a történelmi emlékek élvezésének az elsajátítására! Az igazgatók, a tanulók, a tanárok irodalmi, társadalmi és melléfoglalkozási működése igen tekintélyes, csak az a kár, hogy a tanítónők sokat mulasztanak betegség miatt, az igazgatók meg kevés órát látogathatnak épen az évelei útbaigazítások idején, mert nagyon lefoglalja őket az adminisztráció. Az ötletszerű mozgásgyakorlatok helyett terjedjen a svédtorna és a kétperces óraközi légzési gyakorlat! Tegyenek kísérletet az úszás előnyeinek a felhasználására! A szülők nagyon ráhárítják már az iskolára a nevelés munkáját sőt itt-ott már az eltartást is, de Nemes Lipótnak egyik irodalmi tanulmánya, a maga riasztó példáival máris érezteti a hatását. Az iskola vezessen az üdítő és hasznos szórakozások keresésében is! A törzslapokat ki kell egészíteni, ki kell bővíteni! A technikai tárgyakban a szaktanítók érnek el nagyon szép eredményeket! Az alkotó munka nagyon jótékony minden tárgyban, egyszerű berendezés mellett korszakalkotó különösen 10—14 éves korig, a slöjd felett áll és mint a kéz beszéde nagyon kifejező, értelemfejlesztő. Fejlesszék a korrepetáló tánfolyamokat meg a jó beosztású kisegítőiskolákat és a napközi otthonokat terjesszék ki a szünidőre is. Bármilyen jótékony is az iskola, még mindig sok az olyan tanuló, akinek könyve sincs! Az elemi iskolákban minden tárgyból, kivétel nélkül, jobb a leányok előmenetele. Egy iparostanonc-iskolának a Wörner-cég 10,000 K értékű gyorssajtót bocsátott át a rendelkezésre! Az iparostanonc-iskolák körében nagyon sok a panasz a mesterek és a segédek ellen. A leányiparostanoncok közül került már ki a szokatlanabb, de nőnek való pályákra 18 aranyműves is! Az ipari, háztartási és gazdasági ismétlő-népiskolák népszerűsége érdekében kívánatos, hogy a tanulók már tanulás közben keresethez jussanak! Sok kereskedő-testület kért teljes joggal tanonciskolát kétféle elágazással a különféle előképzettség szerint és a legtöbb még nem kapott semmilyet; akik kaptak, azoknál a testület élénken vesz részt a szakszerű tankönyvirodalom megteremtésében; leányokat is szeretnének megnyerni minél nagyobb számban ezekre

a pályákra és ezért is óhajtanák, hogy a mesterek itt is minél szebben bánjanak a fiatalsággal. Az árvaházakban a tehetségesek előtt megnyitják a legmagosabb iskolák útját. A tanítónők piperemunka tanfolyamán sokat tánácskoznak azon is, hogy mikép lehetne ezt a munkakört minél szélesebb keretben meghonosítani! A mi éghajlatunk olyan, hogy a kerti iskolában az év egyharmad részét teljes sikerrel a szabadban töltötték és télen is eleget voltak kinn futásos játékokkal. A helyettesítő órákban irassanak szabad dolgozatokat az osztályozás félelme nélkül! Nagyon szükséges volna egy hazai ipari múzeum felállítása. A női felső kereskedelmi minden egyes növendéke álláshoz jutott még az iskola közvetítésével. A fővárosi iparrajziskolának irányítani kell általában az egész rajztanítást és az egész ipari társadalmat.

Végül az egész évkönyv sok statisztikája egy kedves akkordban hangzik el. «A pedagógiai könyvtárban a tanítónők legjobban keresték a szépirodalmi könyveket, a tanítók a tudományos munkákat». Eszerint az adatok szerint a nő elsősorban az érzést és a szépet keresi a tudományos pályán is; a férfi a gyerekek között is hű marad ahhoz, hogy a gondolat világosságát ápolja.

Budapest. *Dr. S. M.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A **Revue Pedagogique** legutóbbi számai nagyon sokat foglalkoznak az erkölcsi tanítással, az erkölcsi neveléssel, és a kettőnek egymáshoz való viszonyával. Természetesen leginkább arra térnek ki, hogy mit tehet mindennek az érdekében a szűk körre és rövid időre szorított iskola, de emellett tág teret nyitnak az olyan megbeszélések előtt is, melyek a felnőttekre és a társadalmi életre vonatkoznak.

Marciusban kezdődik a beszámoló a legutóbbi *moralpedagógiai kongresszusról.* Ebben Maurice Roger, mint a legfőbb törekvést, azt emeli ki, hogy javítani akarnak. Világosabb eszméket, jobb terveket, hatásosabb kivitelt óhajtanak. Szerinte a lehető legtárgyilagosabban igyekeztek levonni minden tanulságot az egyházi és világi nevelés egybevetéséből; rajtavoltak, hogy megszólaltassanak mindenféle véleményt és hogy az ellentétek egyre jobban tisztázódjanak, leginkább a nyugodthangú értesítők nyomán. Szóhozjutnak például a kereszténység szeretetvallásának a rajongói, a kereszténi önmegtagadásnak a követői épen úgy, mint az ezeket megvetők. Ami általánosabb a sokféleségben, azt körülbelül Kergomard asszony fejezi ki avval, hogy terjedjen az önbecsülés, a mások tisztelete, az igazságosság égő vágya és a kölcsönös segítség világnézete. Többször ismétlődik az az erős meggyőződés is, hogy az erkölcs tanítójának nagy művésznek kell lennie, továbbá hogy az erkölcsös felfogásnak, az erkölcsös érzésnek és az erkölcsös magaviseletnek karöltve kell járniok, mert máskép nem nyújthatnak erős támaszt mindenféle életkörülményre a tudatnak meg a tudattalannak a legkülönbözőbb fázisaira. Azután fel kell használni mindazt az elméletet, mindazt a tapasztalatot, amit a sok évezredes történelem számtalan egymásraható ereje nyújt, mert a modern élet hullámzása csak így tarthatja be a fejlődés útját.

Közben *Gaston Raphaël a jövő iskolájáról* értekezik azon a nyomon, amilyen kívánságokat vele szemben a Goethebund támaszt. Új szellem, új irány és egészen új közoktatási organizáció — ez a jelszavuk. Legfőbb elveik: a legszegényebbnek is minden fokon hozzáférhető iskola; nagyobb egység a különbözőfokú iskolák között; a pozitiv tudományok nagy tisztelete; a tanári rátermettség megmérésében elsőrendű szerep a tanítványok jövő boldogságának; tizennégy éven túl a speciális tehetségek tekintetbevétele és támogatása! *Daniel Mornet* gondosabb fokozatosabb átmenetet kíván a középiskola alsó tagozatának megfelelő *elbeszélés* és a felső fokon művelt *elmélkedés*

között; szeretné még, ha a tételeket úgy válogatnák össze és úgy adnák fel, hogy azokat a különböző egyéniségek különbözően oldhassák meg. *Charles Chabot* szemlét tart az újonnan megjelent *pedagógiai munkákon*. Ilyen témákat is megvitat: az érzelmeket úgy kell nevelni, hogy azok áldást árasszanak, hogy szinthetikus egyensúly legyen lelkiismeretünkben, idegeinkben, hogy harmónia hassa át egész lelkünket, egész szervezetünket; az igazi erkölcsi nevelés negativ és pozitiv, dresszura és a jóravaló készség fejlesztése; képes-e a nevelés új természetet adni vagy elég az, ha a jó hajlamokat nagyranöveli?; a jellemnek egymásbamosódó fővonásai: egység, szabadság és okosság; az érzékek helyes nevelése szintén csak a lélek útján megy végbe; erős történeti érzékkel és történeti tudással kell fogadnunk a demokráciát, a kozmopolitizmust, a szocializmus változó hullámait. A *kiskrónikában* nagyon tanulságos, hogy a *képesítő vizsgálatokon* előforduló gyakori hibákból bő szemelvényeket közöl és teszi ezt mind a szóbeliek, mind az írásbeliek köréből. Kikel teszem azt az ellen, hogy a természetet nem figyelik meg eléggé és hogy az idegen nyelveket túlnyomóan levelezésből tanulják. Dícséri azonban a mezőgazdaságnak az eddig elért eredményeit; örül, hogy a földek jobban teremnek, az állatok gondozottabbak, az áruk forgalma előnyösebb. De azért szeretné, ha felcserélnének még néhány messzefekvő kísérletezést életbevágóbb kérdezéssel.

Áprilisban Bernard Shaw erkölcsi eszméivel foglalkozik *Louis Schaffurin* nagyszabású keretben, *Maucice Roger* pedig folytatja közléseit a moralpedagógiai kongresszusról.

Bernard Shaw-val felvonulnak előttünk azok a különös eszmék, melyek sok olyat tartanak jónak és sok olyat rossznak, amiről a közvélemény másképen gondolkozik. Látjuk, hogy mire vezet az, ha az egyéniség előtt korlátlan tér nyílik és hogy kellő körültekintéssel mennyire bele lehet kapcsolni az önérdeket a közösség javába, a kötelességet pedig az önérdekbe. Terelődik a szemünk olyan irányba, hogy az önzés lehet jogos, sőt másokra áldásos; hogy a természetes, derült jóságban van helye az önszeretetnek, de csak úgy, ha azt a faj szeretete és a nemes méltányosság ellensúlyozza; hogy sokszor a legjótékonyabb és a legnagyobb tettekben is nagyobb része van az egoizmusnak, mint amennyire a külső formák azt elárulják.

Maurice Roger folytatja a *moralpedagógiai kongresszus* beszámolóját. Megemlíti többek között ezeket a tárgyakat: nincs tananyag, nincs óra, mellyel ne lehetne erkölcsi hatást biztosítani; a nevelésben a legfőbb cél és a haladás legfontosabb útja az, hogy a függésben élő gyerek mindjobban függetlenné váljék. Hágában sok az olyan kis intim egyesület, amely látogatja, pénzzel és tanácscsal, könyvel és erkölcsi támogatással segíti a szülőket; minden embert és még az állatot is kell tisztelnie az embernek; a családanyák ébresszék fel fiaikban a nő megbecsülését önmagáért és az igazság kedvéért; a keresztény vallás is, de a polgári élet is sok különböző fizikai és szellemi eszközzel rendelkezik, hogy a lélek tisztaságát ápolja; még a kis katonáknál és a kis tengerészeknél is kellene róla gondoskodni, hogy minden iskola mellett legyen részük családi nevelésben és családi elhelyezésben; jó ha a család és az iskola akár hetenként is

találkozik és minden héten alapos megbeszélést folytat; kivánatos nemzetközi iroda a közös emberi erkölcs minél hathatósabb gondozására.

A következő cikkből megtudjuk, hogy a *tudományok fejlesztése* érdekében francia kongresszust tartottak s hogy ezen a kongresszuson *Tunisz* közoktatásának a kormányzója nagy beszédet tartott. A klaszszikus oktatás régi állásáról meg Mouillac mond érdekes dolgokat, felujítva *egy* olyan *régi collége*-nak a történetét, melyről már a XVI. század is őrzött meg adatokat. Simonnot *Finnországról* emlékezik sok kedves benyomással. Megemlékezik arról a sötét, komoly és csendes vidékről, ahol szépség szépséget követ, ahol gyönyörködő pihenésben telhet el a szünidő minden egyes napja folytonos utazás közben. Renauld *az amerikai Parker* magániskolájának azt a tendenciáját ismerteti, mely felhasznál minden eszközt, hogy a vételkedés helyét közös munka foglalja el, hogy az osztály általános képe helyett minden egyesnek az egyéni jelleme nyomuljon előtérbe. *Anne Milice* meghatottan dícsér egyet aközül a negyven londoni *szünidei iskola* közül, ahol reggel is, este is más-más 500 gyerek fogékony ajkáról hangzik el az igazgató szeretett neve; ahol a látszat és a szív szerint játszanak, de az eredmény tanusága szerint figyelnek; ahol a legkülönbözőbb gyakorlati munkákat végzik.

Az apróbetűs közlemények hangsúlyozzák, hogy *a tanító kis könyvtára* szolgálja elsősorban a lélek nemesedését és a magábamerülést. Közvetlen ezután rámutatnak azonban arra is, hogy a *mennyiségtan* eredményeiből sok, mindig több hasznot kell húzni, minél több gyakorlati alkalmazással. És szívhezszóló képet adnak arról a *jótékony egyesületről*, ahova a kislányok el-eljárnak fizetni néhány fillért, dolgozni, varrni egy-egy órát, mindezt azért, hogy mire nagy lányok lesznek, csinos kis kelengyéjük legyen.

Májusban Louis Brisse kritizálja az úgynevezett *pedagógiai pragmatizmus*nak a túlzásait, vagyis a lényegét. Nem ért evvel egyet abban, hogy a pszichológiából egyáltalában nem lehet levonni a gyakorlati tanítás módszerét és vezető elveit; hogy tisztán csak a gyermek ismerete és a pillanatnyi tapintat vezet. Veszedelmesnek tartja azt is, hogy az akarat külső megnyilatkozásait nagyon szétválasztja a gondolattól, sőt ellentétbehelyezi vele, meg hogy nem vet súlyt arra a nagy energiára, arra az akaratra, ami az intenziv belső élethez kell, ami az elmélkedésben, az érzésben, a szenvedésben fenntartja a lelket és a világnézetnek mélységet ad. Ezek után nem tud nyugodtan örülni, még annak sem, hogy olyan nagy gondot fordít a tanuló befolyására, reakciójára, aktivitására, alkalmazkodó képességére. Mindemellett nagyon méltányolja, hogy a demokratikus törekvésekben nem akar a középszerűség útjára tévedni; hogy ápolja tanár és tanítvány között az egymásra átsugárzó és a benyomásokat átvilágító fogékonyságot; hogy a helyes cselekedett felé nem a rossz kerülésével. hanem a jó keresésével vezet. A következő közlemény *az École Normale vizsgálatait* tekinti át alapos tanfelügyelői szemmel. Szellemi műveltséget, önuralmat, szakavatottságot keres. Összegezi és összehasonlítja az osztályzatokat tantárgyak szerint. Nem hagyja figyelmen kívül, hogy tanári pályáról van szó és a legnagyobb

gondot a szóbelire, abban is az olvasmánymagyarázatra fordítja. *André* az a közérdekű kérdést veti fel, hogy milyen *a nép, a szegényember gyerekeinek a szünideje*. Hogy pihenés-e ez a városi gyereknek? Hogy neki a népes, tanulmányos utca tényleg tanulságos-e? Hogy rá nem jár-e az utca nagy veszedelemmel? Számokban gazdag biografiai adatokkal bőven illusztrált statisztikát rak egymás mellé. *Paul Hazard* az olaszok hatalmas költőjéről, *Leopardi*ról, tart beszédet. Kutatja, hogy az eszmék közös forrongásában mit kapott ez a nagy nemzeti szellem a többi európai országtól és mit adott nekik. *Ruyssen a mérsékletet* ajánlja a mai kor figyelmébe. Elismeri, hogy a zsákmányaratő, harcias vadnépek evésbeli falánksága szünőben van, de azért sokalja a mai evést is, nem is szólva azokról az emésztően gyors léptekről, melyekkel az élvezet, a zaj, a közlekedés, a lázas munka folyton halad és folyton izgalmat von maga után. Konstatálja az egyén és a faj degenerálását, az idegek leromlását. Követeli evvel szemben egyrészt a teherbíróképesség nagyranövelését, másrészt az ellenállást, a társadalmi szervezkedést és az olyan fegyelmet, mely választófal nélkül is tud az ár ellen emelkedni. *Karl Ewald «a vétkes tisztelesasszony»* szép példázatával az anyai ösztön mélységének és halhatatlanságának áldoz. Az apró hírekből tudomásunkra jut, hogy Kaiserslautern-ban nyáronként olyan *német nyelvi tanfolyamok* vannak, melyeknek egyes kurzusait beilleszthetni a programmjába minden vizsgázó; hogy Skandináviában *az írás és az olvasás* kezdetétől szeretnék elhagyni a természetellenes szóelemzést, de még nem találták meg azt a módszert, amivel ezt pótolni tudnák; hogy a Revue a *beszéd elemeire* szeretné felhasználni a bölcsőből hangzó első gügyögő hangokat is, de úgy, hogy ez semmit ne ártson az anyai szeretet közvetlen és meleg megnyilatkozásának.

Juniusban Gazin azon gondolkozik gyönyörű gondolatfűzéssel, hogy *hogyan tanítsák az erkölcsöt az elemi osztályokban*. Óhajt belőle mindennapra és a legfogékonyabb percekre olyan hatást, mely az egész belső életet fellelkesíti, az egész tapasztalati világot áthatja. Óhajtja, hogy fokról-fokra önzetlenebb és magasabb régiókba vezessen, hogy megrögzítse a futó érzést, megvilágítsa a homályos gondolatot és biztosan vezető alapot adjon a későbbi életre is. Igyekszik jóságos boldogságot is teremteni, de mindenek fölé helyezi a kötelességet és a hősiességet, azt a kötelességet és azt a mosolygó hősiességet, mely nemcsak a nagy pillanatokban, hanem a kis hétköznapokban is bátor, kitartó és átszellemült. Keresi a barátságot e történelmi nagy alakokkal és evvel igyekszik alapot vetni a jövő társadalmi élet nemes fellendülésének. *Moulet*-t érdekli, hogy mit mond erkölcsi tanításukról *Németországnak egyik hivatalos kiküldöttje;* hogy kicsit sokalja benne az államiságot és az intellektualizmust. *Édouard Perrier Lamarck*-ról tart emlékbeszédet; ünnepeli az emberi szellem és az emberi megfigyelés hallhatatlan irányítóját, az életében félreértett önzetlen tudóst. *André* levonja a tanulságot azokból a statisztikai adatokból, melyeket *a nép gyerekeinek a szünidejéről* állított össze. Nagynak itéli a haladást az iskolai utazásokkal és a szünidei gyermektelepekkel, de azt tartja, hogy még sokkal többet lehetne tenni kevés pénzből, ha a vidékieket helyben segítenék, a városiaknak pedig

nyárra is napközi otthonokat rendeznének be. Ettől várja a betegség és az erkölcstelenség leküzdését; ettől várja a családi együttérzésnek, a föld szeretetének és a kellemes, ügyes gyakorlati munkának az általános terjedését. V. H. F. azt magyarázza, hogy az általános tankötelezettségnek, a modern higiéniának és az iskolaorvosi vizsgálatnak milyen sokat köszön *az abnormális gyerekek* elkülönítése: hogy az elkülönítéssel sokat nyernek az elkülönítettek is, a többiek is és az egész társadalom; hogy nagyon hasznos, ha ebben a kérdésben jártas minden tanító. A kis krónika nevezetesebb észrevételei: *Mlle Koenig* szép, tanulságos *muzeumot* állított össze babákból, varrásokból, gyermekmunkákból; *középiskolai dolgozat*nak feladták fiúknál a nagyapának azt az életbölcsességét, mely szerint a szeretet és a munka ad boldog öregséget, leányoknál pedig egy olyan postakezelőnő jellemrajzát, ki szereti és nagyon fontosnak tartja a hivatását; Angolországban *ragyogó pályák*at futnak be azok, kik egyetemi képzettséggel ipari és kereskedelmi térre lépnek; a németek nem veszik észre, hogy náluk a *munkaiskola* hátrányos volna akár az elméleti tárgyakra, akár a fegyelemre s emellett határozottan jótékony hatást tulajdonítanak neki a tanítványi szeretetben, az elevenségben, az örömben és a beszédbeli készségben; a *bolgár tudósok* a legutóbbi bolgár győzelmet annak tudják be, hogy sebesültjeik közül 99 percent tud írni-olvasni, hogy minden falujukban van iskola és hogy náluk erős az iskola értelmi és erkölcsi hatása.

Budapest. *Dr. Schmidt Mária.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

Állami tanítónőképző intézeteink.

Pozsony, Győr a nyugaton; a felvidéken Eperjes; Szepsiszentgyörgy a legtávolabbi határszélen; bent Erdély szívében Kolozsvár; Szabadka az Alföldön és végül Budapest; a magyar közoktatásügy fontos szervei, az állami elemi tanítónőképzők nyolc intézete áll fönn e városokban. Mint képzőintézetről, szabadjon e helyen szólnom egyetlen állami polgári képzőnkről az Erzsébet Nőiskoláról is. S mint legfontosabbról a fontos tényezőkközt, első helyen szabadjon beszélnem róla.

Valamennyi megírta értesítőjét a lefolyt tanévről. Beszámoló. Semmi egyéb. A megvalósított új tanterv képe. Az egész ötven-hatvan oldalnyi terjedelem.

Tekintsük mégis e füzetkéket magasabb, egybefoglalóbb áttekintőbb nézőpontból.

Mi ez? Hatalmas kultúrrajz arról a térről, melyen lecsendesültek az úttörés hangos harcai. Évtizedes itt már a mult, melyben küzdés érlelte vezetők nevelik új munkára, teljesebb kialakulásra az észrevétlen tevékenykedőket.

Korunk forrongó lelkű női egyre elkeseredettebb küzdelmet vívnak az ostromlott kapuk előtt. Ujság, röpirat, hetilap telistele apróbbnagyobb csatározásokkal. A nyitott pályán pedig ezalatt zajtalan, szinte észrevétlen történetnek előre a dolgozók. Elkövetkezik egy esztendő befejezte, s történetéről szűkös szóval egy-egy értesítő beszél csak. De szociális feladatának egyre jobban átértett jelentősége hangzik ki soraiból. Mindannyi igyekszik a közös egy cél felé, *nevelőképzéssel* formálja a jelen növendékeiből a jövő társadalmat tevő munkásait.

Ezen az úton a nemes feladat teljesítése fölötti önfeledt csendben vezet messze kitünve a mester, Zirzen Janka alkotása, az Erzsébet Nőiskola polgári iskolai tanítónőképzője. Az ország első nőnevelési intézete első ott, hol lankadatlan a haladás előre és előbbre.

Emlékezzünk pár szóval az intézményről, fennállásának negyven esztendős évfordulóján.

A kezdet kezdetét abban a korban élte, mikor a nőmozgalom fiatal szárnya erőbírását kisérlette. Munkás multját országszerte mérik a kebelében emberré erősödött, helyüket derekasan megálló tanítónők. Eddigi eredményei várakozásra jogosítanak. Fejlődésére egyre kínálkozik alkalmas tere.

Második igazgatója, Lázárné Kasztner Janka működése idején nyerte a kiváltságot, hogy közvetlenül a vall. és közokt. m. k. minisztérium fennhatósága alá helyeztetett. Ekkor fejlődött ki benne és

nyert szervezetet az elemi tanítónüképző-intézeti tanári tanfolyam az Apponyi kollégium.

Harmadik igazgatója működése alatt ehhez kapcsolták 1912 decemberében a tanítónőképző intézeti tanerők részére szervezett tornatanárképző tanfolyamot.

Az intézet munkálkodásának negyvenedik évét új igazgatója, Berta Ilonával érte meg az 1912/13. évben. Az intézet falai között nőtt fel Berta Ilona, ott működött. A. v. és k. minisztérium a testület hagyományos szellemét becsülte meg abban, hogy nagyerejű tagját választotta meg erre az állásra.

Azt, aki «eddigi működésével is maradandó mély barázdát szántott a magyar női lélek fejlesztésének mezején. A képzők szakiskolai jellegének hangsúlyozásában, az erkölcsi nevelés és tudatos nevelőoktatásban értékes életre-előkészítésben nagy jelentőségű sociális munkát fejtve kivezet Zirzen Janka öröke.

A tanítóképzés feladata ma már megváltozott. Nevelőképzéssé lett. Ennek mélyen átértett igaz bensőségére, családiasan meleg s mégis eredményes megoldására az Erzsébet Nőiskola ad legszebb követésre őszintén óhajtott példát.

Az intézethez való hozzátartozás erős közös érzésében önérzetes egyénekké válnak a tanítók.

Két esztendő közös értesítőjét adta ki Berta Ilona; azért az időét, melyen mint eljövendő válságon függött sokak tekintete. Új vezetők próbája volt, megbízható erősségek bizonysága lett.

A nyelvészeti és földrajzi tanszék rendszeres betöltést nyert. előbbi dr. Horger Antal, ez, dr. Prinz Gyula egyetemi magántanár személyében. Ezáltal a tanári testület is teljessé vált.

Az újak sorában Privorszky Alajos bölcsészetdoktor, Szabó Zoltán dr. magántanár, ifj. Entz Géza dr. kpiskolai tanár működése emelik a kiváló iskola szinvonalát.

Veszteség nélkül azonban nem múlhatott el az esztendő. Nehezen nélkülözött kedves tagja a tanári karnak Sebestyénné Stetina Ilona. Az áll. nőipariskola igazgatójává lett. Kleesné Bognár Etelka az állattan és növénytan tanára saját kérelmére nyugdíjaztatott; dr. Vargha György középiskolai tanárt pedig óraadó tanári teendői alól a v. és k. miniszterium fölmentette.

Az állami elemi tanítónőképzők értesítőjéből mellőzve a sablónos részleteket, csak egy-két mozzanatot ragadok ki működésökből, mint olyat, mely a jövő fejlődést érzékenyen érinti.

Átmeneti évről volt szó az 1912/13. tanévben. A tantervkülönbözet okozta hézagok pótlása nehezítette meg a tanítást. A tanárság részéről a megfeszített, mélyreható munka éve. Idén kellett kipróbálniok minden tárgyból az elmúlt esztendőben készült részletes tanmenetet, mely már az új tanterv anyagát öleli föl.

A tanítás és nevelés közös, kölcsönös munkájában pedagógiai és didaktika új utakat törtek maguknak mindenfelé. Mélyreható reformok előtt állunk. Úgy látszik megvalósulásukat az fogja eldönteni, mennyire képesek erősebbé, élettel teljesebbé tenni a kapcsolatokat, melyek a gyakorlati élettel és cselekvéssel fűzik egybe.

Általános a jelenség, hogy az iskola szellemi légkörébe mind-

jobban, mind több vonatkozásban vonja bele a szülőket. Ez úton hódítja meg magának lassankint a társadalmat. De a lelkes kezdeményezésnek e téren föltétlenül az iskola részéről kell kiindulnia. Jövője érdeke kívánja ezt így. Meg kell nyitnia kapuját az élet friss levegője számára. Követelnie kell, hogy család és társadalom törődjék a gyermekkel, mint tanulóval és az iskolával.

Képzőinkben ez a mély, nagy gondolat különbözőképen jutott kifejezésre. Lényegökben egyszerűen mint tantervi paragrafus nyert beiktatást. «A szülők gyermekeik felől bármikor felvilágosíiást nyerhetnek az igazgatóságnál.»

A budai képző fáradozásaiban is még csak pium desiderium iskola és szülői ház köteléke, de a reformgondolatokkal már sűrűn foglalkozik. Sepsiszentgyörgy meg sem említi a vonatkozást. Szabadkán, Pozsonyban, Eperjesen már intézményszerűleg rendszeresítik az érintkezést. Az osztályfőnökök fölkeresik növendékeiket otthonukban vagy szállásukon. A személyes megfigyelés alapján naplóba jegyzik a látottakat. Testületi értekezleteken pedig megtárgyalják a figyelmet érdemlő mozzanatokat. Eperjesen a tapasztalt egészségi, erkölcsi, tanulmányi magatartásról is beszámolnak.

Talán az iskolák egyetlen neménél sem olyan kívánatos a nevelő-oktatás érdekében bentlakással egybekötött intézetek fenntartása, mint épen a képzőknél, mint a társadalom és az egész nemzet kulturafejlődésének tényezőjénél.

Hiszen tanítónők nevelése szociláis szempontból kétszer olyan fontos, mint azok irányítása, kik csupán általános műveltséget szerezni járják az iskolát. Tanítónővé kioktatni valakit nem lehet. Arra nevelni, a szó nemes értelmében képezni kell.

Ezt a gondolatot kívánta szolgálni mindenik intézet. Az egyik képző értesítője megjegyzi: «Intézetünket mindenkor a tanítói jellemképzés *műhelyének* tekintettük és e meggyőződésből igyekeztünk növendékeinket a tanítói ideál magaslatára juttatni.» Igenis, tanítsuk őket, úgy hogy maguk is taníthassanak, neveljük, hogy nevelhessenek egy elkövetkező különb nemzedéket. Ha elgondoljuk, hogy első kezdetében a megvalósítást a nőnevelésen, a nőtanító, az elemi iskolai tanítónő irányításán, nemesbítésén kell kezdenünk a képzőintézeti internátusok fontossága egész nagyságában áll előttünk.

Olvassuk a győri értesítőt! Szervezete teljességéből az elmúlt évben hiányzott a bennlakás. Nagyszabású épikezések miatt az internátus helyiségeit tanítás céljaira kellett lefoglalni. S az intézet működésében megérezte, hogy növendékei a tanításon kívül távol maradtak a vezetőktől. Igy nevelésök, képzésök érdekében nem történhetett annyi, mint egyébként bár gyakran keresték föl szállásaikon növendékeiket a tanárnők.

Csak nyolc állami képzője van az országnak és közte épen a fővárosi VI. kerületi az, mely annyi év után még ma is bentlakás nélkül, csonkán áll a tanítónőnevelés nagy kárára. A tanítás folytonos tökéletesítése mellett kiváló s az eddiginél még sokkal több gond fordítandó arra, hogy a képzőintézet növendékei nevelésben is részesüljenek. Mert ha ezt nélkülözni kénytelenek, annak működésükben mind ők, mind a rájok bízott nemzedék kárát vallják. Az értesítők

vallják, hogy sok feladat vár még e téren a vezetőkre. Megválogatni a pedagógiailag kívánatos újításokat, azokat úgy eszközölni, hogy nem dédelgeti üvegházi nyesegetésből, edzésből álljon a nevelés. A cél mindig szem előtt. A maga embersegéből helyt álló tanerő képzése. Gondot ad minden iskolának a társadalmi műveltségen való javítás és irányítás. Szakképzett tanítónőknél elengedhetetlen a társadalmi műveltség. Pozsonyban eszmecsere folyik az internátusi nevelés kérdéseiről. A jelenlegi rendszer nem szolgálja azt úgy, mint kívánatos a jövő tanítónője szempontjából. Pedig itt kell irányt nyerniök, még mielőtt pályára lépnek. Itt csillan fel koronként a lélek első szikrája, mely ráveti hirtelen fényét az egyéniség vázlatos alapvonásaira. Már itt ebben a korban szükséges megérteniök azt a fontos munkát és kötelességet, mely a magyar nőre mint tanítónőre vár. Velök kell fejlődnie, erősödnie az eszmének.

A szociális szempontoknak érvényesülniök kell a nevelés és tanítás minden ágában. Nyílt szemmel kell látniok a társadalom jelenségeit; közvetlenül a nép életét. A valóság megismerésénél szolidabb alapot nem adhatunk nekik.

A képzők ifjúsági egyesületei, a továbbképző tanfolyamok és a szociális életet vannak hivatva fejleszteni. A népoktatási és emberbaráti intézetek látogatása is közelebb juttat a gondolathoz. Hogy a növendékeknek alkalmuk legyen többféle tanítói eljárást különböző módszert és tanítói egyéniséget megfigyelni, a képzők viszik mindenfelé a leendő tanítónőket. Szabadkán fiú és leányiskolát, máshol környékbeli népiskolát tekintenek meg. Pozsony vidékén idegenajkú tanítást hallgatnak. A tapasztalatok pedig nem maradnak feldolgozatlan benyomások, Pedagógiai irányítás a megelőzőjük, szakszerű és szociológiai megbeszélés a befejezésük.

Pozsony a sociális nevelés keretébe vonta a gazdasági ismeretek eszközlését is. A cél a növendékek előkészítése arra, miként teljesítheti majd iskolán kívül is kötelességeit a nemzeti népművelés javára.

A szociális nevelés célzatát szép intézményben oldotta meg Nagy László budapesti VI. kerületi képezdei tanár. Növendékei körébe az önképző körrel kapcsolatban megalapította az «*aktuális bizottságot*». Feladata a mai kor mozgalmait figyelemmel kísérni. Az önképzőben ismertették meg ilyen módon társaikkal korunk mozgalmait az arra kijelöltek.

Az iskola kis társadalmának minden erejével fönn kell tartanunk a kapcsolatot a jelennel, az eleven élettel.

A szociális tevékenység körébe tartoznak a növendékek *gyermektanulmányozási* feladatai, melyet több intézet igyekszik intenzívebben felkarolni. Egyik helyen még csak megbeszélés tárgya, másutt feldolgozott szerves része a gyakorlati tanításnak.

Ami a nevelés számára az új, zsociális alapra való helyezés kívánsága, az a tananyag nyújtásában *alkotó munkára nevelés.*

Szükségessége tantervi utasítást hozott létre. Az utasítás pedig megindítója lett a modern törekvésnek. Sebestyén Gyula, kinek az utasítás utolsó alkotása volt, örömmel látná e fényes eredményt. Még a képzés éveiben meg kell szerezniök a növendékeknek azokat a

lelkierőket, melyek leendő munkakörükben kötelességük lelkiismeretes teljesítésére, az akadályok legyőzésére képesít. Hivatást lásson pályájában, ne csak kenyérkeresetet. Lelkét, egyéniségét vigye munkálkodásába, ne csak tudását, szorgalmát. Amit tesz örömmel tegye, hogy élvezhesse a derék munka gyönyörét. Az elv lényege, hogy a gyermekek az iskolában necsak *passive* viselkedjenek a nyert tananyaggal szemben, hanem tevékeny, ösztönös, munkás részüket vegyék ki annak feldolgozásában. Iparkodjanak az elméleti óra anyagát munka közben önálló feldolgozásban alkalmazni. Gondolkodva cselekedjenek. Alkossanak újat és újra.

A modern irányzat folytán tartalmasabbakká válnak e próbatanítások. A gyakorlati szükségnek megfelelőbben több függetlenséget egyénibb gondolatot, szabadabb megoldásokat eszközöl.

Vagy legalább annyi az eredmény, hogy tanár és vezetett munkája szorosabbra fűződik. Az alkotó munkára nevelés kétségkívül a gyakozlati képzés terén nyílvánulhat legjelentősebben.

Majdnem minden képző a próbatanítások keretében indítja meg az első kísérleteket, melyekre Németországban már elért szép eredmények buzdítanak. A növendékek produktiv munkája igenis felhasználandó a tanításnál. A felfedezett hajlamok fejlesztendők!

Tekintettel arra, hogy a növendékek nagy része esetleg hiányos felszerelésű népiskolában nyer alkalmazást, szaktanárok vezetésével arra serkentik a tanulókat, hogy lehetőleg maguk készítsék el a tanításhoz szükséges szemléltető eszközöket. Ez az életrevaló elv több helyen talál hívekre. Kolozsvárott a rajz és szlőjd tanára örömmel vállalkozik, hogy a rajz- és kézügyesítő-oktatás keretében néhány mintatanításban bemutassa növendékeinek, hogyan kell majd tanítások közben az alkotómunkára nevelést megvalósítani.

Igen érdekes és értékes Urhelyi Alajosnak, a budapesti VI. kerületi képző gyakorló iskolája vezetőjének a Gyermektanulmányi Társaság kongresszusán tartott előadása. Vázlatát közli az értesítő. Másokkal együttesen folytatott tanulmánya az új tantervi utasítás megjelenésekor már ott tartott, hogy a vezetésére bízott osztatlan hatosztályú népiskola minden tárgya keretében helyet foglal az alkotómunkára nevelés.

A feladat már csak az, hogy a gondolatot nemcsak egyesek ismerjék, hanem teret hódítva az egész tanítói eljárás ennek alapján reformáltassék.

Elmondja, hogy az egyes olvasmányok tárgyalása után tárgyát a gyermekekkel csendes foglalkozásképen lerajzoltatja. E munkában élénken szembetűnik a gyermekek végtelen alkotó kedve, melynek eredménye, hogy az munka közben koncentrál, összehalonlít, itél. Nagy szellemi munkát végez igaz lelki gyönyörrel.

Ime, töretlen út, melyen még annyi tennivalónk akad. Új út az alkotó munkásság beleolvasztása a tanításba.

Urhelyi tovább óhajtja népszerűsíteni az eszmét. Javaslatot tesz a Gyermektanulmányi Társaságnak, hogy az új gondolat terjesztése érdekében keresse meg a közoktatásügyi minisztériumot, hogy az évente rendezett tanítói továbbképző tanfolyamokon e gondolat megfelelő demonstráció keretében helyet foglaljon.

Valóban, nem ismerünk kívánatosabb intézkedést, mint hogy azokkal, kik nélkülözték a modern képzői oktatás áldásait, e tanfolyamokon első sorban az ilyen termékeny, eddig meg nem látott perspektivákat adó gondolatokat ismertessék meg.

Említsük meg végül, hogy kik az állami képzőknél működő tanerők; s a soraikban következő változások fordultak elő.

Pozsony. Wollman Ilona igazgató; a tanártestület tagjai: Belányi Tivadar c. igazgató, Bergmann József, Bobok Karol,a Bokor Irma, Herczegh Kamilla, Marianné Günther Anna, Menich Antal, Tabódy Ida, Urbányi Karolina. Pell Anna internátusi nevelőnő. dr. Veress Júlia okl. tanítónőképzőintézeti tanár, a gyakorló-iskola vezetője, a győri áll. képzőhöz neveztetett ki tanári minőségben, dr. Pávai Vajna Gábor, az egészségtan tanára, elhalt az év folyamán.

Győr. Karsay Jolán igazgató; a tanári testület tagjai Berényi Irén, Damaszlovszky Mihályné, Györke Ilona internátusi nev., Pentsy Erzsébet int. nev. Isó Gizella int. nev. Hegyesi Jolán, Holzmann Ferenc, Irtzingné Révffy Gizella, Sitzing Ferenc, Steitz Paulin, int. nev., Vlaszaty Ferencné, Braun Angéla képzőintézeti tanár az 1913/14. tanévben a budapesti VI. ker. áll. képzőbe helyeztetett át.

Budapest. II. kerületi tanítóképző. Geőcze Sarolta igazgató. T. tagok: dr. Andreánszky Jenő, Bányász Berta int. nev. Bittenbinder Miklós, Bizell Margit, dr. Cziklay Aladár, Entz Jolán, Farkas Vilma, Fucksné Eitner Ludmilla, Gludovácz Emma, Hegdeűs Paula, Heger Lujza, Jancsó Erzsébet, Jancsó Gabriella, Kádár Ilona int. nev. Lehóczky Róza, Lépesné Bauer Irén, Palágyi Lajos, Palotainé Békei Józsa, Répay Dániel, Strauch Gyula, Stepankó Albert, Szente Pál, Szöllősiné Szántó Erzsébet, Tordai Grail Erzsébet, Zombrá Valentina int. nev.

VI. kerületi áll. tanítónőképző. Wagner János igazgató; t. tagok Dékány Mihály, Demjén Ilona, Farkas Elemér dr., Hausz Irma, Kirchner Béláné, Kovács Emil, Lévay Edéné, Nagy László, Novy Ferenc dr., Pataki Vilmos, Sebő Béláné, Urhegyi Alajos.

Szabadka. Barkács Mária igazgató, Csink Ilona, Imets Irén, Kántorné Fekete Mária, Kolterné Wolszky Emilia, Meznericsné Kiss Ilona, Patyi István, Patyiné Láng Mária, Pókész Imre c. igazgató, Dettrich Erzsébet int. nev., Kövesi Gabriella int. nev.

Eperjes. Dúzs Mária igazgató; Dúzs Erzsébet, Feketéné Hoffbauer Izabella, Ludmann Paula, Legényi Ilona, Mangésius Mária, Moyzes Miklós, Hajekó Mihály, Udvarhelyi Etelka, Vörössné Tomesko Stefánia, Lajos Mária int. nev., Lovrichné Pogány Teréz int. nev.

Kolozsvár. Heinrich Józsa igazgató; Csipkés Ilona, Diviaczky Rezső, Engel Gábor dr., Kovács Béla, May Emilia, dr. Inczéné Mérey Irén, Mihalik Lajos, Sinczky Júlia, dr. Gerencsérné Szánthó Jolán, dr. Ferenczné Zachariás Mária, Borbáth Lujza int. nev., Rajháthy Ilona int. nev.

Sepsiszentgyörgy. Pálmai Lenke igazgató. Borszéky Ákosné, Fábián Szilárd, Gál Ilona, Hatvani Lajos, Kardhordó László, Révész Györgyi, Sághi Tamás, Kalia Ilona int. nev. Vidos Malvin int. nev.

(Mezőtúr.) *Bezsila Lenke.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Bárczy István a háztartásról. A Kat. Háziasszonyok Szövetségének Otthonában f. évi október hó 29-én dr. Bárczy István Budapest székes-főváros polgármestere az állam, a város és a család háztartásáról tartott előadást.

Az illusztris előadó összehasonlítva az állam és város háztartását a család háztartásával, megállapítja, hogy az állam és város háztartása nemcsak a háztartás körére nézve különbözik a család háztartásától, hanem a gazdasági elvek sem érvényesülnek egyformán a család és a közhatóságok háztartásában.

Minden jó háztartásnak az alapelve a takarékosság és a gazdaságos beosztás. Az a törekvés, hogy lehetőleg kevés kiadással, kevés fáradsággal minél nagyobb haszon legyen elérhető: értékek gyűjtését teszi lehetővé. A háztartásnak ilyen eredménnyel való vezetéséhez azonban nagy gondosság, előrelátás, tervszerűség és pontosság kell.

Ezek a minden háztartásra nézve bizonyára igen helyes elvek a közhatóságok háztartásánál nem mindig vihetők keresztül. De míg a család háztartásában az értékek gyűjtése erény, mely a család jólétének megalapozását vagy fenntartását célozza; a fölöslegnek közháztartások részéről való gyűjtése igazságtalanság. Ha valamely közhatóság háztartásában ilyen fölöslegek mutatkoznának, azoknak felhalmozása helyett a közterheket, adókat kellene leszállítani.

Olyan intézményeket, amelyeket több generáció élvez, nem szabad a rendes jövedelemből létesíteni, ez igazságtalanság lenne a létesítés idejében élő generációra nézve. Az ilyen intézményeket hosszabb idő alatt törlesztendő kölcsönökből teremtik meg, hogy a terhek egyenlően legyenek felosztva a létesítő és az intézményt élvező következő generációk között.

Míg az állam és város háztartásának köre a lakósság haladásával, fejlődésével és művelődésével folytonosan bővül, addig a családi háztartás munkaköre egyre szűkebb lesz.

A kulturintézmények, iparvállalatok stb. ma sok olyan munkát végeznek, amely azelőtt a családi háztartás munkakörébe tartozott, de amelynek a magánháztartásban való elvégzése ma már nem jelent takarékosságot.

A 70-es években a fővárosnak alig volt 2—3 óvodája; ezeknek száma ma 85 s legnagyobbrészt napközi otthonokkal vannak szervezve. Az újonnan felállított népoktatási intézmények, háztartási és iparostanonciskolák, szakiskolák, 6000 városi lakás s egyéb szociális intéz-

mények mind a főváros háztartási körének kiszélesítését eredményezték s egyúttal a családi háztartásokat sok teendő alól felmentették.

Rámutat a mai súlyos gazdasági helyzetre s konstatálja, hogy rengeteg pénz vándorol ki az országból iparcikkekért, külföldön való tartózkodásért, kölcsöntőke kamataiért stb. Ennek ellenében az az összeg, ami hazánknak ezeken a címeken megtérül, vajmi csekély.

Iparunkat nem pártoljuk komolyan; nálunk a hazai iparpártolás csak jelszó marad. A magyar ipar pártolása iránti lelkesedés eddig még mindig szalmaláng volt. Végre meg kell kezdeni a küzdelmet a gazdasági élet bajai ellen. A munkaalmakat szaporítani, a munkaerőket jobban kihasználni, a termelést fokozni kell. Mindenekelőtt azonban józanul, takarékosan kell élni.

A franciák gyűjtőmániája kellene, hogy rajtunk is erőt vegyen, hogy a család jóléte által az országot anyagilag erősebbé tegyük. Mindenki törekedjék arra, hogy okos gazdálkodással fölöslegekre tegyen szert, ezeket azután fektesse hazai értékpapirokba, a maga és az ország javára.

Az igen érdekes és tanulságos előadásért, amelyet nagyszámú, előkelő közönség mindvégig nagy figyelemmel és érdeklődéssel hallgatott, Andor György dr. prelátus, kanonok mondott köszönetet a polgármesternek.

*

Egy zajtalan jubileumról. Azt hiszem, nem végzek felesleges munkát, ha itt a «Nemzeti Nőnevelés» hasábjain megemlékszem erről a szerény jubileumról, melyet nem a hiúság, nem is a tömjénezés hozott össze, hanem az őszinte szeretet, az őszinte elismerés.

Pálmai Lenkét ünnepeltük, a sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző igazgatóját, ki most töltötte be igazgatói működésének tíz esztendejét.

Tíz esztendő elég arra, hogy a gyermekből ifjú, a javakorabeli emberből öreg legyen. De tíz esztendei munkát olyan kicsinylőleg szoktunk tekinteni. Hanem hát az a tíz esztendei munka is nagyon sokféle lehet?!

Az a tíz esztendei munka, melyről most szólok, korszakalkotó a sepsiszentgyörgyi áll. tanítónőképző s a székelység életében. Mikor ezt a végtelenül fontos kultúrintézményt, a tanítónőképzőt, a székelység e végvára megnyerte, bizonyára nagy volt az öröm s még nagyobb a remény, mellyel annak működése elé néztek. Hanem a csalódás sem lehetett sokkal kisebb, mert csak ennek tulajdonítható az a *közöny*, — hogy jobb kifejezést használjak, — mellyel az intézet minden irányban s minden tekintetben találkozott.

Elhagyatott volt külsőleg, elhagyatott volt belső életében is. És nem volt erős kéz, nem volt erős, kitartó akarat, mely az intézetet kiemelje ebből a lehetetlen helyzetből s oda állítsa arra a magaslatra, hol egy ilyen kultúrintézetnek állnia kell.

Mikor már türhetetlen a helyzet, jött mint új igazgató Pálmai Lenke, telve nemes ambicióval s felvértezve vasakarattal. Tíz év küzdelmét nem ismertetem itt. Elég, hogy megrajzoltam a hátteret, melyből Pálmai tíz éves keserves küzdelmekkel teli munkájának eredménye, a mindenki által elismert és becsült mai sepsiszentgyörgyi állami

tanítónőképző mindennel felszerelt szép, modern palotájában kiemelkedik.

Komoly és eredményes tíz éves munka az, mely bennünket, az intézet tanárait arra ösztönzött, hogy Pálmai tudtán kívül egy kis meglepetést készítsünk az évforduló alkalmából s állítsunk maradandó emléket az ő nevének, mely az intézettel úgy is összeforrt már.

F. évi október 26-án este intézetünk dísztermében együtt volt a tanári testület, növendékek, kir. tanfelügyelő s még nehány közelebbálló vendég. Az ünnepeltet küldöttség kérte fel a megjelenésre, kit megérkezésekor lelkes éljenzés fogadott. A növendékek alkalmi éneke után Kardhordó László, testületünk legrégibb tagja méltatta az ünnepelt munkásságát. Felidézte a multat, s végig vezetett bennünket tíz év küzdelmein a mai dicsőséges napig. Kifejtette, hogy ez a mai ünnep nem a személykultusz szolgálatában áll, hanem ünnepe ez az önzetlen, mindent legyőző munkának. Bejelentette végül, hogy a tanári testület Pálmai nevére az intézetben 2500 koronával alapot létesített, melyből 650 koronát már el is helyezett. Ez az alap kamataival a növendékek érdekeit fogja szolgálni Pálmai intenciói szerint. Grósz Ilona IV. év. növ. beszélt társnői nevében, ki az ünnepeltről, mint aggódó, tanácsadó, feddő, de minden körülmények között szerető édesanyjáról beszélt, kit példányképül visznek ki lelkükben az életbe. A kir. tanfelügyelő tartalmas, szép beszéde következett ezután, ki a tanügy nevében üdvözölte az ünnepeltet.

Pálmai Lenke a nem várt ünnepély hatása alatt könnyekig elérzékenyülve, alig tudott szavakhoz jutni; majd szerényen elhárította magától az érdemet s a kötelességteljesítést állította előtérbe. Lelkesen hívta fel azután növendékeinket a becsületes, lelkes munkálkodásra, melynek, — mint ez ünnep is mutatja, — van még elismerése s megbecsülése.

Egyszerű, az embert lelke mélyéig megható, zajtalan ünnep volt ez. De maradandó emlékkel véződik mindannyiunk lelkébe, kik azon részt vettünk, kívánva, hogy adjon a magyarok istene nemzeti nőnevelésünknek sok ilyen fáradhatatlan munkást; az ünnepeltet pedig tartsa meg jó egészségben s boldogságban, hogy még sokáig oltogathassa munkás lelkének szikráit leányaink lelkébe.

Hatvani Lajos.

*

A középiskola reformja. A «Magyar Figyelő»-ben november 1-én két szakember foglalkozik a középiskola reformjával.

Cholnoky Jenő panaszkodik, hogy a mai tanuló egyik-másik tárgyból túlsokat is tud, némely tekintetben még teljes tájékozatlanságot árul el. Ilyenek a legjellemzőbb kifakadásai: «nagyszerűen fordítja Cicero pörbeszédeit, de ha hivatalos végzést kap, annak a hivatalos stílusát ugyan egyáltalában nem tudja magyarra fordítani!» . . . «A Zugligetben egyszer egy villamos kocsi zsúfolásig megtelt utasokkal, a kocsivezető nem volt rajta s a kocsi a meredek pályán megindult az első kanyarodóban kizökkent, felfordúlt és sokan életüket vesztették. Miért?! Mert az utasok egy része ugyan nagyszerűen tudta volna hexaméterekben megírni ezt a szomorú eseményt, de egyiknek

sem volt fogalma arról, hogy mi az a fék» ... «Nem szónokok és versfaragók kellenek nekünk, hanem férfiak, akik utálják a frázist és a munkát becsülik meg, akik nem vesznek el a kávéházak újságáradatában». «A földrajz az emberiség lakóhelyének igazi megismertetése, az emberiség sorsának helyes megvilágítása». «A technikai, orvosi, jogi tanulmányok teljesen kiszorultak a középiskolákból, de majdnem kiszorult a földrajz is». «De azután a többi reálisabb tudományok is helyet követelnek. Ezekre ráfogták, hogy a lélek nemesítésére semmi hatásuk sincs. Hogyan van az mégis, hogy legnagyobb humanistáink rendesen a természetvizsgálók». «A mi középiskoláink nem adják meg az áttekintést a tudományok felett.»

Szász Károly védelmébe veszi a mai középiskolából a gimnázium «ideál»-jait is. Elismeri, hogy «az ipari és kereskedelmi pályán működők még nem helyezkedhettek el méltóan társadalmunkban», de ettől eltekintve, leginkább olyan jelenségeket sorol fel, melyek kedvére vannak és amelyeket félt a megváltozástól. P. o. «A középiskola növendékeinek legelsősorban azt kell megtanulniuk, hogyan kell komolyan tanulni, hogyan kell a *szellemi* munkásnak dolgoznia.» «A klasszika filológiai képzettség világnézlet, amelyben huzamosabb időre, esztendők hosszú során át kell élni, hogy átalakítsa az ember gondolkozását és érzületét.» «A természettudományok és a matematika tanítása még a gimnáziumban is dicséretes intenzitással folyik, a tanárképzés a természettudományok terén határozottan intenzívebb, mint nyelvi téren.» «Azok az elavult ideálok, különösen a magyar nemzetnek nemcsak szép emlékei és drága kincsei, hanem *szellemi* munkájában buzdítói és támogatói maradnak mindenha!» Mikor ennyire hangsúlyozza a «szellemi» munkát, újra meg újra előinti bennünk azt az igazságot, hogy a felnőtt és intelligens ember már a gyakorlati foglalkozás közben is erősen gondolkodik, de a gyermek és a primitív lélek ezt még nem igen teszi meg. Talán azért van ez, mert amaz már előbb megedzette és megszoktatta az erejét a szívós, a kisugárzó tudományos munkához!

Mindenesetre, két ilyen kiváló és némileg ellentétes hitvallás egymás mellett, klasszikus példája a helyes reformálásnak és a helyes konzervativizmusnak. Az ilyen hitvallások világos lényegével jó minél többször szembenézni, mert ezek vezetnek rá előbb-utóbb az áldásos arany középútra. Ez mozdítja elő, hogy értékes kevésbbé értékesért ki ne maradjon; hogy minden legszükségesebb előkerüljön.

*

A gazdasági tanítóképző tanulmányi kirándulása. Egyedül vagyok — s a mint itt ülök el-elgondolkozva — e misztikus homályban a «Tegnap» jut eszembe s vele együtt megújulnak az emlékek — a képek — a látott dolgok tömege — a gondolatok.

Pest zaja, fénye, népsége, dísze; a kertészeti kiállítás fenséges látványa: a dús illatú és ezerféle virágok, a csábító gyünyörű gyümölcsök — a megrakott asztalok — a befőttek ...

Aztán látom a vöröstégla épületet — a lépcsőket — melyeken érdeklődésteli kifejezéssel siettünk föl. Itt azután feltárult az ajtó. Egy terem küszöbjén éreztem magam, elfelejtve mindent, örömmel

fogadtam lelkemben a kellemes új hatásokat: tarka bájos himzések köszöntését; pompás szinek hivogatását: elragadó ügyességek üdvözlését. Felejthetetlen!

Engedjék meg kérem, hogy pár mondattal, gondolat szárnyán még egyszer most röptiben felmenjek Pestre lássam újra a látottakat; érezzem magam ismét a női-ipariskola pompás termeiben, kedves és értékes kézimunkák tömkelegében.

Mi ugyanis a kecskeméti gazd. tanítónőképző-intézet növendékei, okt. 11-én a tanári kar kíséretében felrándultunk Budapestre a kertészeti kiállítást megnézni — tanulmányozni. Elindultunk innen reggel 6 óra 50 perckor, Budapestre érkeztünk fél tízkor. Innen egyenesen a kertészeti kiállításra mentünk. Még a megnyitás előtt sorra megnéztük a kitünően s rendkívül ügyesen összeállitott kiállítást. Sorra vettük a gyümölcsöket, zöldségeket, konzerveket, virágokat stb. Igen jól esett ott látnunk saját intézetünkben általunk készített: befőtteket, aszalványokat, télire eltett zöldségeket — sajtokat, szirupokat a többiek között — s büszkék voltunk rá, hogy a kiállításban, habár csekély számmal, de mi is részt vehettünk. A sok szép és hasznos dolgok látása feltüzelte ambiciónkat a jövőre nézve — különösen arra gondolva: hány szem legelt a csábító színű konzerveken, üres kamarájára gondolva; hány nő lelkében merült föl a kérdés — vajjon hogy csinálják? — hogy is lehet ezt elkészíteni?

Körülbelül egy óra felé már a női ipariskola épületében voltunk, ahol jutányos áron kitünő ebédet kaptunk és igen kedves vendéglátásban részesültünk. Ebéd után Rucsinszky Anni ipariskolai tanítónő vezetése mellett megnéztük a női-ipariskola kézimunka múzeumát — kézimunka termét. Ez az a terem, mely felejthetetlen! Valahogyan úgy történt a dolog, hogy e terem új gondolatokra késztetett; a régieket megvilágította; a téveseket kijavította. Soha se tulajdonítottam a kézimunkának annyi értéket, mint most. Egy pár perc megértette velem a kézimunka nagy értékét. Tisztán láttam, hogy a kézimunka nemcsak megélhetést nyújt, hanem rendkívül nagy a kedély képző hatása. Nagyban fejleszti az ízlést, finomítja a lelket, a komoly munkára szoktat, nemesíti és erősíti az akaratot.

Ezekhez hasonló szavakat — mondatokat hallottam, mikor itt álltam egy himzőráma mellett és hosszasan néztem a remek alkotást — képzeletben mellette láttam a tulajdonos lánykát, akinek arcáról szelíd és kitartó kifejezés száll felém; láttam szemének komoly, józan és lelkesedő tekintetét, mely tudtomra adta lelkivilágát, ekkor megértettem mindent és tetszett nekem a dolog. Most erősen hiszem, hogy minden ember belé viszi egyéniségét, lelkét a munkájába.

S nem csak én éreztem így, társnőim is, és előttünk állott pályánk főkövetelése. «Adjunk munkát, kézimunkát a lánykák kezébe!» Adjunk: ceruzát, papírt — hadd tervezzenek szabadon a mi jól esik nekik — mi csak vezessük. Adjunk: vásznat, pamutot, selymet, tűt. S ha eleinte idegenkednének tőle, szoktassuk rá őket, mert erre nagy szükség van — óriási szükség — különösen most és itt. Igen, most! Most mikor a lányok tömege elpártol az őket megillető foglalkozásoktól; szines ábrándokat szőve rohannak: irodákba, ügyvédi és orvosi pályákra stb. és mikor odaértek, a színes kép elhomályosul, az ábránd

többnyire szétoszlik. Igen itt! Hazánkban! Ahol szükség van minél több szorgalmas komoly és egészséges munkaerőre. Ezt mindenki érzi — tudja.

Mi is érezzük és tudjuk azt is, hogy az összes tanítónők közül épen mi a gazdasági tanítónők vagyunk erre leginkább hivatva, hogy kitartó, lelkes és kiváló munkaerőkct neveljünk a hazának. Gazdasági téren, a nőknek megfelelő téren.

Ilyen gondolatokkal, teli lelkesedéssel léptünk ki az ipariskolából. Még az állatkertet is megnéztük. Hét óra után vonatra szálltunk és egy «Isten hozzád»-dal búcsút vettünk Pestről.

Mióta itthon vagyunk, tele van lelkünk a budapesti kirándulás alkalmával szerzett emlékekkel, képekkel és tele van lelkünk hálával, szeretettel azok iránt, kiknek a nekünk feledhetetlen szép napot köszönhettük. *Gyura Karola.*

*

Az Országos Nőképző Egyesület leányiskolái nagy esztendőt éltek át a mult évben is. Gyakori a változás a tantervben, a tanári testületben. Még örvendetes változás esetén is nagy pedagógiai készség és gyors áttekintés, erős alkalmazkodó képesség és sok lemondás kell ahhoz, hogy a tanári testületet ne gyengítse, hanem inkább talán frissítse az átalakulás, hogy növendékeikkel ne éreztessenek rázkódtatásokat; hogy minden újból új jót, jól felhasznált új tapasztalatot szűrjenek le. És hatalmasnak kell lennie bennük is, a fenntartó testületben is, annak a lelkes meggyőződésnek, hogy a legfontosabb nem az, hogy milyen gondolatot, hogy milyen szép és jó érzést ébresztünk, hanem hogy terjesszünk világosságot, hogy terjesszünk lelki emelkedettséget!

A leánygimnázium az állami tantervet fokozatosan kiterjesztette a V. osztályra és a régi tantervet márcsak a három felső osztályban követte, mindezt az államsegély-szerződés miatt. Évközben megvált Safári Irma igazgatónőtől, Baros Gyula, Karl Lajos tanároktól és Scheiber Lajos, izr. hitoktatótól; helyüket Krug Teréz, Czebe Gyula, Riegler Ernő és Krausz Ignác tölti be. Szives vendégszeretettel fogadták körükbe Hajdú Irén tanárjelöltet, ki a vezető tanárok mellett a VI. oszt.-ban mennyiségtant, a VII.-ben pedig fizikát tanított.

A Veres Pálné Leányiskolában a két továbbképző tanfolyam szünetelt ezúttal. A többi hat osztályban az internátus vezetését elvállalta ismét Krug Teréz, régi igazgató; a felsőbb-leányiskolai igazgatói teendőket Baros Gyula látta el; a megüresedett német és francia órákat Riegler Ernő és Rakcsányi Mária vették át; a kézimunkát és a háztartást Wähler Róbertné tanította.

Nagy gyász is érte az intézeteket. Épen a sok átalakulásban és a sok átváltozásban megható volt az a komoly ragaszkodás, mellyel Petrányi Géza harminc éven át folytatta a legkülönbözőbb iskolákban a rajzoktatást vagyis a művészi felfogás élesztését. Fáradhatatlan volt kis és nagy lányokkal, órák alatt meg órákon kívül és volt valami boldogító jótanácsa mindenféle kérdésre, mindenféle kívánságra; volt minden nagy ünnepre, minden nyilvános szereplésre és a legkisebb meglepetésre is. De azután néhány hónap alatt szenvedés szenvedést

követett s a mult szünidőben le kellett zárulnia mindörökre az ő mosolygós tekintetének és azóta nem szólalhat meg soha többé az ő jóságos beszéde. Elvesztése mélyen megindította az egész Egyesületet. Ünnepi lélekkel járnak sírjához társai, tanítványai. A leánygimnázium értesítőjében elhangzó gyönyörű emlékbeszéd mintha mindörökre megőrizné szellemét! Mintha itt minden egyes szava új életre kelne s mintha mind azt suttogná: «Legyetek az élet művészei! Legyetek jó tanárok! Legyetek megelégedettek és életetek betelik és boldogok lesztek!» Mintha a nőemancipáció is az ő emlékében élné egyik legszomorúbb, de legszebb diadalát! Tudniillik munkakörét fiatal özvegye, lelkének letéteményese vette át.

Ha nemis ilyen gyászos, de kegyeletes érzéseket ápol a Nőképző avval is, hogy Veres Pálné leányiskolájában gondosabbnál gondosabb szeretettel veszi körül és egész társadalmi befolyásával emeli azt az iskolát, melynek célja: «művelt, vallásos, munkásnőket képezni a család, a nemzeti társadalom, a haza javára, boldogságára», «anélkül, hogy valami életpályán jogosító bizonyítványt osztogatna». Az állami felsőbb-leányiskolák problémája itt némileg megváltozott háttérrel áll előttünk. A fejlemények elé méltó várakozással nézhet mindenki, akár a jogosítás megadása, akár annak a mellőzése nő a szívéhez.

MARX ÉS MÉREI

tudományos műszerek gyára

Budapest, VI., Bulcsu-utcza 7.

Telefon 21-06

Gyártanak saját gyártelepükön mindennemü
fizikai, kémiai, geometriai
és psychologiai tanszereket.

Felszerelnek
természetrajzi, földrajzi
és történelmi szertárakat.

Az Erzsébet nőiskola fizikai szertárának évek óta szállítója.

1910. Nemzetközi kiállítás Turin, arany érem és arany diszoklevél.

1911. M. kir. kereskedelemügyi Miniszternek állami arany érme.

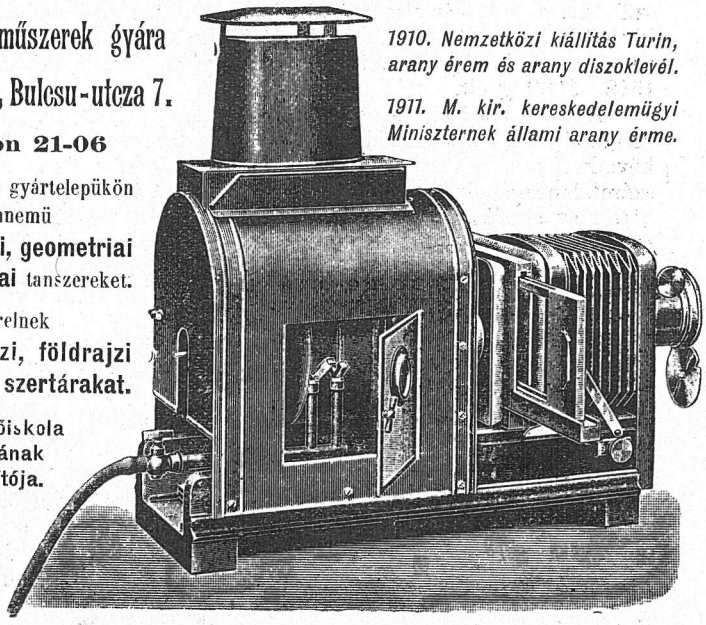

IRODALOM.

Giordano Bruno Párbeszédei. *A Filozófiai Írók Tára XXVII. kötete; megjelent 1913.* Kiadja a Franklin-Társulat. 268. lap, ára 6 K 80 fillér.

Giordano Bruno Párbeszédeit Szemere Samu fordította olaszból; adott hozzá lelkesítő bevezetést és sok tanulságos magyarázatot. Figyelmeztet rá, hogy az első rész: az Okról, Elvről és Egyről metafizika; a második: a Végtelenről, a Világegyetemről és a Világokról kozmológia. Ébrentartja bennünk folyton érzésben is, gondolatban is azt a tudatot, hogy itt feltárul előttünk a renaissance legnagyszerűbb természetfilozófiai rendszere; hogy ez a rendszer panteizmus; hogy eszerint Isten maga a világ lelke és szelleme; hogy a világ Egy, mint az Isten és Végtelen, mint az Isten önkifejtése.

És ami ránk nézve különösen fontos, megérteti velünk a magyarázat is, meg a munka is, hogy nemcsak általában a renaissance-i korról van szó. Itt egyéni színekben bontakozik ki beszédes ujjászületése a tudomány igazságainak, a kutatás szellemének, meg egy kiváló tudós lelkének. Előttünk játszódik le ugyanennek a tudósnak az a megrázó tragikuma is, mely máglyára juttatja akkor, mikor csak 1548—1600-ig élt.

A Bevezetésben, melyet az ártatlatlan mártírium festése ihlet, megtaláljuk Bruno tragédiájának főbb adatait, s ott olvashatjuk a következőket: «A világegyetem végtelenségének és a csillagvilágok számtalanságának gondolata csakis a régi világnézet romjain férkőzhetett az elmékhez. A filozófus tehát bizonyos párhuzamossággal egyrészt a maga új tanítását fejti ki és bizonyítja, másrészt cáfolja a régit, az Aristoteles tekintélyére támaszkodót.» Az ilyen cáfolás mennyi tapintatot, nyugalmat és körültekintést kivánt volna mind a mester, mind a tanítványok részéről! Ha meg a tanítványok nem tapintatosak, nem nyugodtak és nem körültekintők, kétszeresen kivánta volna ezt a mestertől és kivánt volna még ráadásul valami ritka erős önfegyelmet.

Úgy látszik ennek a gyakorlásához a fiatal, élettapasztalatban szegény filozófus nem vett magának időt és erőt. Nyugodt és fegyelmezett az utolsó dialógusban a messze földön híres, a tapintatos és körültekintő Albertinóval és ez nagyon hamar gyönyörűen hívévé szegődik. De a tömeg és a legtöbb tudós nem ilyen s ő az átlagembert, vagy annak a gyanujában állót, izgatottan már előre megvetinoha szíve szerint meggyőzni szeretné türelmetlenül gyorsan. Ő fon-

tosabbnak tartja elődjei megkritizálását, mint engesztelő méltánylását annak, amit tőlük kapott. Pedig egy-egy nyugodt percében elismeri, hogy ő is Aristoteles híve volt, hogy annak idején ő is nehezen szabadult a befolyásától; mondja, hogy előbb nagyon jól meg kellett ismernie a régit. hogy azután nagy erőfeszítéssel végzett szakavatott gondolkozás mellett könnyed elfogulatlansággal léphessen új útra. Egy-egy nyugodt perc! Milyen ritka volt ez nála, amig kinn járt az életben s amíg elkerülhette volna a veszedelmeket!

Ő saját magán ugyancsak rövid ideig élvezhette megállapodott, gyönyörű filozófiáját, azt a filozófiát, melyet a Bevezetés vége így jellemez: «Az új világfelfogásban pedig a filozófusnak nemcsak értelmi szenvedélye talál kielégülést, hanem egész lénye megtalálja azt a harmóniát, mely diadalmasan emelkedik felül az élet zaklatásain és sem aggódó kétségnek, sem fájdalomnak, sem hiú örömnek nem enged utat a lélekhez. A világegyetem végtelen tökéletességének szemléletében az élet mindennapi gondja, baja elveszti fulánkját.»

Ő nem sokáig járhatott azon az uton, amelyért Albertino így könyörög hozzá: «Törd össze a külső mozgatókat az egek széleivel együtt. Nyisd ki számunkra a kaput, melyen keresztül megláthassuk e világnak másoktól nem különböző voltát. Mutasd meg, hogy a többi világok úgy vannak az éterben, mint ez. Világítsd meg, hogy valamennyinek mozgását a belső lélek okozza. Ilyen szemlélődés világánál biztosabb lépésekkel haladhatunk előre a természet megismeréséhez.»

És a legszemélyesebb életboldogság keresésében, a szerelemben el sem jutott a helyes útra. Nem nézte le a nőt, mint a letünt századok, de csak múló szórakozást keresett nála és keresett mindig mást, sokat. Itt nem kereste az Egyet, a kiválasztottat és ezt nem fűzte hozzá a Végtelenhez, a mindenséggel összefüggő életének gazdag sokféleségéhez. Nyugtalan, háborgó volt az élete!

Igaz, mindennek a forrongásnak köszönhetünk is valamit! Megfigyelhetünk átalakulást és fejlődést közvetlenül, fokról-fokra; élvezhetjük a fejlődés természetes megnyilatkozását minden szépségével, minden szívből fakadó, művészi lendületével. Mint Szemere mondja, a: «gondolkodása mechanizmusába belátunk». Belátunk egy nagy ember gondolkodásába és látjuk, hogy hogyan születnek meg a mi gondolkodásunk mai tényei, mai módszerei egymás után. Világosan látjuk minden jelentősebb mozzanatban, hogy hogyan feszülnek, tépelődnek és dolgoznak kimagasló elmék napról-napra, évről-évre, dolgoznak megfigyeléssel és a tudományos képzelet ragyogó világosságával, míg megcsinálják az új-kort, mely már a mienk minden áldásában és minden vívmányával. Látjuk, hogy miben alkottak és miben tévedtek. Látják minden lapon, hogy mi kell a gondolatnak és a felfogásnak, a szónak és a lelkierőnek; hogy mitől erősödik az emberiség java és felemelkedése, hogy mivel alakítja át a rosszat, a téveset! És a magyarázás is támogat bennünket; közel hozza nemcsak a szereplő személyeket, hanem mindazokat a filozófusokat, akik már elköltöztek a földről, de szellemük él és meg-megszólal előbbrevivő lehellettel még akkor is, ha munkájuk eredményét megcáfolják. *S. M.*

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

RUDNYÁNSZKY GYULA

FIÚK, LÁNYOK VERSES KÖNYVE

Száz költemény az ifjúságnak.

Ára 3 korona.

HELTAI JENŐ

A TÜNDÉRLAKI LEÁNYOK

ELBESZÉLÉSEK.

Ára 3 korona.

SZENDE-DÁRDAY OLGA

ROZSDA

REGÉNY.

Két kötet. Ára 6 korona.

KRÚDY GYULA

ZOLTÁNKA

Szomorújáték
egy előképben és 3 felvonásban.

Ára 2 korona.

GYULAI PÁL

VARJÚ ISTVÁN

ELBESZÉLÉS.

Kiadja a Kisfaludy-Társaság.

Ára 2 korona, kötve 2 korona 80 fillér.

HORATIUS ÓDÁI ÉS EPODOSAI

Forditotta **ifj. SZÁSZ BÉLA.**

Kiadja a Kisfaludy-Társaság.

Ára 4 korona, kötve 5 korona.

KATONA LAJOS IRODALMI TANULMÁNYAI

Kiadja a Kisfaludy-Társaság.

Két kötet. *Ára 12 korona, kötve 15 korona.*

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratoriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üveglechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

Alapíttatott 1880.

Pfaff-

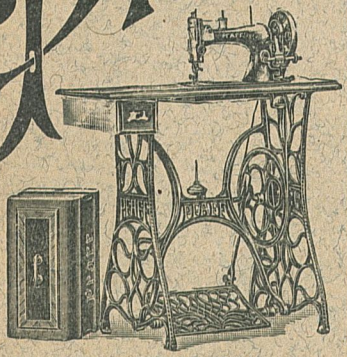

varrógépek a legjobbak!

Állami érem 1896.

HERBSTER KÁROLY

varrógép-nagyraktára

a világhírű

PFAFF-varrógépek

vezérképviselője

Budapest, VII., Károly-körút 9.

Nagy javítóműhely!

Képes nagy árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve.

Felhivás előfizetésre.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1913-ik évben — a régi zászló alatt, a régi jelszóval — harmincnegyedik évfolyamát kezdi meg. Főtörekvése: hogy tehetsége szerint hozzájáruljon nőnevelésünk nemzeti szellemben való tovább fejlesztéséhez, s hogy összekötő kapcsúl szolgáljon mindazok közt, a kik nőnevelésünknek e szellemben munkásai.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az egyetlen nőnevelési szakfolyóirat irodalmunkban.

A „Nemzeti Nőnevelés“ a legolcsóbb pedagogiai folyóirat.

Két oly körülmény, a mely okot s módot szolgáltat folyóiratunk pártolására, mely csak tömegesebb részvétel mellett tarthatja fenn magát áldozatok nélkül.

A „Nemzeti Nőnevelés“ az 1913-ik évben is megjelen (az iskolai nagy szünet idejét kivéve) minden hónapban három nyomott ívnyi terjedelemben.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek 4 kor.

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési összeg két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Az előfizetési pénzek a „Nemzeti Nőnevelés“ címe alatt az «Erzsébet Nőiskolá»-ba (István-út 93); a folyóirat szellemi részét illető közlemények Sebestyenné Stetina Ilona szerkesztőhöz Rákóczi-tér 4.) küldendők.